

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Socialinio darbo katedra

Ingrida Vainorienė

**GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) PASIRENGIMAS SPREŠTI
SOCIALINES-PEDAGOGINES PROBLEMAS:
SAVIPAGALBOS GRUPIŲ PATIRTIS**

Socialinio darbo studijų programos

magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2013

SANTRAUKA

I. Vainorienė. Globėjų (rūpintojų) pasirengimas spręsti socialines-pedagogines problemas: savipagalbos grupių patirtis. Socialinio darbo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. dr. E. Acienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2013. – 78 p.

Raktažodžiai: globėjas (rūpintojas), socialinės-pedagoginės problemos, savipagalbos grupė.

Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupė yra grindžiama bendradarbiavimo ir dalijimosi patirtimi principu. Grupės nariai padeda vieni kitiems spręsti iškilusius sunkumus ne tik vaikų, bet ir asmeninius, patys gali sulaukti pagalbos iš grupės vadovų, pasimokyti vieni iš kitų.

Hipotezė. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos organizavimas padeda išspręsti esmines socialines-pedagogines problemas.

Tyrimo objektas – globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybės per savipagalbos grupių veiklą. *Tyrimo tikslas* – atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį per globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybes savipagalbos grupių kontekste. *Tyrimo uždaviniai:* Išsiaiškinti teisinius globos (rūpybos) aspektus bei globos (rūpybos) tendencijas Lietuvoje. Atskleisti socialinio darbuotojo veiklą pagalbos globėjams (rūpintojams) teikime. Atlikti empirinį tyrimą, kuriuo siekiama atskleisti globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimą per savipagalbos grupių kūrimą.

Tyrimo metodai: mokslinės – metodinės literatūros analizė; anketinė apklausa; interviu; globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo per savipagalbos grupių veiklą modelio sudarymas.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog vaikai, glojami šeimose, turi galimybę mokytis savarankiškumo, formuoti įgūdžius, tačiau išlieka galimi sunkumai adaptacijos periodu, pasireiškia sunkiai suvaldoma vaikų agresija, skirtinga patirtis, kas nulemia pokyčius globėjų (rūpintojų) šeimose bei skirtingas socializacijos situacijas. Socialiniai darbuotojai ir globėjai (rūpintojai) savipagalbą traktuoja per panašių problemų sprendimą, norą padėti ne tik sau, bet ir kitiems. Socialinių darbuotojų nuomone, savipagalbos grupių kūrimas ir globėjams (rūpintojams) teikiama pagalba yra prasminga dėl tarpusavio santykių, gerosios patirties, problemų sprendimo mechanizmo. Globėjų (rūpintojų) nuomone, savipagalbos grupėse yra palaikomos jų kompetencijos, kas teigiamai veikia globėjo (rūpintojo) santykius su vaiku, padeda perprasti vaiko poreikius, padeda pagilinti žinias ir leidžia globėjui (rūpintojui) jaustis komandos dalimi globos (rūpybos) situacijoje.

Pasitvirtino iškelta hipotezė, kad globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių organizavimas padeda išspręsti esmines socialines-pedagogines problemas.

SUMMARY

I. Vainoriene. Preparation of Foster-Parents for Solving the Social-Educational Problems: the Experience of Self-Help Groups. Social Work Master Studies Program's Paper. Supervisor Prof. Dr. E. Aciene, Klaipeda University: Klaipeda, 2013. – 78 p.

Keywords: foster-parents, social-educational problems, self-help group.

Self-help groups in foster-parenting are based on collaboration and sharing of common experience. Group members help each other in solving not only child related but personal problems as well; they can attain help from the group leaders, and learn from each other.

Thesis – self-help groups help solving important social and educational problems in foster-parenting.

Research Object – options for foster parents in finding solutions to social and educational problems through self-help group activities.

Research Goal – to reveal the role of a social worker in the process of seeking options for foster parents in finding solutions to social and educational problems in the context of self-help groups.

Research Tasks: to clarify legal aspects and general tendencies of foster-parenting in Lithuania. To reveal the role of a social worker in the process of providing help to foster parents. To perform an empirical research ascertaining the possibility of solutions to social and educational problems in foster-parenting through self-help groups.

Research Methods: analysis of science and methodological literature; questionnaire; interviews; creating a model for finding solutions to social and educational problems in foster-parenting through self-help group activities

The research revealed that family- fostered children tend to be more independent, they are able to form certain skills. However, some difficulties during period of adaptation remain, including barely manageable aggression, differing life experiences that shape changes in foster families, and different paths of socialization. Social workers and foster parents understand self-help groups as a possibility to solve similar problems, helping oneself and each other. Social workers believe that self-help groups can offer significant improvement in relationships, problem solving, and exchange of good practices. Foster parents believe that in self-help groups they can enhance their competencies, which in turn can improve their relationships with a child, help understanding his/her needs, and enrich their knowledge, helping feel a part of the team in a foster- parenting situation.

The thesis, that self-help groups do provide solutions to essential social and educational problems in foster-parenting, has been verified.

TURINYS

IVADAS	5
I. GLOBOS (RŪPYBOS) FENOMENO DISKURSAS	8
1.1. Teorinės globos (rūpybos) funkcionavimo prieigos.....	8
1.2. Globos (rūpybos) situacijos apžvalga Lietuvoje.....	11
1.2.1. Vaiko globos (rūpybos) analizė.....	11
1.2.2. Globos (rūpybos) istorinė apžvalga.....	13
1.2.3. Globos (rūpybos) teisiniai aspektai.....	16
1.3. Globos (rūpybos) problemų analizė.....	20
1.3.1. Vaiko socializacijos raiška esant globos (rūpybos) situacijoje.....	20
1.3.2. Globėjų (rūpintojų) pasirengimas globos (rūpybos) procesui.....	22
1.4. Socialinių-pedagoginių problemų sprendimas: socialinio darbuotojo pagalba globėjams (rūpintojams).....	26
1.4.1. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių bendra charakteristika.....	26
1.4.2. Socialinių darbuotojų funkcijos globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių veikloje.....	29
1.4.3. Globėjų (rūpintojų) kompetencijų įtvirtinimas savipagalbos grupių veiklos kontekste.....	30
II. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) PASIRENGIMO SPREŠTI SOCIALINES-PEDAGOGINES PROBLEMAS PER SAVIPAGALBĄ GRUPĖSE TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODOLOGIJA	34
2.1. Tyrimo instrumento pagrindimas.....	34
2.2. Tyrimo imties pagrindimas ir respondentų pristatymas.....	36
2.3. Tyrimo organizavimas, eiga, etika.....	40
III. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) PASIRENGIMO SPREŠTI SOCIALINES-PEDAGOGINES PROBLEMAS PER SAVIPAGALBĄ GRUPĖSE TYRIMAS	42
3.1. Socialinių darbuotojų apklausos rezultatai ir jų interpretacija.....	42
3.2. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių patirties analizė.....	55
3.3. Globėjų (rūpintojų) socialinių – pedagoginių problemų sprendimo galimybių modelis: savipagalbos grupių patirties aspektas.....	69
IŠVADOS	71
REKOMENDACIJOS	73
LITERATŪRA	74
PRIEDAI	78

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Globos (rūpybos) tendencijos yra pakankamai didelės: daugėja šeimų, norinčių globoti svetimus vaikus, jais rūpintis, ateityje galimai juos išsivaikinti. Tačiau beglobių vaikų situacijos yra labai įvairios. Ne visi šeimos globos stokojantys vaikai yra sveikų tėvų, dažnas jų yra priklausomybės patyrusių tėvų vaikas su genetinėmis, psichologinėmis, psichinėmis, emocinėmis ir kitomis problemomis, kurios vaikams augant aštrėja. Vaiko teisių apsaugos skyriaus duomenimis, pastaruoju metu daugėja globėjų (rūpintojų), sunkiai sutariančių su globotiniais (rūpintiniais), patiriančiais mokymosi, adaptacijos sunkumus, paauglystės nesusipratimus. Dažnas globėjas (rūpintojas) ne kartą kreipiasi pagalbos į specialistus ir socialinius darbuotojus.

Po bemaž keturis mėnesius trunkančių globėjų (rūpintojų) įvertinimo, atrankos ir mokymo programos GIMK (Globėjų ir tėvių mokymas ir konsultavimas) kursų dauguma globojančių asmenų pakartotinai kreipiasi į socialinius darbuotojus dėl metodinės ir kitokios pagalbos.

Socialinių darbuotojų, dirbančių su GIMK mokymų programa, teigimu, daugeliui šeimų, globojančių vaikus, reikalinga savalaikė psichologinė, pedagoginė ir socialinė parama bei pagalba. Likusiam be tėvų globos vaikui ugdyti, lavinti bei socializuoti yra reikalinga įvairiapusiška ir kokybiška socialinė, pedagoginė ir psichologinė pagalba ne tik patiems vaikams, bet ir juos priėmusioms šeimoms.

Tyrimo mokslinis aktualumas. Vaiko globa (rūpyba) pastaruoju metu tampa vienu iš aktualiausių vaiko gerovės klausimų. Tokius pasikeitimus įtakoja ekonominės, socialinės, politinės besikeičiančios visuomenės sąlygos. Analizuojant globą (rūpybą) gvildenančią literatūrą matoma, kad šeima daro lemiamą poveikį vaikui, kadangi jis atsiduria tokių dvasinių vertybių kaip meilė, pagarba ir pasitikėjimas centre (Litvinienė, 2002).

B. Bitino (2000), I. Leliūgienės (2003), R. Laužacko (1995; 2005) ir kt. darbuose atskleidžiama asmenybės svarba, kompetencija auklėjant vaikus. L. Jovaišos (1999; 2003; 2004) numatyta asmenybės analizė padeda pagrįsti socialinių darbuotojų veiklą rengiant globėjus (rūpintojus) bei atliekant pilnavertę būsimo globėjo (rūpintojo) asmenybės analizę. Šeimos problemas, kurios išryškėja globos (rūpybos) metu, akcentuoja pedagogikos klasikai J.V. Uzdila (1993), L. Rupšienė (2001; 2004), K. Miškinis (2003), Z. Bajoriūnas (2004). Globojamo vaiko problemas itin išsamiai analizavo R. Braslauskienė (2002), išryškindama globojamo vaiko elgesio pokyčius globėjo šeimoje, jo poreikių tenkinimą. Vaiko globos (rūpybos) organizavimo klausimais pasisako R. Ilgūnienė (2009), analizuodama aktualius globėjų (rūpintojų) pasirengimo globoti vaiką klausimus. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių sudarymo, organizavimo ir probleminių klausimų sprendimą analizuoja A. Saulaitis (2010) bei L. Gvaldaitė (2004ab; 2010).

Įstatymiškai vaiko globos (rūpybos) klausimus ir jų pagrindą numato Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2000), Globos (rūpybos) organizavimo nuostatai (2012) bei kiti teisės aktai.

Nuo 2008 m. sausio 14 d. Lietuvoje patvirtinta vieninga globėjų/įtėvių rengimo programa, pagal kurią asmenys, norintys tapti vaiko globėjais, turi būti tam rengiami, todėl jau šeši metai visoje Lietuvoje organizuojami globėjų (rūpintojų) mokymai. Nuo 2010 m. globėjus (rūpintojus) rengiančiose socialinių paslaugų įstaigose pradėtos organizuoti savipagalbos grupės globėjams (rūpintojams). Tai pakankamai nauja, dar nepakankamai išplėtotą ir moksliskai ištirtą sritį.

Šio darbo tyrimu siekiama susieti globėjų (rūpintojų) pageidavimus dėl jiems organizuojamo parengimo su socialinio darbuotojo veiklos procesu, nes šiandien nėra viešai publikuojamų tyrimų, susijusių su socialinio darbuotojo veikla rengiant globėjų (rūpintojų) šeimas ar jų savipagalbos grupių veiklą ir socialinės-pedagoginės pagalbos poreikius globos (rūpybos) procese.

Tyrimo problema. Šiandieninis globos (rūpybos) organizavimas, globėjų (rūpintojų) rengimas rodo, jog atskleidžiamas socialinio darbo specifiškumas dirbant su globėjų (rūpintojų) šeimomis ir tokiu būdu grindžiamas globėjų (rūpintojų) šeimų tolesnis palaikymo poreikis. Tai taip pat rodo ir globėjų (rūpintojų) šeimų poreikis aktyviai įsitraukti ir prisitaikyti prie galimų problemų auginant globotinius (rūpintinius). Šiame darbe pagrindinis dėmesys yra skiriamas socialinio darbuotojo veiklos specifiškumui organizuojant savipagalbos grupes globėjams (rūpintojams), jiems ir jų globotiniams (rūpintiniams) kylančių socialinių-pedagoginių problemų kontekste. Savipagalbos grupių metu globėjų šeimos turi galimybę diskutuoti jiems rūpimais klausimais, pasidalinti gera patirtimi, suprasti vaikų socialinius, pedagoginius ir psichologinius poreikius bei jų tenkinimo svarbą. Savipagalbos grupė yra grindžiama bendradarbiavimo ir dalijimosi patirtimi principu. Grupės nariai padeda vieni kitiems spręsti iškilusius sunkumus ne tik vaikų, bet ir asmeninius, patys gali sulaukti pagalbos iš grupės vadovų, pasimokyti vieni iš kitų.

Hipotezė. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių organizavimas padeda išspręsti esmines socialines-pedagogines problemas.

Tyrimo objektas – globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybės per savipagalbos grupių veiklą.

Tyrimo tikslas – atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį per globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybes savipagalbos grupių kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti teisinius globos (rūpybos) aspektus bei globos (rūpybos) tendencijas Lietuvoje.
2. Atskleisti socialinio darbuotojo veiklą pagalbos globėjams (rūpintojams) teikime.

3. Atlikti empirinį tyrimą, kuriuo siekiama atskleisti globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimą per savipagalbos grupių kūrimą.

Tyrimo metodologija:

Humanistinė filosofija aktualizuoja orientaciją į vaiko poreikius būti saugiam šeimoje. Poreikių teorijos autorius A. Maslow teigia apie esamą poreikių hierarchizacijos poveikį asmens motyvacijai (Plužek, 1996, p. 113). Globėjų rūpinimosi poreikis apibrėžiamas kaip aktyvių pastangų telkimas siekiant išsaugoti ir gerinti vaiko egzistavimą (Legkauskas, 2004, p. 58).

Konstruktivizmo teorija grindžiama kritinio mąstymo ugdymo metodologija. Šios teorijos pagrindą sudaro vadovavimasis Bloomo taksonomija bei mokymusi bendradarbiaujant (Meilienė, Elijošienė, 2003, p. 8). Bendrai konstruktivizmo teorija padeda kurti žinių sistemą, kuri savipagalbos procese yra svarbi bei naudinga.

Socialinio išmokymo teorija numato, kad elgesio reakcijas ir vaidmenis galima įgyti netiesiogiai stebint aplinką, kitus žmones (Kvieskienė, 2005, p. 23).

Socialinių santykių teorija apima socialinį kapitalą, kaip santykių, situacijų ir procesų padarinį. Tai tuo pačiu dalis savipagalbos. O šie ištekliai susiję su stipriu abipusiai pripažintų santykių tinklu, kuris įtraukia žmones, skatina juos būti aktyvius (Bourdieu, 1983, cit. pgl. Gvaldaite, 2010, p. 45).

Tyrimo metodai:

- Mokslinės – metodinės literatūros analizė;
- Anketinė apklausa;
- Interviu;
- Globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo per savipagalbos grupių veiklą modelio sudarymas.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje darbo dalyje analizuojamas globos (rūpybos) fenomeno diskursas, antroje dalyje globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybių per savipagalbą grupėse tyrimo organizavimas ir metodologija, trečioji darbo dalis skirta globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybių per savipagalbą grupėse tyrimui bei gautų rezultatų analizei. Taip pat darbe pateikiama santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, 18 lentelių ir 17 paveikslų, 77 literatūros šaltinių sąrašas, 7 priedai. Visą darbą sudaro 78 puslapiai.

I. GLOBOS (RŪPYBOS) FENOMENO DISKURSAS

1.1. Teorinės globos (rūpybos) funkcionavimo prieigos

Globa (rūpyba) orientuota į labiausiai pažeidžiamą socialinę grupę – vaikus. Jos poreikis, organizavimas ir reglamentavimas tebėra sudėtingas procesas, įtraukiantis vaikus (globotinius ar rūpintinius), suaugusius (globėjus ar rūpintojus) bei socialinius darbuotojus.

Formuojant teorines bei empirines globos (rūpybos) funkcionavimo prielaidas ypač aktualu apžvelgti pagrindines mokslines teorijas analizuojančias globos (rūpybos) problematiką.

Humanistinė filosofija aktualizuoja orientaciją į būsimojo globėjo (rūpintojo) situaciją bei vaiko poreikius augti šeimoje.

Neretai humanizmas suprantamas kaip idealas, t.y. kaip meilė žmogui, jo laisvė, arba kaip visuma pažiūrų, kurios atspindi pagarbą žmogaus orumui, jo teisėms, rūpinimąsi žmonių gerove, jų vystymusi, palankiomis gyvenimo sąlygomis. Humanizmas – istoriškai kintanti pažiūrų sistema, pripažįstanti pagarbą žmogaus orumui, teisėms į laisvę, lygybę. Humanistinės filosofijos krypties šalininkai jausmus ir asmenybės augimą bei vystymąsi laiko didžiausiomis vertybėmis. Humanistai įsitikinę, kad visuomenė turi patenkinti kiekvieno poreikius, o ne atvirkščiai. Asmeniui turi būti sudarytos galimybės užsiimti tuo, kas jam įdomiausia ir geriausiai sekasi, tuomet jis galės nevaržomai tobulėti savo pasirinkta kryptimi ir daug geriau išsivystys (Petty, 2006, p. 26).

Humaniškumo problematika įvairiais aspektais aptariama tiek praeities, tiek dabarties pedagogų, filosofų ir psichologų darbuose. Čia akcentuojamas šio fenomeno įtvirtinimo aktualumas, atskleidžiamas jo turinys, vidinės ir išorinės formavimosi prielaidos bei tyrimo tendencijos. Humanistinė teorija siejama su humanizmo ideologija, saviraiška, kuri pabrėžia kiekvieno asmens poreikį realizuoti savo potencines galias. Viena iš humanistinės asmenybės koncepcijos dalių yra poreikių teorija. Poreikių teorijos autorius A. Maslow teigia apie esamą poreikių hierarchizacijos poveikį asmens motyvacijai (Plužek, 1996, p. 113). Globėjų rūpinimosi poreikis apibrėžiamas kaip aktyvių pastangų telkimas siekiant išsaugoti ir gerinti vaiko egzistavimą (Legkauskas, 2004, p. 58).

Filosofinėje literatūroje labiausiai siekiama pagrįsti humaniškumo įtvirtinimo reikšmę „žmoniškumas atsiskleidžia žmonių tarpusavio santykiais kaip tas pozityvus pradas, galintis įveikti susvetimėjimą, destrukciją, konformizmą, prievartą, agresiją ir kitus negatyvius dabartinės visuomenės reiškinius, atsiradusius dėl pernelyg išgalėjusio visuotinio materialios gerovės vaikymosi ir atvedusio iki esminių žmogaus būties vertybių neigimo, keliančio didžiausią grėsmę visos žmonijos egzistencijai” (Bakutyte, 1999).

Šios sąvokos turiniui atskleisti čia skiriama ne ypač daug dėmesio ir apsiribojama tik atskirų jo elementų pabrėžimu „Iš siekiamiausių vertybių nūdienos filosofai dažniausiai išskiria atvirumą, orumą, atsakingumą, pagarbą, teisingumą ir kt.” (Bakutytė, 1999).

Aptariant šiuolaikines humanistines vertybes, J. Morkūnienė (1995) pažymi, jog svarbiausia nūdienos žmogui yra būti atviram ir atsakingam, tačiau taip pat nėra kiek ne mažiau reikšminga yra gerbti save ir kitus, užjausti, padėti ir pan. Todėl akivaizdu, jog būtina išsaugoti ir žmogaus orumą, jautrumą jo santykiuose su kitais. Žinoma, atskirų krypčių atstovų darbuose šios vertybės savaip interpretuojamos.

Humaniškumo sureikšminimas, kaip matyti iš E. Fromo (1992), J. Morkūnienės (1995) ir kitų autorių darbų, atsiranda iš pakitusio asmens ir pasaulio santykio sampratos, teigiančios ne asmens ir pasaulio priešpriešą, bet įtvirtinančios šių per ilgus amžius kovojančių jėgų tarpusavio dermę, kartu padedančios įveikti pernelyg išplitusius negatyvius civilizuotos visuomenės reiškinius – susvetimėjimą, destrukciją, konformizmą, prievartą, agresiją ir kt., atsiradusius dėl pernelyg išsigalėjusio visuotinio materialios gerovės vaikymosi ir atvedusio iki esminių žmogaus būties vertybių neigimo, keliančio didžiausią grėsmę visos žmonijos egzistencijai. Šios sąvokos turiniui atskleisti skiriama ne ypač daug dėmesio ir apsiribojama tik atskirų jo elementų pabrėžimu.

V. Lepeškienės (1996, p. 13) teigimu, C. Rodžerso humanistinėje asmenybės tapsmo teorijoje persipynusi psichoterapinio darbo patirtis. Jis savo požiūrį vadino nedirektyviu, arba nukreiptu į klientą. Jo nuomone, kiekvieno individo galutinis tikslas, kurio jis siekia sąmoningai ar ne – tapti savimi pačiu. Autoriaus nuomone, bet kokios grupės (tuo pačiu ir savipagalbos) tikslas yra padėti žmogui tapti visiškai funkcionuojančia asmenybe, atskleisti jame glūdinčias vidines galimybes. Tai ypač svarbi globos (rūpybos) situacijoje.

Be humanistinės filosofijos globos (rūpybos) problemas aktualizuoja konstruktyvizmo teorija.

Konstruktyvizmo teorija grindžiama kritinio mąstymo ugdymo metodologija. Šios teorijos pagrindą sudaro vadovavimasis B. Bloomo taksonomija bei mokymusi bendradarbiaujant (Meilienė, Elijošienė, 2003, p. 8).

Realizuojant kritinio mąstymo ugdymo tikslą, dažnai pasirenkama B. Bloomo pažinimo tikslų taksonomija. Pagal Bloomo tikslų klasifikavimo sistemą, pažinimo tikslai susiję su intelektiniais procesais – žinojimu, supratimu, atgaminimu, mąstymu, įvertinimu, aiškinimu (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998). Ugdant asmenų (tuo pačiu ir savipagalbos grupėse besirenkančių globėjų ir rūpintojų) kritinį mąstymą pagal B. Bloomo taksonomiją (Gage, Berliner, 1994), globėjai (rūpintojai) turėtų sugebėti sąmoningai naudotis sinteze, analize ir įvertinimu.

Ugdant kritinį mąstymą, svarbus mokymasis bendradarbiaujant. O. Visockienė, L. Šiaučiukėnienė (2000) nurodo, kad mokymosi bendradarbiaujant tyrimai rodo, jog ši strategija

sudaro sąlygas visiems kartu dalyvaujantiems patirti sėkmę, kūrybiškai spręsti problemas, dirbti komandomis, teigiamai vertinti save ir kitus. Tuo pačiu metu ugdomas kritinis mąstymas ir pagarba vienas kitam. Tai aktualu globėjams (rūpintojams).

Analizuojant D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (2002), G. Gedvilienės (2000) teiginius, pastebima, kad globėjams (rūpintojams) būtų lengviau pasiekti tikslą dirbant ir sprendžiant problemas kartu. Daugybės tyrimų duomenys patvirtina, kad bendradarbiaujant pasiekama kur kas geresnių rezultatų, mokymasis grupėse gerina globėjų (rūpintojų) tarpusavio sąveiką.

Bendrai konstruktyvizmo teorija padeda kurti žinių sistemą, kuri globėjų (rūpintojų) savipagalbos procese yra svarbi bei naudinga. Tai papildo ir socialinio išmokimo teorija.

Socialinio išmokimo teorija numato, kad elgesio reakcijas ir vaidmenis galima įgyti netiesiogiai stebint aplinką, kitus žmones (Kvieskienė, 2005, p. 23).

Socialinio išmokimo teorija pabrėžia, kad aplinka, su kuria susiduriame, nėra visiškai atsitiktinė, tad asmenybei daro įtaką ne tik ji, bet ir aplinka, elgsena ir asmens psichologinės savybės, t. y. vyksta nuolatinė individo ir aplinkos veiksnių tarpusavio sąveika. Socialinio išmokimo teorija padeda analizuoti nuolatinę aplinkos kintamųjų, mūsų individualių savybių ir mūsų elgesio – slapto ir atviro – tarpusavio sąveiką. Ši teorija pabrėžia kitų individų elgesio stebėjimo, modeliavimo, kitokio požiūrio ir emocinės būsenos svarbą. Teorijos autorius A. Bandura elgesio modeliavimo procesą apibūdina taip: dėmesys kito individo elgesiui stebėto elgesio išsaugojimas jo atgaminimas ir motyvacija elgtis (pvz., žmogus, turintis tam tikrų psichologinių sutrikimų, stebėjęs kitą žmogų, turintį panašių problemų, bet gebantį daug sėkmingiau jas spręsti, bandys / išmoks modeliuoti savo elgesį). A. Banduros socialinio išmokimo teorijoje teigia, jog vaikas yra potencialių galimybių visuma, kaip per įvairiapusį patyrimą išmoksta daugybės skirtingų dalykų bei daugybės elgesio formų. Taip pat, jog norint numatyti vaiko ar suaugusiojo poelgius, pakanka žinoti elgesio išmokimo principus ir kontekstą, kuriame tas elgesys atsirado. Taip pat ši išmokimo teorija atskleidžia ir labai dažno išmokimo – išmokimo stebint – dėsningumus ir pasekmes tolesnei asmenybės raidai (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p. 127).

B.F. Skinneris nemanė, kad visi būtybių veiksmai yra reakcija į išorinį stimulą. B.F. Skinneris teigė, kad elgesio pasikeitimą nulemia paskatinimas (malonumas, nemalonumas). Taip buvo išvestas Naudos dėsnis, kuris skelbia, kad elgesys dažnėja, susiduriant su maloniomis pasekmėmis. Logiška būtų manyti, kad baudžiamas elgesys dingsta. Tačiau B.F. Skinneris taip nemanė, jis teigė, kad elgesys nedingsta, bet modifikuojasi. Mokslininko žodžiais, negatyvių pasekmių pašalinimas irgi yra skatinimas (Gage, Berliner, 1994, p. 187).

Socialinio išmokimo teorijos pagrindu globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse dalyvaujantys mokosi vieni iš kitų, tuo pačiu kokybiškai sprendžia socialines-pedagogines problemas.

Kadangi globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse kuriami tarpusavio santykiai, tai aktualu apžvelgti ir socialinių santykių teoriją.

Socialinių santykių teorija apima socialinį kapitalą, kaip santykių, situacijų ir procesų padarinį. O šie ištekliai susiję su stipriu abipusiai pripažintų santykių tinklu, kuris įtraukia žmones, skatina juos būti aktyvius (Bourdieu, 1983, cit. pgl. Gvaldaite, 2010, p. 45). Tai dalis savipagalbos grupės siekiamų tikslų ir veiklos pagrindas.

Socialinio palaikymo teorija pabrėžia asmens socialinio tinklo plėtrą, emocinių santykių stiprinimą bei visokeriopos aplinkinių teikiamos paramos teikimą ir stiprinimą (Rimkus, 2007; 2010). Socialinė sąveika atlieka daug įvairių funkcijų. Socialiniuose ryšiuose gauname informaciją ir patiriame kitų žmonių pagalbą. Bendraudami vieni su kitais plėtojame savo savivoką, užmezgame draugiškus ryšius. Per kintančią aplinką ir žmonių tarpusavio bendravimą plėtojasi sociakultūrinė bendravimo aplinka. Ji suteikia artumą asmeniniams ryšiams. Gyvenimo kokybę iš dalies lemia pilnatvės, saugumo jausmas. Saugumo jausmas siejasi su stipresniu gerovės ir pilnatvės pojūčiu. Savipagalbos grupės narys teikia vienas kitam socialinę paramą. Socialinė parama ne tik teikia naudą, bet ir reikalauja pastangų iš pagalbą teikiančiojo ir ją gaunančiojo.

Apibendrinus galima teigti, jog globos (rūpybos) teorinį pagrindą sudaro keletas teorijų, tačiau išskirtos ir plačiau analizuotos humanistinė filosofija, konstruktyvistinė, socialinio išmokimo ir socialinių santykių teorijos. Šios teorijos pabrėžia kokybiškos pagalbos poreikius sprendžiant socialines-pedagogines globos (rūpybos) metu kylančias problemas bei akcentuoja savipagalbos reikšmę ieškant sprendimų.

1.2. Globos (rūpybos) situacijos apžvalga Lietuvoje

1.2.1. Vaiko globos (rūpybos) analizė

Vaiko globos sistema Lietuvoje formuojasi jau keletą šimtmečių atsižvelgiant į vaiko globos sistemos kitimą, tačiau pirmą kartą vaiko globos teoriniai pagrindai buvo suformuluoti kuriant Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymą 1998 metais. Šio įstatymo nuostatose buvo tiksliai apibrėžta vaiko globos sąvoka, tikslai ir uždaviniai, globos steigimo principai, globos rūšys ir formos, globos nustatymo ir pasibaigimo pagrindai. Šio įstatymo galiojimo laikotarpiu sudarytas pagrindas tolesnei, tobulinamai globos sistemai.

Įsigaliojus naujam LR Civiliniam kodeksui (2000) šalia globos sąvokos atsirado rūpybos sąvoka. Reikia paminėti, kad pagal naująjį LR Civilinį kodeksą vaiko globa nustatoma neveiksniam

asmeniui, šiuo atveju vaikui iki 14 metų, o rūpyba nustatoma ribotai veiksniam asmeniui t.y. vaikui sulaukusiam keturiolikos metų. Globos ir rūpybos sąvokos iš esmės savo tikslais ir uždaviniais nesiskiria. Šios sąvokos vaiko atžvilgiu skiriasi tik teisiniu aspektu, t.y. nuo keturiolikos metų vaikas įgyja dalinį veiksnumą (LR Civilinis kodeksas, 2000). LR Civiliniame kodekse išsikristalizavo vaiko laikinosios ir nuolatinės globos nustatymo pagrindai, tačiau iš esmės vaiko globos pagrindai nepakito.

Šiuo metu tiek mokslinėje literatūroje, tiek šnekamojoje kalboje vartojamos kelios sąvokos, apibūdinančios vaiką netekusį tėvų globos, dažniausiai vartojamos yra šios sąvokos: beglobis, bešeimis (Braslauskienė, 2002), našlaitis, rastinukas, pamestinukas ir kt. Visas išvardintas sąvokas galima apibūdinti keliais žodžiais – tai likęs be tėvų globos vaikas.

Pagal Vaiko globos organizavimo nuostatus (2012) likusį be tėvų globos vaiką apibūdina šios pozicijos:

- našlaitis, kurio tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
- tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas);
- įstatymų nustatyta tvarka paimtas iš tėvų (terminuotai, neterminuotai apribotos tėvystės teisės);
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra žinomi ir jų ieškoma;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų paskelbti mirusiais arba pripažįstami nežinia kur esančiais;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų pripažinti neveiksniais;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, prižiūri, neauklėja, daro neigiamą įtaką, ir jo fiziniam ir psichiniam saugumui yra pavojus.

Globa suprantama kaip tėvų teisių ir pareigų, susijusių su vaiko auklėjimu ir priežiūra, perėmimas iš biologinių tėvų, kad būtų užtikrintas vaiko teisių įgyvendinimas ir interesų apsauga (Pivorienė, Šablevičienė, 2011).

Teisės aktuose suformuluota vaiko globos sąvoka apima vaiko priežiūrą, auklėjimą bei asmeninių ir turtinių teisių bei teisėtų interesų atstovavimą ir gynimą, tačiau svarbiausia yra tai, kad čia lygias teises tapti vaiko globėju įgyja fizinis asmuo (šeima) ir juridinis asmuo (šeimyna ir institucija). Vaiko globos organizavimo nuostatuose (2012) vartojamos šios sąvokos:

Vaiko globa (rūpyba) – likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir

fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas.

Globojamas (rūpinamas) vaikas – tai toks vaikas, kuriam įstatymų nustatyta tvarka nustatyta globa(rūpyba).

Vaiko globėjas – nuolat Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenantis fizinis asmuo (toliau vadinama – fizinis asmuo), kuris įstatymų nustatyta tvarka paskirtas užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams.

Vaiko artimieji giminaičiai – seneliai, broliai ir seserys.

Vaiko globos tikslas – sukurti tokią vaiko auklėjimo aplinką, kurioje būtų užtikrinta saugi vaiko raida, tenkinami jo prigimtiniai poreikiai, sudaromos sąlygos atsiskleisti jo gebėjimams (Pivorienė, Šablevičienė, 2011).

Apibendrinus galima teigti, jog esminės vaiko globą nusakančios sąvokos apima vaiko, kuriam būtina globa (rūpyba), sąvokų apibrėžimas, globėjų ir giminaičių statusas globos organizavime. Globa (rūpyba) suprantama kaip globėjo (rūpintojo) pareigų ir globojamo vaiko poreikių tenkinimo visuma.

1.2.2. Globos (rūpybos) istorinė apžvalga

Globos pradžia sutampa su civilizacijos pradžia. Žmonės gyveno uždromis grupėmis ir kiekvienas buvo glaudžiai susijęs su kitu, todėl nereikėjo ir išskirtinės globos. Visuomenei išsidiferencijavus natūraliai prireikė globos. Nėra tikslų duomenų kaip Lietuvoje, įsigalėjus pagonybei, buvo sprendžiamos vaikų globos problemos, kaip buvo elgiamasi su beglobiais vaikais. Su krikščionybe įsigalėjo požiūris, kad vaikai, lygiai kaip ir suaugę, turi nemirtingą sielą, todėl negali būti apleisti, o tėvų pareiga yra rūpintis savo vaikais, juos tinkamai išlaikyti, mokyti, lavinti ir tinkamai paruošti šiam ir kitam (pomirtiniam) gyvenimui (Barkauskaitė, Grikpėdienė, 1998, p. 5).

Pirmosios institucinės globos formos Lietuvoje susikuria XVI a. prie bažnyčios, kur priglaudžiami nusenusių ir vargingų šeimų vaikai (Lietuvos vaikai, 1996). 1529 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės statute didelis dėmesys skiriamas našlaičio globai. Globėjais galėjo būti tiek giminės, tiek svetimos šeimos. Vytauto Didžiojo laikais organizuojamos globos ir labdaros užuomazgos pastebimos bažnytinių brolių veikloje. 1833 m. Kaune buvo įsteigta prieglauda vaikams, o 1848 m. buvo įsteigtas panašios paskirties lopšelis, kuris greitai tapo nuolatine vaikų prieglauda. Lietuvai patekus į Rusijos imperiją nuo 1855 m. buvusi socialinės globos sistema pasikeitė (Barkauskaitė, Grikpėdienė, 1998, p. 6-8).

Pagal G. Kvieskienę, R. Pabedinskię (2002), Lietuvos vaiko globos formavimosi sistemą galima suskirstyti į keletą etapų, kurie savo struktūra, ugdymo sistema bei vertybėmis darė įtaką šiuo metu veikiančiai globos sistemai.

1918 – 1940 m. tarpukario Lietuvoje teikiamos socialinės paslaugos ir vaiko globa. 1918 m. globos reikalais rūpinosi Darbo ir apsaugos ministerija. To meto juridiniai dokumentai ir aplinkraščiai teigia, kad globa, labdara buvo pavesta rūpintis miestams, apskritims ir valsčiams. Pagal 1919 m. statistiką buvo šelpiama ir globojama apie 50 000 Lietuvos gyventojų: našlių, našlaičių, senelių ir kt. (Barkauskaitė, Grikpėdienė, 1998, p. 9). 1919 m. Kaune buvo įsteigta „Lietuvos moterų globos“ draugija, bei prieglauda karo meto našlaičiams. Tais pačiais metais buvo įregistruota „Vaikelio Jėzaus“ draugija, kurios tikslas buvo globoti, mokslinti, o vėliau ir įdarbinti pamestinukus ir našlaičius. Per visą savo gyvavimą „Vaikelio Jėzaus“ draugija gyvenimui paruošė per 1500 auklėtinių (Lietuvos vaikai, 1995). 1922 m. Kaune įsikūrė „Kūdikių gelbėjimo“ draugija, kurios veikla buvo steigti kūdikių auginimo ir gimdymo sąlygas, imti savo globon pamestinukus (Barkauskaitė, Grikpėdienė, 1998, p. 13).

Tarpukario Lietuvoje vaikų globos įstaigos buvo skirstomos į atviras (viešas), pusiau atviras (pusiau viešas) ir uždaras globojimo įstaigas. Atviros įstaigos tikslas buvo teikti pagalbą ne prieglaudose esantiems kūdikiams, kad jie galėtų sveikai augti. Pusiau atviros įstaigos – tai dienos ir nakties vaikų lopšeliai ir darželiai, kur kūdikiai praleisdavo pusę paros. Uždaros globojimo įstaigos – tai prieglaudos arba vaikų ligoninės. Po 1928 m. Rygoje įvykusios konferencijos įsivyravo nuostata, kad vaiko auklėjimas šeimoje duoda geresnių rezultatų nei prieglaudoje. Šeima, norinti paimiti vaiką iš prieglaudos, turėjo pristatyti du liudijimus: vieną iš valsčiaus apie turtą ir apie šeimos sudėtį (kiek vaikų turi ir kokio amžiaus), o kitą nuo vietinio klebono su liudijimu, kad prašytojas yra tvirtos moralės, kuriam galima leisti globoti vaiką. Į šeimą buvo duodamas tik vienas vaikas (Barkauskaitė, Grikpėdienė, 1998, p. 14-21).

Tarpukario Lietuvoje vaikų globa ir priežiūra daugiausiai rūpinosi labdaringos organizacijos, tačiau kūdikių globa nebuvo taip sėkmingai organizuota, kaip vyresnių vaikų rūpyba.

1940 – 1945 m. Antrojo pasaulinio karo laikotarpio vaiko globos sistema. Vaikų globos plėtimą ir tobulinimą nutraukė Lietuvos okupacija. Globos įstaigos buvo suvalstybintos ir perorganizuotos į vaikų namus. Kūdikių namuose buvo auginami vaikai iki trijų metų amžiaus, po to buvo keliaimi į vaikų namus. Buvo pradėti steigti ir mišraus tipo vaikų namai, kuriuose vaikai augo ir gyveno nuo trijų iki aštuoniolikos metų (Tarybų Lietuvos enciklopedija, 1988).

1945 – 1990 m. Tarybinė vaiko globos sistema – vaiko institucinė globa. Po Antro pasaulinio karo tūkstančiai vaikų liko be tėvų globos. Jiems auginti, mokyti, lavinti ir ugdyti reikėjo ne pavienių vaikų ir kūdikių namų, bet visos sistemos. Nacionalizuotuose namuose ir dvaruose buvo steigiami vaikų namai, bei vykdomos naujos kūdikių ir vaikų namų statybos. 1947 m. veikė

39 vaikų namai, kuriuose buvo 3160 auklėtinių (Tarybų Lietuvos Enciklopedija, 1988). Pagal 1948 m. vasario mėn. Sovietų Sąjungos Ministrų taryboje priimtą nutarimą “Dėl priemonių vaikų namų darbui toliau pagerinti” vaikų namų auklėtiniai, begyvendami vaikų namuose, galėjo mokytis vidurinėse ir specialiosiose mokyklose (Barkauskaitė, Griepėdienė, 1998, p. 28-31).

1956 m. partijos suvažiavimas nutarė kurti naujo tipo švietimo ir globos įstaigas – mokyklas-internatus. Tais pačiais metais buvo įsteigti pirmieji trys internatai (Kaune, Klaipėdoje, Marijampolėje), kuriose gyveno 760 vaikų (Lietuvos vaikai, 1996). Atsirado ir daugėjo kategorija vaikų, kurie neteko tėvų globos dėl tėvystės teisių atėmimo (Kuzmickas, Astra, 1996).

M. Barkauskaitė, V. Griepėdienė (1998), teigia, jog veikiant sovietiniam režimui buvo stengiamasi vaikus atriboti nuo tėvų ir jų artimųjų, šeimos tradicijų, taip “apsaugant vaikus nuo šeimos įtakos”. Čia vaikams įdiegiamas paklusnumas, atimama kūrybiškumo mąstymo, pasirinkimo galimybė, vaikai nuo mažens auklėjami komunistine ideologija. Tokioje aplinkoje ir atmosferoje išaugę vaikai negalėjo tapti savarankiškais, kūrybingais. Devintojo dešimtmečio pabaigoje vaikų globos įstaigų padėtis keitėsi, auklėtiniai buvo leidžiami mokytis į bendrojo lavinimo mokyklas. Pradėjo kurtis pirmieji šeimyniniai vaikų globos namai – šeimynos. Sovietmečiu sugriauta tarpukario Lietuvoje sėkmingai veikusi vaikų globos sistema. Valstybei labiausiai rūpėjo politika, komunistinės kartos išauuginimas, o tik paskui vaikų globa ir mokymas.

1990 – 1998 m. Pereinamasis laikotarpis – visuomenės iniciatyvos metai. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę pasikeitė ir globos namų ugdymo turinys: neliko sovietinės ideologijos, o visa veikla orientuota į lietuviškos bendruomenės, šeimyniškos atmosferos ir santykių kūrimą. 1990 metais kovo 16 dieną buvo įkurta agentūra „SOS Lietuvos vaikai“. Tais pačiais metais įkurta nevyriausybinė Lietuvos vaikų gynimo organizacija “Gelbėkit vaikus”. Jos pagrindinis tikslas – įgyvendinti 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (Barkauskaitė, Griepėdienė, 1998, p. 34-49).

Vaikų globa rūpinasi ir Lietuvos labdaros sąjunga “Avilys”, Lietuvos vaikų fondas ir daugelis kitų. Kauno miesto savivaldybės vaikų gerovės centras “Pastogė”. Tai buvo pirmoji socialinio darbo įstaiga, kuri pradėjo diegti šeimyninę globą. Šį centrą įkūrė Kauno savivaldybė ir Lietuvos “Caritas”. Taigi, vaikų globos institucijų tinklas išsiplėtė. Globą pradėjo organizuoti organizacijos, kurios rūpinasi likusiais be tėvų globos vaikais.

1998 m. liepos 1d. vaiko globos sistemos organizavimo reforma – Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas. Po šios reformos išskiriamos šios globos formos – globa šeimoje, globa šeimynoje, globa institucijoje, globos rūšys – laikinoji ir nuolatinė globa. Pagrindinius pokyčius nulėmė objektyvios priežastys: Lietuvoje nebuvo profesionalių socialinių darbuotojų, kurie būtų galėję kurti socialines vaikų globos įstaigas, taip pat atrinkti ir apmokyti globėjus, teikti jiems

paramą. Lietuvos vyriausybė pradėjo reformuoti socialinę sritį ir kurti socialinės rūpybos sistemą. Šių pokyčių rezultatas – nauja profesija – socialinis darbas.

Apibendrinus galima teigti, jog vaiko globos idėja ėmė sparčiai plisti tik atsiradus krikščionybei. Tarpukario Lietuvoje buvo steigiamos kūdikių ir vaikų prieglaudos, taip pat įsivyravo nuostata, kad vaiko auklėjimas šeimoje duoda geresnių rezultatų negu prieglaudoje. Šiuo laikotarpiu buvo pradėti naudoti ir teisiniai dokumentai. Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu globos įstaigos buvo suvalstybintos ir perorganizuotos į vaikų namus. Tarybiniais metais prioritetas buvo teikiamas vaiko globai ir ugdymui institucijoje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę globą pradėjo organizuoti nemaža visuomeninių organizacijų, išsiplėtė ir vaikų globos institucijų tinklas. Būtina pažymėti, kad vaiko globos teoriniai pagrindai ir jų įgyvendinimas iš esmės priklauso nuo vaiko globos sistemos organizavimo mechanizmo, kuris pastaraisiais metais yra nuolat tobulinamas, todėl būtina išsamiau panagrinėti šiandieninius vaiko globos organizavimo ypatumus.

1.2.3. Globos (rūpybos) teisiniai aspektai

1995 metais Lietuva prisijungė prie tarptautinės Vaiko teisių konvencijos. Jos preambulėje sakoma, jog valstybės – šios konvencijos dalyvės pripažįsta, jog siekiant, kad vaikas galėtų visapusiškai ir harmoningai vystytis, jis turi augti šeimoje, jausdamas laimę, meilę, supratingumą. Kiekvienam vaikui sėkmingai augti, ugdytis reikia šeimos, kuria jis galėtų džiaugtis, jaustis saugus. Šeima sudaro geriausias sąlygas vaikui visapusiškai vystytis. Šeimos ir vaiko santykiai yra pagrindas toliau plėtoti savo santykius su aplinka, pasirengti visuomeniniam gyvenimui. Todėl natūraliausia vaikui yra šeimos globa. Manoma, kad humaniškiausias būdas sprendžiant našlaičių ir beglobių vaikų problemas yra juos auklėti šeimose.

Daugelis autorių (Litvinienė, 2002; Miškinis, 2003; Bajoriūnas, 2004; ir kt.) šeimai priskiria svarbų vaidmenį vaiko socializacijoje. Vaiko globos (rūpybos) procese vyksta nuolatinė pedagoginė sąveika tarp globėjo ir globotinio. Šią sąveiką reguliuoja ir sąlygoja bendruomenės kultūrinės vertybės, ekonominė situacija, minėtų subjektų psichologija, nuostatos, išsilavinimas ir pan. Taigi, galime teigti, kad vaiko globa (rūpyba) – tai ilgalaikis socialinis-pedagoginis procesas, kuris visada yra konkretus, o tuo pat metu ir nuolat kintantis, gyvas, kūrybingas tarp socializacijos veikėjų (globėjas, globotinis).

Vaiko globą (rūpybą) galima analizuoti ne tik socialiniu, pedagoginiu aspektu, bet ir teisiniu. Aptariant vaiko globos klausimus teisiniu aspektu ir siekiant išsamesnės šio reiškinio analizės svarbu atskleisti vaiko globos rūšis ir formas.

Pagal LR Civilinį kodeksą (2000) vaiko globos rūšys yra dvi:

- laikinoji globa;

- nuolatinė globa.

Vaiko laikinoji globa – tai laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2007). Vaiko laikinosios globos tikslas – grąžinti vaiką į šeimą.

Pagal minėtus nuostatus vaiko laikinoji globa nustatoma, kai nepilnamečio:

- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma (kol teismas tėvus pripažins nežinia kur esančiais arba paskelbs mirusiais);
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui.

Vaiko laikinoji globa pasižymi tuo, jog jai būdingi laiko, kaip mato, rėmai, t.y. ji tęsiasi ribotą, trumpą ir griežtai reglamentuotą laiką. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatuose (2007) nurodoma, kad vaiko laikinoji globa baigiasi, kai vaikas: gražinamas tėvams; sulaukia pilnametystės arba yra emancipuojamas; nustatoma nuolatinė globa (rūpyba); įvaikinamas; susituokia.

Vaiko laikinoji globa ilgiausiai gali trukti 12 mėnesių (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2007). Pasibaigus laikinajai globai, tačiau esant objektyvioms priežastims, dėl kurių vaikas negali grįžti gyventi į biologinę šeimą, yra toliau tęsiama jo globa, tačiau ne laikinoji, o jau nustatoma nuolatinė vaiko globa. Ši globos rūšis nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti gyventi į savo biologinę šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos institucijai. Vaiko nuolatinė globa nustatoma tais atvejais, kai vaiko (LR Civilinis kodeksas, 2000):

- abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra mirę;
- abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;
- vaikas įstatymų nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų;
- tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nenustatyti per tris mėnesius;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais.

LR Civiliniame kodekse (2000) teigiama, kad nuolatinė vaiko globa taip pat tęsiasi ne visą žmogaus gyvenimą, ji baigiasi, kai vaikas: sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas; grąžinamas tėvams; įvaikinamas; susituokia.

Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (2000) išskiriamos trys vaiko globos formos:

1. Vaiko globa šeimoje – ne daugiau kaip penkių vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais – ne daugiau kaip penki vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys.
2. Vaiko globa šeimynoje – globos forma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja šešis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip dvylika vaikų) šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys arba mažesnis, jeigu globojamas neįgalus vaikas.
3. Vaiko globa institucijoje – likęs be tėvų globos vaikas apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybiniėje vaikų globos institucijoje, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje.

G. Kvieskienės, R. Pabedinskienės (2002) manymu, vaiko globos diferencijavimą į laikinąją ir nuolatinę globos rūšis bei tris vaiko globos formas lėmė keletas priežasčių:

- laikinosios globos įvedimas suteikė galimybę vaikui (dažniausiai iš nedarnios šeimos) galutinai nenutraukti giminystės santykių su biologine šeima, o esant galimybei ir grįžti į ją;
- tokiu būdu įteisinta vaiko globa šeimynoje ir nevyriausybiniėje vaikų globos institucijoje, nes iki tol buvo pripažinta globa tik valstybiniuose vaikų globos namuose ir šeimoje;
- užsienio šalių patirtis.

Remiantis Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu (2000), Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatais (2007), Vaiko globos organizavimo nuostatais (2012), galima teigti, kad vaiko globa yra civilinės teisės objektas, apibrėžiantis vaiko globos tikslus ir uždavinius, globos nustatymo principus ir pan.

Vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti (LR Civilinis kodeksas, 2000, p. 127).

Vaiko globos tikslas iškelia vieną iš pagrindinių vaiko globos uždavinių – vaiko auklėjimo užtikrinimą, tačiau neaptaria koks turėtų būti pasirinktas auklėjimo modelis, kad vaikas galėtų augti, vystytis ir visapusiškai tobulėti. Auklėjimo modelio pasirinkimas globojant vaiką netekusį tėvų globos yra sudėtingas procesas, kurį nagrinėja auklėjimo teorija. Profesorius B. Bitinas (2000) knygoje „Ugdymo filosofija“ rašo, kad auklėjimo teorijos tikslas atskleisti, kokių veiksmų dėka individas socializacijos procese perima vienokias ar kitokias vertybes bei jų sistemas. Individui

vertybinių orientacijų formavimuisi turi įtakos ugdytinio prigimtinių galios, šeima, mokykla, visuomenės informavimo priemonės, pedagogiškai neorganizuota socialinė aplinka ir kt., tačiau auklėjimo procesui ypač svarbu asmenybės poveikio mechanizmai (Bitinas, 2000).

Taigi globojamo vaiko auklėjimas yra vienas sudėtingiausių vaiko globos procesų, kuriame teorinės žinios ir žmoniškoji intuicija sudaro bendrą kompleksą, kurio rezultate asmenybė priima arba nepriima visuotinai funkcionuojančių vertybių.

Vaiko globos uždaviniai suformuluoti LR Civiliniame kodekse (2000) detaliau pagrindžia vaiko globos tikslą:

- paskirti vaikui globėją (rūpintoją), kuris rūpintųsi, auklėtų, atstovautų vaikui ir gintų jo teises bei teisėtus interesus;
- sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą;
- rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.

Vadinasi, kai nepilnamečio tėvai, ar vienas iš jų esantis, dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių negali užtikrinti tinkamos vaiko priežiūros ir auklėjimo, saugios aplinkos bei normalių augimo, vystymosi ir tobulėjimo sąlygų, šias problemas atsakingai imasi spręsti valstybė. Vienas iš sprendimo būdų, kaip tik ir yra vaiko globos uždavinių įgyvendinimas, o galiausiai ir tikslo pasiekimas.

Siekiant užtikrinti vaiko globos (rūpybos) tikslo ir uždavinių įgyvendinimą, organizuojant vaiko globą (rūpybą) yra svarbu laikytis vaiko globos (rūpybos) nustatymo principų (LR Civilinis kodeksas, 2000):

1. Vaiko interesų pirmumas. Veiksmai, kurie yra tiesiogiai susiję su vaiku, atliekami atsižvelgiant į jo interesus, kuriuos reglamentuoja įvairūs Lietuvos Respublikos įstatymai. Vaiko interesai – tai vaiko teisės, o jas pažeisti, vykdant atitinkamus veiksmus susijusius su vaiku, yra draudžiama (Sakalauskas, 2000).
2. Pirmumo teisę tapti globėju (rūpintoju) turi vaiko artimieji giminaičiai, jeigu tai atitinka vaiko interesus.
3. Vaiko globa (rūpyba) šeimoje. Šeima yra pirmoji žmogaus ugdymo institucija, kuri ryškiai paženkliną individo vystymąsi. Be to, joje įgyta patirtis bus svarbi visą likusį žmogaus gyvenimą. Tik šeimoje vyksta pilnavertė būsimos asmenybės socializacija. Todėl nesant galimybės vaikui augti savo biologinėje šeimoje pirmumo teisė teikiama vaiko globai šeimoje, jei tai nepažeidžia vaiko interesų.
4. Brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus. Remiantis šiuo principu negalima išskirti brolių ir seserų organizuojant globą, o būtina ieškoti galimybių juos įkurdinti visus kartu vienoje vietoje. Tačiau tai nerekomenduojama daryti, jei šis sprendimas pažeidžia vieno iš vaikų interesus.

5. Vaikui, galinčiam išreikšti savo nuomonę, suteikiama galimybė būti išklausytam ir jo nuomonė yra svarbi priimant sprendimus.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, įvairius dokumentus, teisinius aktus ryškėja tai, kad vaiko globa (rūpyba) šeimoje yra viena efektyviausių vaiko globos (rūpybos) formų. Šį teiginį patvirtina R. Braslauskienės (2002) pastebėjimai, šeimoje vaikas įgyja savo pirmąją patirtį, pirmąsias žinias, patiria pirmuosius išpūdžius. Taigi, namų aplinka turi didelę įtaką vaiko patyrimui, nes jis joje gyvena, mokosi naudotis tam tikrais daiktais. Čia formuojasi vaiko charakteris, elgesys. Globotinių veikla šeimoje daugeliu atveju yra visavertė, nes be žaidimų knygų, mokomosios medžiagos vaiką supa emociškai saugi aplinka. Globėjai dirba su jais individualiai. Turi galimybę tiesiogiai stebėti buitinę, ūkinę, ekonominę veiklą (Braslauskienė, 2002, p. 11).

Apibendrinant, galima teigti, kad yra išskiriamos dvi globos rūšys (t.y. laikinoji, nuolatinė) bei trys globos formos (t.y. vaiko globa šeimoje, šeimynoje ir institucijoje). Kiekviena iš minimų globos (rūpybos) formų turi savitus bruožus, kurie numato vaiko artimiausią aplinką, jo vystymosi joje galimybę. Atsižvelgiant į anksčiau aptartas aplinkybes bei į vaiko globos (rūpybos) nustatymo principus, toliau šiame darbe bus kalbama apie vaiko globą (rūpybą) šeimoje, kuri dėl savo pobūdžio yra svarbi ir efektyvi globos forma, nes, vaikui netekus tėvų globos, ugdytojo vaidmenį atlieka globėjas (rūpintojas), o vaiko socializacija arba „pirminės kultūros“ perėmimo procesas ir toliau vyksta šeimoje. Aišku, pasikeičia ugdymo proceso vykdytojai – tėvų edukacines teises ir pareigas tam tikram laikui tarpui (o gal ir visam laikui) perima globėjas. Jis yra priskirtinis beglobio vaiko ugdytojas. Globėjas (rūpintojas) nėra tas asmuo, kuris vaikui suteikė biologinį pradą, tačiau jis yra atsakingas už sėkmingą vaiko socializaciją, už vaiko tapimą asmenybe, individualybe. Todėl šioje situacijoje išryškėja globėjo (rūpintojo) atrankos ir parengimo svarba.

1.3. Globos (rūpybos) problemų analizė

1.3.1. Vaiko socializacijos raiška esant globos (rūpybos) situacijoje

Šeima yra pati artimiausia vaiką supanti aplinka, kurioje formuojasi požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save jame. Tai, kas vadinama žmogaus socializacijos pagrindu.

Vaiko globa (rūpyba) šeimoje yra viena iš vaiko globos formų, viršesnė už kitas (šeimyną ir instituciją) globos formas, ir išreiškia vaiko globos organizavimo principą – vaiko globa šeimoje turi būti prioritetinga (Vitkauskas, 2010).

Šeimoje vaikas įgyja savo patirtį, žinias, patiria pirmuosius išpūdžius. Taigi, namų aplinka turi didelę įtaką vaiko patyrimui, nes jis joje gyvena, mokosi naudotis tam tikrais daiktais. Čia formuojasi vaiko charakteris, elgesys. Globotinių veikla šeimoje daugeliu atveju yra visavertė, nes be žaidimų knygų, mokomosios medžiagos, vaiką supa emociškai saugi aplinka. Globėjai

(rūpintojai) dirba su jais individualiai. Vaikai turi galimybę tiesiogiai stebėti buitinę, ūkinę, ekonominę veiklą. Globėjų (rūpintojų) namuose vaikai yra pripažinti, išklausyti, užjausti ir emociškai saugūs. Šeimoje, priešingai nei vaikų globos įstaigose, vaikai gali patirti nuoširdų bendravimą, stabilius emocinius ryšius, nejausti įtampos, baimės, nerimo ir nereikalingumo ar diskriminacijos jausmo. Pasak I. Leliūgienės (2002), globėjų (rūpintojų) šeimoje vaikas gali daug greičiau pamiršti blogą gyvenimo patirtį ir toliau „sveikai“ socializuotis. Jis, jausdamas meilę, gali išsigydyti „sielos žaizdas“. Šeimoje, kurioje beglobiui vaikui suteikiamas reikiamas dėmesys, šiluma, rūpestis, jo emocinė būseną pagerėja.

Natūralioje šeimos aplinkoje vaikai mokosi savarankiškai gyventi, taip pasiruošdami integruotis į visuomenę. Globėjų (rūpintojų) šeimoje beglobiams vaikams yra geresnės sąlygos išmokyti gaminti maistą, skalbti savo rūbus, tvarkyti kambarius. Taip pat sužino pinigų vertę, įgyja higieninius įgūdžius. Vaikai išmoka vertinti materialinę – buitinę savarankiško gyvenimo pusę. Žymiai lengviau įsisavina biudžeto planavimo, paskirstymo įgūdžius. Šeimoje vaikas yra įtraukiamas į ūkinę veiklą: maisto pirkimą ir gaminimą, patalpų remontą, rūbų ir avalynės priežiūrą ir pan. (Leliūgienė, 1997, p. 84).

Be ekonominių ir ūkinių įgūdžių, vaikai susipažįsta su socialiniais vaidmenimis ir juos perima. Globos įstaigose vaikai neturi galimybės stebėti motinos, tėvo, vyro, žmonos vaidmenis. Žinoma, jie turi sukaupę patirtį pirminės socializacijos metu savo šeimoje. Tačiau bešeimių vaikų patirtis yra neigiama, o iš šeimos perima iškreiptus vaidmenis, atlikimo būdus. Tad labai svarbu, kad beglobiai vaikai pamatytų ir įsisavintų pozityvų socialinių vaidmenų atlikimą. Turėdami galimybę stebėti, kaip yra atliekami vyro ir žmonos vaidmenys, įgis informacijos apie šeimą, tarpusavio santykius, motinos ir tėvo vaidmenis. Tai vadinamasis socializacijos procesas, kurio metu asmuo išsiugdo techninius įgūdžius ir įgyja žinių kaip elgtis ir suprasti šeimą ir visuomenę, kurioje gyvena (Kvieskienė, 2005, p. 22).

Labai svarbu, kad globėjų (rūpintojų) šeimoje vaikas gali tinkamai suvokti lytinius vaidmenis, lytinio elgesio stilių. Globos įstaigose didžiąją dalį darbuotojų sudaro moterys, vaikai turi ribotas galimybes lytinei identifikacijai. Globėjų (rūpintojų) šeimoje šios sąlygos yra sudaromos. Berniukai globėjų (rūpintojų) šeimoje iš šeimos tėvo gali perimti tokias vyriškas savybes, kaip tvirtą charakterį, discipliną, atsakingumą. Vaikai šeimoje gali susipažinti su „vyriškumo“ ir „moteriškumo“ stereotipais. Taip pat yra rengiami santykiams su kitos lyties atstovais, žymiai efektingiau nei globos įstaigose. Vaikai perima iš artimiausios aplinkos tai, kas būtina (Braslauskienė, 2002, p. 13).

Vaiko globa (rūpyba) šeimoje leidžia išvengti žalingo institucionalizacijos poveikio, bet ir suteikia vaikui galimybę augti aplinkoje, kurioje susiformuoja nuolatinis ir individualizuotas globos santykis su tėvų vaidmenį atliekančiais asmenimis ir kurioje vaikas turi galimybę gyventi normalų

šeimyninį ir bendruomeninį gyvenimą. Gyvenimas šeimoje leidžia vaikui sveikai vystytis ir išvengti daugybės potencialių raidos problemų (Pūras, 2012).

Labai teigiamas aspektas globojant vaiką šeimoje yra tai, kad čia gali būti pilnai patenkinti socialiniai poreikiai, kaip neformalus bendravimas, platesnis socialinis tinklas. Tai skatina socialinio, emocinio pasitikėjimo formavimąsi, realaus gyvenimo įvaizdžio suvokimą. Vaikai, globojami šeimoje, lengviau integruojasi į bendraamžių ratą, nes nebeturi „vaikų namų ugdytinių“ statuso. Taip pat plečiasi jų socialinis tinklas, lengviau adaptuojasi visuomenėje, mažėja išorinio pasaulio nepasitikėjimas, perima teigiamus tarpusavio santykių ir elgesio normų šeimoje bei visuomenėje pavyzdžius. Vaikai šeimoje yra išmokomi gyventi žmonių tarpe pagal etnines normas ir įstatymus, nes jie yra apsupti rūpesčiu, globa. Tik meilės pagrindu galima pratinti prie suvokimo, ką reiškia būti savo tėvų vaikais, broliais, seserimis, draugu, sutuoktiniu bei, žinoma, tėvu, motina. Juk globėjų svarbiausias uždavinys – paruošti vaiką gyvenimui, sukurti jiems saugią aplinką, įvairiais būdais ugdyti jų fizines ir protines galias (Kvieskienė, 2005, p. 102).

G. Schofield ir kt. (2013) pritaria, jog vaikų globa (rūpyba) savaime yra unikalus reiškinys, kadangi rūpinimasis svetimu vaiku yra lyg ir darbas, o tuo pačiu šeimos vaidmenys ir globos veikla persipina. Globėjas (rūpintojas) vaiką turi apgaubti meile, rūpinimusi, sukurti šeimos gyvenimą.

Daugeliui šeimų, auginančių vaikus, reikalinga psichopedagoginė ir socialinė parama bei pagalba. Likusiam be tėvų globos vaikui yra reikalinga įvairiapusiška ir kokybiška socialinė, pedagoginė ir psichologinė pagalba, tačiau tam, kad užtikrinti tokios pagalbos teikimą būtina gerai organizuota vaiko globos (rūpybos) sistema (Kvieskienė, Pabedinskienė, 2002).

Apibendrinus galima teigti, jog globėjų (rūpintojų) šeima atlieka svarbų vaidmenį rengiant beglobį vaiką savarankiškam gyvenimui, formuoja bendravimo, kontaktų su kitais žmonėmis įgūdžius. Šeima vaikui suteikia žinių apie asmenybę, moters ir vyro psichologinius ypatumus, bendravimo specifiką, emocinius šeimos santykių pagrindus. Yra supažindinami ir su savo teisėmis, pareigomis, kas ugdo atsakingumo jausmą. Globėjų (rūpintojų) šeimoje yra sužadinami beglobių vaikų, patyrusių tėvų išdavytę, praėjusių žiaurią gyvenimo mokyklą, doroviniai jausmai, nes čia turi galimybę išreikšti užuojautą, meilę, rūpestį, aukotis dėl kito, apgaubti šiluma ir džiaugsmu. Ir kas svarbiausia, šeimoje jie visa tai gauna betarpiškai. Šeimoje ugdomas pilietiškumas, doros pagrindai, jo vertybinės orientacijos, atsakingas požiūris į šalia esanti žmogų, šeimos narį.

1.3.2. Globėjų (rūpintojų) pasirengimas globos (rūpybos) procesui

Analizuojant vaiko globos (rūpybos) aspektus, paaiškėjo, kad vaiko globa (rūpyba) šeimoje yra prioritetinga, jei negali ar nenori juo rūpintis biologinė šeima. Institucinis gyvenimas prieštarauja vaiko prigimčiai, nes toks gyvenimas tampa dirbtinis ir nenatūralus. Tokiame gyvenime vyrauja

rutina, režimas ir taisyklės, kurios tik varžo vaiko saviraišką bei socializaciją. Jam stinga laisvės, o svarbiausia, trūksta tėviškos meilės (Išoraitė, 2007, p. 279).

Vis daugėja vaikų, dėl įvairių socialinių, moralinių, ekonominių bei teisinių priežasčių netekusių tėvų globos. Todėl, kalbant apie vaiko globos organizavimo ypatumus, svarbus vaidmuo tenka globėjo (rūpintojo) paieškai. Organizuojant vaiko globą šeimoje, reikalaujama kruopštaus darbo, nes reikia parinkti tinkamą šeimą vaikui, kurioje jis galės jaustis saugus, mylimas bei gerbiamas. Globėjų (rūpintojų) paiešką organizuoja ir vykdo miestų, rajonų Vaiko teisių apsaugos tarnybos ir jų socialiniai partneriai. Potencialių globėjų (rūpintojų) ieškoma tam tikrais būdais: diskutuojant ir kalbant apie tai televizijos ir radijo laidose, skleidžiant informaciją įvairių gyventojų sluoksniams susirinkimų, konferencijų, seminarų metu, rašant informacinius ir populiarinančius globą (rūpybą) straipsnius dienraščiuose (6 ir 7 priedai), platinant informacinius plakatus įvairiuose miesto vietose bei informacinius lankstinukus (5 priedas).

Vaiko globėjas (rūpintojas) ieškomas ir parenkamas vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu (2000). Verta atkreipti dėmesį į tai, kad vykdant globėjų (rūpintojų) paiešką bei atranką svarbu tiksliai žinoti kurie asmenys negali būti skiriami vaiko globėjais (rūpintojais):

1. Neturintis dvidešimt vienerių metų, išskyrus atvejus, kai globoti pageidauja artimas giminaitis;
2. Pripažintas neveiksniu arba ribotai veiksnium;
3. Nuo kurio buvo atskirtas vaikas;
4. Buvęs įtėviu (įmote), jeigu jo tėvų valdžia buvo apribota dėl to, kad įtėvis (įmotė) netinkamai atliko savo pareigas arba jis buvo atskirtas nuo vaiko;
5. Jeigu anksčiau jo, kaip vaiko globėjo, įgaliojimai buvo nutraukti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.246 str. nustatytais pagrindais;
6. Teistas už tyčinius nusikaltimus;
7. Sulaukęs šešiasdešimt penkerių metų arba vyresnis, išskyrus artimąjį giminaitį, jei jis nori laikinai globoti jaunesnį kaip dešimties metų vaiką;
8. Sergantis chronišku alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ar kitomis ligomis, kurių sąrašą tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija (GIMK, I dalis, p. 24).

Įvykdžius globėjų (rūpintojų) paiešką ir suradus potencialius globėjus (rūpintojus), toliau seka jų pirminė atranka, kurios pagrindinis tikslas atrinkti vaikui vieną tinkamiausią globėją (rūpintoją) ir jį parengti būsimai veiklai. Įstatymuose nustatyta, kad vaiko globėju gali būti skiriamas fizinis ar juridinis asmuo. Parenkant globėją vaikui yra atsižvelgiama į jo asmenines savybes, sveikatos būklę, sugebėjimą būti vaiko globėju (rūpintoju), jo santykius su netekusiu tėvų globos vaiku bei vaiko interesus (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2012). Asmuo, norintis globoti vaiką, kreipiasi į gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyrių ir pateikia

prašymą bei kitus dokumentus, reikalingus vertinant asmens tinkamumą globoti. Gavęs šiuos dokumentus, Vaiko teisių apsaugos skyrius surenka informaciją apie norinčio globoti asmens ir kartu su juo gyvenančių asmenų teistumą bei padarytus administracinius pažeidimus, ištiria asmens norinčio tapti vaiko globėju buities ir gyvenimo sąlygas. Tuomet Vaiko teisių apsaugos skyrius įvertina, ar norinčio globoti asmens pateikti dokumentai atitinka teisės aktų reikalavimus ir priima pirminės atrankos sprendimą dėl asmens teikimo tapti vaiko globėju.

Priėmus teigiamą pirminės atrankos sprendimą, per šešis mėnesius organizuojamas (išskyrus artimus giminaičius) asmens pasirengimas globoti (asmens pasirengimo globoti mokymai), kuri vykdo savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių socialiniai partneriai. Mokymų pabaigoje parengiama išvada apie asmens pasirengimą globoti. Jeigu asmuo pripažįstamas tinkamu globoti (rūpintis) vaiką, Vaiko teisių apsaugos skyrius, įvertinus, kuriam be tėvų globos likusiam vaikui šis asmuo būtų tinkamiausias globėjas (rūpintojas) ir geriausiai galėtų patenkinti vaiko poreikius, pateikia jam informaciją apie vaiko sveikatą, jo šeimos istoriją. Būsimam globėjui (rūpintojui) leidžiama susipažinti ir pabendrauti su vaiku. Asmeniui sutikus globoti vaiką, jis skiriamas vaiko globėju (rūpintoju) (Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos duomenys, 2012). Pastebima, kad globėjų (rūpintojų) paieška ir jų pirminė atranka yra gana formalus veiksmas globėjų (rūpintojų) rengimo eigoje.

Lietuvos globos namuose gyvena daug globos poreikių turinčių vaikų. Būsimų globėjų rengimas ilgą laiką buvo nereglamentuotas ir kiek padrikas, numatantis tik dalinį globėjų rengimą, kuris ilgainiui tik įrodė trūkumus ir esamus poreikius.

Prieš 25 metus Jungtinės Amerikos Valstijose buvo sukurta ir pradėta taikyti standartizuota globėjų įvertinimo, atrankos ir mokymo sistema PRIDE (PARENT RESOURCES for INFORMATION DEVELOPMENT EDUCATION). Ši sistema pasiteisino, todėl buvo pradėta taikyti daugelyje Europos šalių. 2007 metais Lietuvos respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įsigijo šią programą ir tais pačiais metais pagal ją pradėta rengti būsimų globėjų (rūpintojų) bei tėvių šeimas. Programos pavadinimas 2011 metais pakeistas į lietuvišką – GIMK (GLOBĖJŲ ir ĮTĖVIŲ MOKYMAS ir KONSULTAVIMAS). Programa yra labai universali, todėl pritaikoma įvairiose šalyse, turinčiose skirtingą vaiko globos sistemą ir tradicijas. Lietuvoje ši programa skiriasi nuo amerikietiško originalo tuo, kad joje pateikiamos teisinės bei praktinės žinios, susijusios su mūsų šalies situacija. Programos universalumo esmė – pagrindinis dėmesys skiriamas gebėjimams, kuriuos privalo turėti asmenys, ketinantys globoti vaiką.

GIMK globėjų/įtėvių rengimo programą sudaro 10 sesijų (viena sesija per savaitę, kurios trukmė ne ilgiau nei trys valandos), globėjai išklauso 30 val. mokymų programos kursą. Taip pat organizuojamos individualios konsultacijos ir apsilankymai globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų namuose.

Žmonėms, kurie nori tapti kompetentingais globėjais, GIMK programa yra žinių ir pagalbos šaltinis. Šis procesas apima mokymąsi, arba žinių ir gebėjimų įgijimą. Be jų būsimi globėjai (rūpintojai) negalės spręsti globos uždavinių. Dalyvaudami mokymuose, pretendentai supras ir patirs, kiek daug įvairių jausmų sukelia nagrinėjamos temos (GIMK, 1 dalis, p. 15). Mokymų pabaigoje būsimi globėjai su socialiniu darbuotoju įvertins, ar jie gali tapti globėjais (rūpintojais), ar turi reikalingų žinių bei gebėjimų. Sąmoningas ir apgalvotas sprendimas apsaugos vaikus nuo naujo išsiskyrimo su šeima, o globėjus (rūpintojus) – nuo nesėkmių ir blogų patirčių.

GIMK programa išskiria penkias globėjų gebėjimų (kompetencijų) grupes, kurios kiekvienoje sesijoje yra pabrėžiamos ir ugdomos:

- Saugios aplinkos užtikrinimas ir fizinių poreikių tenkinimas;
- Vaiko raidos poreikių tenkinimas bei raidos sunkumų kompensavimas;
- Vaiko ryšių su biologine šeima užtikrinimas;
- Pagalba vaikui užmezgant saugius ir patvarius ryšius;
- Bendradarbiavimas sprendžiant vaiko ir šeimos problemas (GIMK, 1 dalis, p. 19).

Gebėjimai – tai žinios ir įgūdžiai, kurie reikalingi siekiant numatytų tikslų. Gebėjimus reikia ugdyti. Tam įtakos turi patirtis, branda, motyvacija, valia, interesai, kryptingas domėjimasis, smalsumas (GIMK, 1 dalis, p. 19). Ši programa nesiekia ieškoti globėjų silpnybių ar neigiamų bruožų. Atvirkščiai – padeda pamatyti, kokiomis savybėmis globėjai gali didžiuotis ir kokia jų stiprioji pusė (Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos duomenys, 2012).

GIMK programos koncepcijos esmė yra ta, kad globėjo kompetencija ir žinios yra įgyjamos keturių lygmenų mokymo procese, taip pat lygiaverčiai įgyjama nauja praktinė patirtis. GIMK programos keturi lygiai: informacija, žinios ir supratimas, gebėjimų ir įgūdžių taikymas bei įgytų žinių taikymas praktikoje.

Apibendrinus mokslinę literatūrą bei GIMK globėjų ir tėvių rengimo programą galima teigti, kad globėjo atrankoje svarbų vaidmenį atlieka ne tik kompetencijos, bet ir motyvai, kuriais remiantis norima globoti vaiką. Giminaičių ir ne giminaičių globėjų motyvai globoti vaiką aiškiai skiriasi. Tad asmenys, siekiantys tapti vaiko globėjais, turi žinoti, kad paskyrus jį vaiko globėju, jo laukia sunkus ir atsakingas darbas.

Visas GIMK programos kursas būsimiems globėjams trunka apie tris, išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, trūksta informacijos išvadai parengti, rengiami papildomi susitikimai su šeima) apie keturis mėnesius (Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos duomenys, 2012). Tuomet programos vadovai rengia galutinę išvadą apie šeimos pasirengimą globoti. Pretendentai ketinantys globoti vaiką kartu su socialiniu darbuotoju įvertina, ar jie gali tapti globėjais ar turi tam reikalingų žinių ir gebėjimų. Jeigu būsimi globėjai nesutinka su parengta išvada, gali ją apskusti Lietuvos

Respublikos Civilio kodekso nustatyta tvarka. Įvertinimas yra dvišalis procesas, įtraukiantis klientą ir darbuotoją (Johnson, 2003, p. 228).

Siekiant, kad išvada būtų kuo išsamesnė bei norint geriau pažinti pretendentes, socialiniai darbuotojai mokymų metu du kartus apsilanko būsimų globėjų namuose, kur įvertina buities ir gyvenimo sąlygas bei juos supančią aplinką, bendrauja su kitais, drauge gyvenančiais, šeimos nariais. Individualių susitikimų metu aptariami pretendentes namų darbai, gilinamasi į jų šeimos genogramą, ekožemėlapi, aptariami kiti aktualūs klausimai.

Būsimi globėjai mokymų metu atvirai kalba apie tai, ką jie jaučia vienų ar kitų praktinių užduočių metu, atsako sau į daugelį klausimų. Siekiant mokymų pabaigoje priimti tinkamą sprendimą, grupinių užsiėmimų metu stebimas būsimų globėjų atvirumas, aktyvumas, vertinama, ar jie įtvirtino jau turimas žinias, ar geba jas taikyti įvairiose praktinėse situacijose.

Šeimos įvertinimas analizuojamas ir rašoma išvada pagal GIMK programos penkias globėjų gebėjimų (kompetencijų) grupes:

- Informacija apie būstą, maitinimosi įpročius, sveiką, finansus bei higieną;
- Vaiko sveikatos kompensavimas, ugdymas, pomėgiai, emociniai poreikiai, vertės jausmas, gyvenimo įgūdžiai, malonumai ir linksmybės;
- Ryšio su giminėmis palaikymas, šventės, tradicijos;
- Globėjų gebėjimas užmegzti ryšius ir išlaikyti juos;
- Tarpusavio bendradarbiavimas (komandinis darbas), sugebėti priimti pagalbą.

Kaip buvo minėta, dėl tam tikrų priežasčių socialiniai darbuotojai gali nuspręsti, kad globėjai yra netinkamai pasirengę globoti vaiką ir priimti neigiamą išvadą dėl globėjų pasirengimo globoti vaiką. Išnykus priežastims, dėl kurių pateikta neigiama išvada, pretendentai gali pakartotinai kreiptis į vaiko teisių apsaugos skyrių dėl pasirengimo globoti vaiką patikrinimo. Anot L.C. Johnson (2003), žmogaus gyvenimo situacijos yra sudėtingos, nėra dviejų visiškai vienodų. Kiekvienas įvertinimas yra kitoks ir susijęs su skirtingomis kliento situacijomis.

Apibendrinant galima teigti, kad asmenys, siekiantys tapti vaiko globėju, turėtų žinoti, kad paskyrus vieną iš jų globėju, laukia sunki ir atsakinga veikla – tinkamai parengti vaiką gyvenimui, užtikrinant jo fizinį ir psichinį saugumą, sveikatos priežiūrą, turiningą laisvalaikį, kokybišką mokymo(si) procesą ir kt. Tačiau net ir pasirengęs globėjas (rūpintojas) praktikoje gali patirti įvairių socialinių ir pedagoginių sunkumų, dėl ko kyla poreikis ieškoti pagalbos ir palankaus problemų sprendimo.

1.4. Socialinių-pedagoginių problemų sprendimas: socialinio darbuotojo pagalba globėjams (rūpintojams)

1.4.1. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių bendra charakteristika

Grupių organizavimas, kaip socialinių darbuotojų veiklos galimybė, apima ir savipagalbos grupių kūrimą ir kūrimąsi. Labai dažnai literatūroje aptinkamas savipagalbos, savipagalbos grupių pavadinimų taikymas. Šiame darbe naudojamas savipagalbos grupių (angl. self-help groups) apibrėžimas.

Savipagalba – tai, kai grupės nariai padeda patys sau. Tokiose grupėse, priešingai nei grupinėje psichoterapijoje, nėra grupę vedančio profesionalo. Nors žinoma yra ir išimčių – savipagalbos grupė gali turėti koordinuojantį specialistą, arba specialistą, kuris tik padeda grupei įsivažiuoti, o vėliau palieka ją dirbti savarankiškai (Jasiulevičienė, 2012).

L.C. Johnson (2003, p. 308) nuodo, jog savipagalbos grupės yra mažos savanoriškos grupės, susikuriančios dažniausiai spontaniškai bei yra skiriamos žmonių funkcionavimo tarpusavio pagalbos priemonė.

Savitarpio pagalbos grupės – problemų sprendimo būdas, pagrįstas asmeninės patirties bei rūpesčio dalijimusi tarpusavyje (Muceniekas, 2007).

Istoriškai dar prieš 30 metų A. Katz ir E. Bender (cit. pgl. Gvaldaitę, 2004a, p. 2), savipagalbos grupes apibrėžė taip pat kaip nedideles grupes, besiremiančias savanorystės principais, sudarytas iš lygiateisių asmenų, kurie reguliariai susitinka, kad užtikrintų abipusę pagalbą, siekdami patenkinti bendrus poreikius ir kartu išgyventi kokią nors gyvenimo problemą ar trukdį arba norėdami kurti asmeninius arba socialinius pasikeitimus.

Savipagalbos grupės yra atviros, visiems prieinamos ir skirtos praktiškai bet kokia liga sergantiems ar turintiems bet kokių problemų žmonėms. Literatūroje aprašomos savipagalbos grupės sergantiems širdies ir kraujagyslių susirgimais, bronchine astma, diabetu, vėžiu, reumatoidiniu artritu, virškinamojo trakto ligomis, alkoholizmu, AIDS, epilepsija, valgymo sutrikimais, psichikos ligomis, patyrusiems seksualinį ar kitokį smurtą, išėjusiems į pensiją, netekusiems sutuoktinio ar vaiko ir t.t. (Kočiūnas, 1998).

Kaip teigia K. Humphreys ir kt. (2004, p. 152), savipagalbos grupes sudaro dažniausiai ne profesionalai, parengti padėti kitiems spręsti jiems iškilusias problemas.

Savipagalbos grupėms būdingas dalyvių santykių artumas ir skatinama grupės narių atsakomybė (Folgeraiter, 2000, cit. pgl. Gvaldaitę, 2004a). Todėl L. Gvaldaitė (2004a, p. 2) išskiria savipagalbos grupėms būdingus aspektus:

- Nedidelės grupės struktūra;
- Paritetinė grupės struktūra;
- Savitarpio pagalba.

Kaip minėjau, kad savipagalbos grupės yra atviros, visiems prieinamos ir skirtos praktiškai bet kokia liga sergantiems ar turintiems bet kokių problemų žmonėms. Šiose grupėse dažniausiai

keičiamasi gyvenimo patirtimi, gyvenimo istorijomis ir, svarbiausia, siekiama įsijausti į vienas kito sunkumus. Būdami vienos nelaimės broliai ir seserys, dalyviai tiesiog kalba apie save, klausosi vienas kito, patarinėja. Visa tai atliekama su atjautos nuostata, siekiant kartu nugalėti iškylančias problemas ar sunkumus, laikantis kartu nelengvoje kasdienybėje. Savipagalbos grupėms būdingi šie prioritetai (Savipagalbos grupės, 2012):

- Bendrumas. Savipagalbos grupę vienija visiems jos dalyviams panaši problema. Grupėje kiekvienam sudaromos sąlygos pasidalyti patirtimi, o tai vargu ar įmanoma už grupės ribų. Pasidalijus panašia patirtimi tavo problema tampa nesvetima ir kitiems.
- Abipusė sąveika. Matydami kitus ir matomas kitų, žmogus geriau suvokia savo problemas ir pasirinkimo galimybę, be to, abipusė sąveika savipagalbos grupėje užtikrina lygiavertiškumo atmosferą. Grupėje niekas nevadovauja, tačiau kiekvienas stengiasi prisidėti prie bendro tikslo. Kiekvienas grupės narys atsakingas už tai, kas joje vyksta.
- Pasitikėjimas. Darbas grupėje grindžiamas abipusius pasitikėjimu ir tuo, kad kiekvienas gali būti tikras, jog grupės nariai bus taip pat atviri bei išsaugos kito paslaptį, kad galės atsiremti į esantį šalia, kai bus sunku ir nepakeliama. Pasitikima ir tuo, kad kiekvienas galės išklaustyti kitus ir būti jų išklausytas.
- Pagarba. Pagarba vienas kito patirčiai. Todėl, kad grupėje susirenka žmonės, kurie subjektyviai skirtingai suvokia tikrovę, dėl to labai svarbu gerbti vienas kito skirtingumą.

Vadovėlyje „Socialinis darbas profesinė veikla, metodai ir klientai“ (2010) yra rašoma, kad svarbiausios savipagalbos grupių savybės: narystė, atvirumas, konfidencialumas, veiklus dalyvavimas ir pagarba. Solidarumu grįstoms grupių nuostatoms priklauso konfidencialumas, dėmesys kiekvienam, laiko pasidalijimas, laisvė pasakyti ar tylėti.

Tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje žinomiausios yra anoniminių alkoholikų, neįgaliųjų, sergančiųjų sunkiomis ligomis, našlių ir kt. savipagalbos grupės. Daugelis savipagalbos grupių Lietuvoje yra nevyriausybinų organizacijų žinioj. Tačiau laikui bėgant ėmė rasti ir šeimų savipagalbos grupės – įvaikinusių ar globojančių asmenų ne išimtis.

Dalyvavimas savipagalbos grupėse padeda kurti tikslingą socialinį kapitalą (Gvaldaitė, 2010, p. 45).

R. Kočiūnas (1998) nurodo, jog savipagalbos grupėse dažniausiai keičiamasi gyvenimo patirtimi, gyvenimo istorijomis ir, svarbiausia, siekiama įsijausti į vienas kito sunkumus. Būdami vienos nelaimės broliai ir seserys, dalyviai tiesiog kalba apie save, klausosi vienas kito, patarinėja. Visa tai atliekama su atjautos nuostata, siekiant kartu nugalėti iškylančias problemas ar sunkumus,

laikantis kartu nelengvoje kasdienybėje. Pasidalinus savo patirtimi, grupės nariai pamato, kad jie nėra vieninteliai susidūrę su tokia problema. Taip pajaučiamas bendrumas, o tarpusavio kontaktai skatina viltį. Be to, dalyvaudami savipagalbos grupėje žmonės yra ne tik pagalbos gavėjai, bet kartu ir pagalbininkai kitiems. Galėjimas padėti kitam ir reikalingumo jausmas kelia savivertę. Padėti kitiems – reiškia padėti ir pačiam sau.

Žmonės, dalyvaujantys savipagalbos grupėse sulaukia teigiamų rezultatų. Jie grupes vertina ir teigia, kad pagerėjo susidorojimas su liga bei jų gerovė, pagerėjo žinios apie jų būseną, ir sumažėjo poreikis naudotis kitomis sveikatos priežiūros priemonėmis (Yalom, Leszcz, 2005).

Svarbu paminėti, kad šios grupės efektyviai padeda žmonėms priimti ir normalizuoti juos ištikusią negerovę. Taigi akivaizdu, kad tarpusavio parama bei supratimas iš tiesų turi gydančios galios. Telioka tik atrasti drąsos tuo pasinaudoti.

Tiek L. Gvaldaitės (2010), tiek A. Saulaičio (2010) pastebėjimu, globėjai (rūpintojai) savipagalbos grupėse gauna ženkliai didesnę pagalbą nei jos gali tikėtis sprendžiant globos (rūpybos) eigoje atsiradusias problemas.

Apibendrinus galima teigti, jog savipagalbos grupė apima nedideles grupes, kuriose taip pat buriiasi ir globėjai (rūpintojai), sprendžiantys įvairias su globa (rūpyba) susijusias problemas. Savipagalbos grupių metu globėjai (rūpintojai) turi galimybę diskutuoti jiems rūpimais klausimais, pasidalinti gerąja patirtimi, suprasti vaikų socialinius ir psichologinius poreikius bei jų tenkinimo svarbą. Savipagalbos grupė yra grindžiama bendradarbiavimo ir dalijimosi patirtimi principu. Grupės nariai padeda vieni kitiems spręsti iškilusius sunkumus, ne tik vaikų, bet ir asmeninius, patys gali sulaukti pagalbos iš grupės vadovų, pasimokyti vieni iš kitų.

1.4.2. Socialinių darbuotojų funkcijos globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių veikloje

Savivaldybėse socialiniai darbuotojai organizuoja savipagalbos grupės užsiėmimus esamiems globėjams (rūpintojams) ir tėvams. Jų metu šeimos turi galimybę diskutuoti jiems rūpimais klausimais, pasidalinti gerąja patirtimi, suprasti vaikų socialinius ir psichologinius poreikius bei jų tenkinimo svarbą.

Savipagalbos grupių veikloje socialinis darbuotojas realizuoja visas galimas savo funkcijas, kurios labiausiai siejamos su vadovavimu grupei, konsultavimu, įgalinimu ir kt.

Darbas grupėse vyksta grupės narių savitarpio santykių pagrindu, kuriuos sąmoningai nukreipia ir stimuliuoja vadovas, kurio vaidmuo grupelėje – mobilizuoti narių santykius taip, kad jie galėtų pasidalyti savo patirtimi ir abipusiai pasisemti naujų galimybių (Lukoševičienė, 1996).

Įgalintojo funkciją socialinis darbuotojas globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėje atlieka tada, kai intervencija siekiama padėti klientui atrasti savo stipriąsias puses. Pasikeitimai pirmiausiai

vyksta dėl paties kliento pastangų keisti situaciją. Socialinis darbuotojas atsakingas už tai, kad savipagalbos grupės narys užbaigtų konkretų pokytį. Įgalintojo funkcija taip pat panaudojama padedant grupės nariui rasti išeitį jo aplinkoje. Labai svarbi sudedamoji įgalinimo dalis – maksimalus asmens dalyvavimas vertinant, planuojant ir veikiant (Johnson, 2003).

Socialinis darbuotojas kaip įgalintojas padeda suprasti grupėje kylančius vidinius konfliktus ir kitus veiksnius, trukdančius siekti užsibrėžto tikslo. Taip jis tampa bendruomenės organizatoriumi. Įgalintojas skatina žmogų aktyviai dalyvauti veikloje, sudaro palankias galimybes globėjams (rūpintojams) užmegzti pokalbį, padrašina ir palaiko juos, padeda atrasti savo stipriąsias puses, atpažinti poreikius bei problemas ir palaikyti ryšius su kitais nariais.

Konsultanto funkciją socialinis darbuotojas atlieka dirbdamas ne tik su pavieniais globėjais (rūpintojais) ir jų savipagalbos grupėmis siekdamas šių tikslų (Johnson, 2003):

- Skatinti ir plėtoti tarpasmeninius santykius;
- Išmokyti globėją (rūpintoją) spręsti iškylančias problemas;
- Įtakoti globėjo (rūpintojo) kaip atskiro individo augimą.

Šios funkcijos svarbą pabrėžia I. Dirgėlienė (2008, p. 94), teigdama, jog konsultavimas – tai intervencijos procesas, kurį įgyvendinant būtina vadovautis giliu ir tinkamu intervencinės veiklos ir konsultavimo metodinės koncepcijos suvokimu. Konsultavimo sudėtingumą galima būtų paaiškinti socialinių problemų kompleksiniu, psichosocialiniu pobūdžiu, situacijos sudėtingumu atsižvelgiant į klientų įvairovę.

Be kita ko, savipagalbos eigoje būtina refleksija, kaip patirčių „išlaisvinimas“, problemos sudėtingumo perversinimas, patirčių pasidalijimas.

Taip pat socialiniai darbuotojai, savipagalbos grupių veikloje taiko „tinklo intervencijos“ metodą, kurio taikyme labai svarbus jo vaidmuo: gebėjimas (rūpintojams) kurti tarpusavio ryšius. Todėl čia svarbios socialinio darbuotojo vertybės, intuicija, jautrumas, patirtis, žinios (Gvaldaitė, 2004b, p. 9).

Atlikdamas tarpininko funkciją, socialinis darbuotojas padeda globėjams (rūpintojams) susirasti ir gauti reikalingų paslaugų. Šis procesas apima situacijos įvertinimą, alternatyvių išteklių paiešką, asmens parengimą ir vadovavimą jam, susisiekimą su tinkama tarnyba (institucija) ir laidavimą, kad globėjas sulauks pagalbos.

Apibendrinus galima teigti, jog socialinio darbuotojo funkcijos savipagalbos grupių veikloje yra ne tik formalios, bet ir neformalios. Jos siejamos su formaliai palaikomu konsultavimu, švietimu, įgalinimu. Tačiau savipagalbos grupės veikloje socialinis darbuotojas tampa refleksijos skatintoju, patarėju, patikėtiniu.

1.4.3. Globėjų (rūpintojų) kompetencijų įtvirtinimas savipagalbos grupių veiklos kontekste

Kad būti geru vaiko globėju (rūpintoju) ir tinkamai spręsti vaiko globos (rūpybos) uždavinius, vien gerų norų ir pasiaukojimo neužtenka. Būsimi globėjai (rūpintojai) turi būti kompetentingi, nes tapimas globėju (rūpintoju) – rimtas žingsnis žmogaus gyvenime, tai įsipareigojimas būti atsakingu už globojamą vaiką visą likusį gyvenimą.

Kompetencija (lot. *competere* – „sutapti“) – gebėjimas atlikti tam tikrą konkretų darbą. Kompetencija apima patirtį, įgūdžius ir žinias, dažnai ir tam tikras asmenines savybes (ar asmeninių savybių nebuvimą) (Laužackas, 2005).

V. Vaitkevičiūtė (2001) bendriausia prasme kompetenciją apibrėžia kaip „funkcinį gebėjimą adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą“.

D. Martišauskienė (2009) apibendrindama R.S. Jager (2003) pateiktą kompetencijos apibūdinimą taip pat konstatuoja, kad kompetencija turi būti suprantama kaip visuminė jėga, potenciala.

Taip pat kalbant apie kompetenciją G. Le Boterf (2010) pateikia savo poziciją, jog: „Kompetencijų sampratos pirminė prasmė yra lyg sustingusi nuo 1970 metų, ji jau nebėra 3-iojo tūkstantmečio žinių ekonomikos iššūkių viršūnėje. Jei manytume, kad kompetencija – tai žinių, gebėjimų, elgsenos visuma, galėtume teigti, kad prieš tris dešimtmečius tokia samprata buvo pažangi, tačiau šiuo metu ji nebėra pakankama“. Tačiau autorius tuo pačiu patikslina, jog „šia tema vyko daug diskusijų, darbų, tačiau visa tai toli gražu nepateikė aiškios ir valdomos alternatyvos“ (p. 13). Todėl ir toliau autorius savo knygoje: „Dar kartą apie kompetenciją“ grįžta prie senosios kompetencijos aiškinimo apibrėžties teigdamas, jog „šios apibrėžties atsparumas aiškinamas jos paprastumu“ (p. 15).

Pagal aptartas autorių nuomones galima bendrai teigti, kad kompetencija – žinių ir įgūdžių derinys bei sugebėjimas juos pritaikyti konkrečiomis aplinkybėmis arba funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą, tai žymi dirbančiojo gebėjimą taikyti turimas žinias konkrečioje situacijoje, efektyviai sprendžiant išylančias problemas. Socialiniame darbe kompetencijų raišką analizuoja L.C. Johnson (2003), I. Leliūgienė (2003) ir kt.

Daugumoje analizuotos literatūros bei teisės aktuose teigiama, kad būsimo vaiko globėjo (rūpintojo) kompetenciją sudaro: gebėjimai, žinios, įgūdžiai, vertybės ir pareigos ir teisės. L.C. Johnson (2003) išskiria šias kompetencijas:

Žinios – pasaulio vaizdas, kurį turi susidaręs žmogus, ir savo paties vietą jame. Būsimų globėjų (rūpintojų) žinių bagažas turėtų būti susijęs su tam tikromis sritimis: medicinos, psichologinės, pedagoginės, teisinės ir socialinės žinios. Šeimoje vyksta ne tik vaikų, bet suaugusių

socializacija. Nuo šeimos didelė dalimi priklauso, kaip vyksta fizinis, emocinis ir socialinis žmogaus vystymasis visą gyvenimą (Leliūgienė, 1997, p. 20). Todėl nenuostabu, kad globėjas (rūpintojas) turi išmanyti vaiko mitybos įpročius, pirmąją medicininę pagalbą bei turėti pradą psichologinių bei teisinių žinių.

Kaip teigia B. Bitinas (2000), gimęs kūdikis turi tik biologinį pradą „biologines schemas“. Šias schemas vaiku besirūpinantis asmuo užpildo socialiniu turiniu, jas transformuoja į psichologines struktūras, kurios sudaro žmogaus individualumą. Taigi, iš biologinio prado per socializaciją žmogus pasiekia individualizaciją.

Vertybės – žmonių ar socialinių grupių elgesio, kuriam teikiama pirmenybė, formuluotės. Jos išreiškia įprastą pirmenybę tam tikroms priemonėms, tikslams ir gyvenimo sąlygoms, dažnai lydimą stipraus jausmo (Johnson, 2003, p. 57).

„Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje“ (2007) teigiama, kad žodis „vertybė“ paliečia labiau asmeninį vertės matą, t.y. tai, kiek svarbūs tam tikram asmeniui yra tam tikri dalykai, principai, įsitikinimai, idėjos. Vertybių įtaka žmogaus pasaulėžiūrai, pasaulėjautai yra neginčijamai reikšminga. Mūsų vertybės padeda mums apibrėžti, kas mes esame, tai pat apsprendžia mūsų elgesį. Čia yra išskiriamos trys vertybių grupės:

1. Asmuo, kuris vertina šeimą, rūpinasi savo partneriu, vaikais ir namais;
2. Žmogus, kuris vertina grožį, nori gyventi gamtos ir meno apsuptyje;
3. Žmogus, kuris vertina sveikatą, laikysis sveikos, subalansuotos dietos, reguliariai mankštinsis ir vengs alkoholio, tabako bei kitų narkotikų.

Tuo tarpu M. Roake (1997) vertybes skirsto į instrumentines – pašaukimas, aukščiausias tikslas ir terminalines – motyvacija.

Išvardintos vertybės tarpusavyje susijusios, viena kitą papildo. Taigi, nenuostabu, kad jos „dalyvauja“ formuojantis globėjo (rūpintojo) kompetencijai ir ją tobulinant, puoselėjant.

Įgūdžiai – tai sudėtingas ir išmoktas elgesys (fizinis ar verbalinis), skirtas konkrečiam tikslui ar įkomponuotas į konkrečią veiklą (Johnson, 2003, p. 63). Anot R. Laužacko (2005), įgūdžiai tai iki automatizmo (tobulai) išlavinti žmogaus gebėjimai.

Gebėjimai – išugdyti, išlavinti gabumai. Globėjo (rūpintojo) veiklą apibrėžia nuolatinė kaita, kuri yra vienas pagrindinių socialinių tikrovės parametrų, neleidžiantis globėjo (rūpintojo) kompetencijai apsiriboti vien tik meistriškai išmoktais ugdymo metodais ar sėkmingos socializacijos būdais. Mokslo žinios negali visiškai nurodyti, kaip išspręsti gyvenimiškas problemas, veiksmingai dirbti, todėl gebėjimus, žinias reikia mokėti profesionaliai pritaikyti kintančiose gyvenimo situacijose.

Pareigos ir teisės. LR Civiliniame kodekse (2000) teigiama, kad vaiko globėjas (rūpintojas) privalo užtikrinti vaiko fizinį, psichinį saugumą, rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi, auklėti vaiką,

rūpintis vaiko laisvalaikiu, rengti jį savarankiškam gyvenimui ir darbui šeimoje, pilietinėje visuomenėje ir valstybėje. Taip pat globėjas turi spręsti klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiauti su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis.

L.C. Johnson (2003), G. Schofield (2013) pabrėžia, kad kiekvienas žmogus situacijoje ir kiekvienas poreikis yra skirtingi, žinios, vertybės ir įgūdžiai taip pat skiriasi. Nėra procedūrų standartų, kurių reikia detaliai laikytis, tačiau yra tam tikri bendri darbo su žmonėmis ir jų situacijomis būdai.

Taigi, apžvelgus globėjo (rūpintojo) kompetencijas, galima pastebėti, jog vaiką globojanti šeima funkcionuoja kitaip negu tradicinė šeima – jos veikla platesnė. Globėjas (rūpintojas) turi turėti daug žinių bei įgūdžių. Tad galima teigti, kad globėjo (rūpintojo) kompetencija yra daugialypė ir įtakojama nuolatinio tobulinimo(si) apraiškų. Tačiau, kad šis globėjo (rūpintojo) tobulėjimas vyktų efektyviai svarbus vaidmuo tenka motyvacijai, t.y. veiksniams, kurie lemia, jog asmuo apsisprendžia nelikti abejingu likimo nuskriaustam vaikui.

Ne giminaičiai globėjai (rūpintojai) yra socialiai aktyvūs ir, įgyvendindami savo vertybes, imasi globos. Ne giminaičių globėjų (rūpintojų) motyvai, skatinantys globoti vaiką savo šeimoje – didžioji dalis nusprendžia globoti (rūpintis), siekdami realizuoti motinystės/tėvystės poreikį, nes patys negali susilaukti nuosavų vaikų. Kiti motyvai tai vienatvės baimė, paramos senatvėje tikimybė, siekimas vaiku užpildyti tuštumą, atsiradusią tarp sutuoktinių bei noras turėti didelę šeimą (Litvinienė, 2002). Ne taip dažnai, tačiau pasitaikantys motyvai – kitų asmenų skatinimas, informacija per masines informavimo priemones, labiausiai dėmesį atkreipia straipsniai spaudoje ir televizijos laidos apie tėvų globos netekusius vaikus.

G. Aurylienė ir kt. (2006) teigia, kad giminystės ryšys yra lemiamas apsisprendžiant globoti vaiką. Globėjai (rūpintojai) pažįsta vaiko biologinius tėvus ir dėl šios priežasties mano, kad žinodami globojamo vaiko genofondą lengviau spęs su vaiko auklėjimu iškilusias problemas. Deja, neretai giminaičio, siekiančio tapti vaiko globėju (rūpintoju), motyvai paremti pareigos, supratimo ir atsakomybės jausmais, kliudo objektyviai įvertinti visą galimą globos (rūpybos) procesą bei jame slypinčius sunkumus. Globoje (rūpyboje) iškilusios problemos globėjams (rūpintojams) būna netikėtos, sunkiai sprendžiamos, tad galiausiai jis gali atsisakyti globos (rūpybos). Tačiau pažymėta, kad tokia situacija gali nutikti globėjui (rūpintojui), kuris savo apsisprendimą globoti grindžia apgalvotais, svariais argumentais. Tad galima daryti prielaidą, jog socialinio darbuotojo vaidmuo globos (rūpybos) organizavimo procese yra labai svarbus. Jo pagalbą globėjai mato įvairiuose globos proceso etapuose: tiek globos steigimo pradžioje, tiek įsteigus ją.

Apibendrinus galima teigti, jog globėjų (rūpintojų) kompetencijų įtvirtinimas yra reikšmingas, kadangi formuojamos esminės jo žinios, gebėjimai, įgūdžiai bei verstybės, tiesiogiai

nulemiančios gebėjimą priimti sprendimus, rasti išeitis sprendžiant socialines bei pedagogines globojamų vaikų problemas.

II. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) PASIRENGIMO SPREŠTI SOCIALINES- PEDAGOGINES PROBLEMAS PER SAVIPAGALBĄ GRUPĖSE TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo instrumento pagrindimas

Tyrimo metodai.

Siekiant atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį per globėjų (rūpintojų) socialinių-pedagoginių problemų sprendimo galimybes savipagalbos grupių kontekste, pasitelkti du tyrimo metodai:

- kiekybinio tyrimo instrumentas anketa;
- kokybinio tyrimo instrumentas interviu.

Anketavimas atliktas su savipagalbos grupės lankančiais globėjais (rūpintojais), o interviu – su socialiniais darbuotojais, dirbančiais globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse.

Anketa – klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas ištirti socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Anketavimas sudaro galimybę respondentams patiems atsakyti į klausimus raštu. Anketinė apklausa yra plačiausiai taikomas ir sudaro tarsi paskutinį apklausos laiptelį su dar griežtesnėmis apklausos taisyklėmis. Anketa sudaro grupę tarpusavyje susijusių klausimų, į kuriuos reikia gauti apklausiamų asmenų (respondentų) atsakymus (Kardelis, 2002).

Anketa, sudaryta laikantis K. Kardelio (2002) nustatytų reikalavimų: pirmiausia paaiškinta, kokių tikslu atliekamas tyrimas, po to pateikta trumpa anketos pildymo instrukcija.

Kiekybinio tyrimo metodo pasirinkimo motyvai:

1. Palyginti per nedidelį laiko tarpą galima apklausti daug žmonių;
2. Duomenų apdorojimui galima pasitelkti informacines sistemas;
3. Klausimynas anoniminis, todėl laisviau pareiškiamas asmeninė nuomonė.

Interviu – tai viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę. Interviu kaip atskiras tyrimo metodas, gali būti skirstomas į daugelį įvairių variantų, pradedant nuo formalizuotų (standartizuotų) interviu, kur klausimai iš anksto numatyti, iki neformalių interviu, kur klausimų seka bei jų formalizavimas visiškai laisvi (Kardelis, 2002, p. 89).

Interviu yra pakankamai lankstus duomenų rinkimo įrankis, kuris gali būti taikomas įvairiose tyrimo situacijose (Pruskus, 2003, p. 172).

Tyrimo instrumentas.

Tyrimo instrumentas formuotas atliktos operacionalizacijos pagrindu (1 priedas).

Globėjų (rūpintojų) anketavimas atliekamas pagal sudarytą anketa (2 priedas), kurią sudaro 4 klausimų blokai:

I blokas – globos (rūpybos) situacijos vertinimas: vaiko globos poreikis ir pobūdis šeimoje;

II blokas – globos (rūpybos) problemų analizė: problemų formulavimas, jų kilimo priežasčių analizė, kreipimasis į socialinius darbuotojus, vykdomas globėjų (rūpintojų) rengimas, socialinių darbuotojų pagalbos galimybės;

III blokas – socialinių-psichologinių problemų sprendimas ir savipagalba: socialinių-pedagoginių problemų sprendimo įvardijimas, savipagalbos grupių poreikis ir nauda globos (rūpybos) kokybės gerinimui, savipagalbos grupių veiklos vertinimas socialinių-pedagoginių problemų globos metu sprendime;

IV blokas – demografiniai globėjų (rūpintojų) duomenys.

Viso anketoje pateikti 25 klausimai.

Taip pat atliekamas interviu su socialiniais darbuotojais, vykdančiais globėjų (rūpintojų) rengimą bei savipagalbos grupių organizavimą, koordinavimą (3 priedas). Šiame tyrime taikomas standartizuotas atvirų klausimų interviu (Pruskus, 2003). Interviu plano struktūra: socialinių darbuotojų interviu planą sudaro globėjų (rūpintojų) anketoje pateikti analogiškai keturi klausimų blokai:

I blokas – globos (rūpybos) situacijos vertinimas: informacija apie globą (rūpybą), globėjų (rūpintojų) šeimas, vaiko padėtį globėjų (rūpintojų) šeimoje;

II blokas – globos (rūpybos) problemų analizė: problemų formulavimas, jų kilimo priežasčių analizė, globėjų (rūpintojų) kreipimasis į socialinius darbuotojus, socialinių darbuotojų pagalbos galimybės;

III blokas – socialinių-psichologinių problemų sprendimas ir savipagalba: socialinių-pedagoginių problemų sprendimo įvardijimas, savipagalbos grupių poreikis ir nauda globos (rūpybos) kokybės gerinimui, savipagalbos grupių veiklos vertinimas socialinių-pedagoginių problemų globos (rūpybos) metu sprendime;

IV blokas – demografiniai socialinių darbuotojų duomenys.

Interviu sudaro 12 klausimų.

Socialinių darbuotojų interviu pilnas tekstas pateiktas 4 priede.

Duomenų apdorojimo metodai.

Anketos duomenys apskaičiuoti ir analizuoti pasitelkus Microsoft Excel duomenų skaičiavimo programą.

Interviu duomenys tvarkyti aprašomuoju ir turinio analizės metodais. Viena esminių turinio analizės procedūrų yra *kategorijų* kūrimas. Šios procedūros esmė yra suformuluoti kriterijų, pagal kurį atsižvelgiant į teorinį pagrindą ir iškeltą tyrimo problemą bei objektą būtų išskiriamos ir apibrėžiamos tam tikros kategorijos. Kategorijos yra įvairios temos ar perspektyvos, persmelkusios tiriamą tekstą ir tampa priemone klasifikuoti jo semantinius vienetus – žodžius, sakinius, sakinių grupes. Dirbant su tekstu yra sukuriamos pirminės kategorijos, paskui grįžtamuoju ryšiu jos yra

peržiūros, tikslinamos ir galiausiai suvedamos į pagrindines kategorijas ir atliekama gautų rezultatų interpretacija. Jei tyrimo problema reikalauja, atliekama ir tam tikra kiekybinė analizė, pvz., kategorijų dažnumo nustatymas ar kt. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Kardelis, 2002).

2.2. Tyrimo imties pagrindimas ir respondentų pristatymas

Tiriamųjų imtis – N1=6 ir N2=50.

Tyrimo populiacija yra patogioji, nes pasirinkti respondentai yra išklause GIMK mokymus.

Tiriamąjį kontingentą sudarė socialiniai darbuotojai ir globėjai (rūpintojai).

Tyrimo trūkumas: respondentų atrankos subjektyvumas.

Tyrimo privalumas: leidžia išsiaiškinti ryšius, motyvus, suvokti socialinius reiškinius.

Respondentų atranka: tikslinė atranka: atrinkti tik savipagalbos grupę lankantys globėjai (rūpintojai) bei atestuoti GIMK mokymus vedantys socialiniai darbuotojai.

Imties dydis: kiek žmonių apims tyrimą:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + 1/N} \quad (1)$$

n - imties dydis

Δ – leidžiamas imties paklaidos dydis (Δ = 0,05)

N – generalinis visumos dydis

Apskaičiuojama šio tyrimo imtis:

$$52 = \frac{1}{0.05^2 + 1/60} \quad (2)$$

Orientuotasi į generalinę aibę, kurią sudarė 60 respondentų. Apskaičiavus pagal formulę, imties dydis sudaro 52 respondentus. Išdalinus 54 anketas, analizei sulaukta tik 50. Šis rodiklis faktiškai atitinka imties dydžio apskaičiavimą.

Respondentai.

Tyrime dalyvavo dvi tiriamųjų grupės:

- Pirmoji tiriamųjų grupė – 6 socialiniai darbuotojai;
- Antroji tiriamųjų grupė – 50 globėjų (rūpintojų).

Pirmosios tiriamųjų grupės dalyvių, dalyvavusių interviu apklausoje, pasirinkimą lėmė tai, jog su globėjų (rūpintojų) rengimu dirba nedidelis kiekis socialinių darbuotojų, kurie yra Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuoti GIMK mokytojai, turintys teisę vykdyti asmenų pasirengimą globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą bei tiesiogiai dirba su globėjais (rūpintojais) jų atrankos, rengimo metu bei savipagalbos grupės organizavime.

Antrosios tiriamųjų grupės dalyvių, dalyvavusių anketinėje apklausoje, pasirinkimą lėmė tai, jog šiuo metu Klaipėdos mieste nuo 2008 m. pagal GIMK mokymų programą globėjų (rūpintojų) mokymus yra baigę 16 grupių globėjų (rūpintojų). Anketinėje apklausoje buvo prašoma dalyvauti tuos respondentus, kurie lankė ar lanko globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupę.

Respondentų charakteristika:

Respondentų lytis.

Pagal lytį interviu apklausoje dalyvavo tik moterys (socialinės darbuotojos).

Anketinėje apklausoje dalyvavo 15 vyrų globėjų (rūpintojų) ir 35 moterys globėjos (rūpintojos).

Kadangi tyrimo dalyvių lytis nėra proporcinga, todėl tyrimo rezultatai lyties aspektu neakcentuojami.

Respondentų amžius.

1 pav. Respondentų amžius

Pagal respondentų amžių išryškėjo, jog apklausti socialiniai darbuotojai yra tiek jauno, tiek vidutinio amžiaus. Tai rodo, kad specialistų tarpe esama įvairios gyvenimiškos patirties asmenų, tad ir nuomonės nėra tolygios.

Respondentai pagal amžių nepasiskirstė tolygiai, todėl atsakymų į klausimus tikimybė yra įvairesnė.

2 pav. Respondentų išsilavinimas

Pagal išsilavinimą tyrime dalyvavę respondentai pasiskirstė: visi apklausti socialiniai darbuotojai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą bei turi socialinio darbuotojo kvalifikaciją.

Globėjai (rūpintojai) yra įgiję įvairaus lygio išsilavinimus: net 23 apklausti globėjai (rūpintojai) įgijo aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 10 – aukštąjį neuniversitetinį, 7 – įgijo vidurinį su profesiniu, 5 apklaustieji yra baigę aukštesniąsias mokyklas, o 4 – kol kas studijuoja universite. Tik vienas respondentas turi vidurinį išsilavinimą, o pagrindinio išsilavinimo nenurodė nei vienas globėjas (rūpintojas). Tai leidžia teigti, kad tyrime dalyvaujantys respondentai įgiję skirtingus išsilavinimus, kas leidžia manyti, jog jų požiūris į daugelį socialinių situacijų gali būti ne vienodas, tai reikšminga visam tyrimui.

Socialinių darbuotojų darbo patirtis.

3 pav. Socialinių darbuotojų darbo patirtis

Daugiausiai respondentų dirba ne mažiau 5 metų. Du socialiniai darbuotojai dirba būtent po 5 metus, net trys socialiniai darbuotojai dirba 6-7 metus (6-10 metų darbo patirties grupė), o vienas

socialinis darbuotojas dirba 15 metų. Pagal tai galima teigti, jog apklausti respondentai analizuojamoje temoje yra kompetentingi.

Globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius.

4 pav. Globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius

Daugiausiai apklaustų globėjų (rūpintojų) globoja (rūpinasi) po vieną vaiką (28 apklaustieji), 16 globėjų (rūpintojų) nurodė globojantys (rūpinantis) po du vaikus, o tik 4 tiriamieji nurodė globojantys (rūpinantys) tris svetimus vaikus.

Atitinkamai bendram duomenų kiekiui svarbu paminėti, jog 30 respondentų globoja (rūpinasi) ne giminystės ryšiu susijusius globotinius (rūpintinius), o likę 20 respondentų globoja (rūpinasi) giminystės ryšiu susijusius vaikus.

Tuo pačiu respondentus charakterizuoja ir tai, jog buvo prašoma nurodyti kiek savų biologinių vaikų turi globėjai (rūpintojai).

5 pav. Globėjų (rūpintojų) biologinių vaikų skaičius

Tyrime dalyvavusių respondentų tarpe net 23 neturi savų biologinių vaikų, 17 apklaustųjų turi po vieną biologinį vaiką, 8 – po du biologinius vaikus, o 1 apklaustas globėjas (rūpintojas) turi net tris biologinius vaikus.

Apklausti respondentai globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupę lanko nuo 6 mėn. iki 3 metų.

6 pav. Savipagalbos grupės lankymo trukmė

Pagal pateiktus duomenis matyti, jog daugiausiai, net 20 apklaustų globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupę lanko dvejus metus, 11 globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupę lanko 3 metus, 10 apklaustųjų lanko vienus metus. 5 globėjai (rūpintojai) grupę lanko tik 6 mėnesius, 3 globėjai (rūpintojai) grupę lanko pusmetį, o tik 1 globėjas (rūpintojas) grupę lanko pusantrą metų. Šie duomenys rodo, jog nemažai globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupę lanko ilgesnį laiką, tai leidžia daryti prielaidą, jog ir savipagalbos grupės veiklos vertinimas yra nuoseklesnis ir ne paviršutiniškas.

2.3. Tyrimo organizavimas, eiga, etika

Tyrimo vieta.

Tyrimas atliekamas BĮ Klaipėdos miesto šeimos ir vaiko gerovės centre.

Tyrimo eiga.

Tyrimo eigą sudaro trys etapai: pirmas etapas – renkama ir sisteminama mokslinė literatūra; antras etapas – pasirenkami respondentai, kurių pagalba buvo atliktas pusiau struktūrizuotas interviu ir anketinė apklausa; trečias etapas – sisteminami ir aprašomi tyrimo rezultatai.

Tyrimo metu su respondентаis kontaktavo tyrėjas, dirbantis su tėvų globos netekusiais vaikais bei jų globėjais (rūpintojais). Laikas, vieta bei preliminarinė trukmė buvo derinama asmeniškai su respondентаis. Interviu su socialiniais darbuotojais buvo vykdomas sutartu laiku jų darbo vietoje. Tyrime dalyvaujantys respondentai supažindinti su tyrimo tikslu, uždaviniais, leista apsispręsti patiems ar nori dalyvauti tyrime. Respondentai informuoti, kad pateikti duomenys bus panaudoti tik baigiamajame darbe ir jeigu pageidaus, bus supažindinti su tyrimo rezultatais.

Tyrimo etika.

Prieš atliekant tyrimą, leidimas atlikti apklausą buvo suderintas su BĮ Klaipėdos miesto šeimos ir vaiko gerovės centro administracija.

Tyrimas buvo atliktas remiantis šiais etikos principais (Kardelis, 2002; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008):

- respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas bei jų pateiktos medžiagos konfidencialumas;
- respondentai bet kuriuo metu galėjo atsisakyti tyrimo;
- pateikus anketą tyrimo dalyviai galėjo reikšti savo nuomonę ir jiems nebuvo daroma jokia įtaka;
- respondentams paaiškinta, kad gauti rezultatai bus pateikiami apibendrintai;
- tyrimo metu buvo išsaugotas tyrimo dalyvių konfidencialumas. Konfidencialumas – vienas iš tyrimo dalyvių teisių apsaugos būdų. Šio principo esmė yra tyrėjo pasižadėjimas išlikti ištikimam tam, kuris jam padėjo tyrime;
- anketas pildantys respondentai jas galėjo pildyti patogiu laiku, tyrėjas neįtakojo tiriamųjų, respondentai galėjo jaustis laisvai, nes nebuvo stebimi tyrėjo;
- interviu laikas, vieta bei preliminarai trukmė buvo derinama asmeniškai su respondентаis;
- respondentai savo noru sutiko dalyvauti tyrime.

Anketinėje apklausoje dalyvaujantiems globėjams (rūpintojams) buvo paaiškintas anketos tikslas, akcentuojama atsakymų svarba. Atliekant tyrimą nebuvo prašoma respondentų parašyti savo vardą, pavardę, gyvenamosios vietos adresą, taip siekiant užtikrinti, kad bus laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo. Anketos pradžioje respondentai buvo įspėti, jog duomenys prieinami bus tik tyrėjui, kuris jos neplatins, neleis su ja susipažinti kitiems asmenims, kurie nieko bendra neturi su atliekamu tyrimu. Taigi tyrimo metu buvo užtikrinama teisė į privatumą. (Kardelis, 2002; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008; Pruskus, 2003).

Atliekant interviu analogiškai buvo laikomasi tyrimo etikos principų: geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, teisingumo bei teisės gauti tikslią informaciją.

Interviu apklausoje dalyvaujantiems socialiniams darbuotojams buvo paaiškintas interviu tikslas, akcentuojama atsakymų svarba, užtikrinta, kad bus laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo. Interviu apklausos pradžioje respondentai buvo įspėti, jog duomenys prieinami tik tyrėjui.

III. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) PASIRENGIMO SPREŠTI SOCIALINES- PEDAGOGINES PROBLEMAS PER SAVIPAGALBĄ GRUPĖSE TYRIMAS

3.1. Socialinių darbuotojų apklausos rezultatai ir jų interpretacija

Socialiniai darbuotojai, atliekantys globėjų (rūpintojų) rengimą, savipagalbos grupes jau baigusiems mokymus ar jų nelankiusiems (kai globoja artimi giminaičiai – močiutės, seneliai, broliai ar seserys) organizuoja ne vienus metus. Tai sudėtinga, tačiau reikšminga veikla, nes labai dažnai nuo pagalbos globėjams (rūpintojams) priklauso visas globos (rūpybos) procesas. Savipagalbos poreikis ypač didėja augant globotiniui (rūpintiniui), keičiantis jo poreikiams, išskylant įvairiems socialiniams, pedagoginiams ar psichologiniams sunkumams.

M. Pileckaitė-Markovienė, T. Lazdauskas (2007) pastebi, jog vaiko globa (rūpyba) aiškiai keičia vaiko situaciją visuomenėje. Todėl pirmiausiai buvo atliktas globos (rūpybos) situacijos vertinimas. Tyrimo metu rinkta ir apibendrinta informacija apie globą (rūpybą), globėjų (rūpintojų) šeimas, vaiko padėtį globėjų (rūpintojų) šeimoje. Socialinių darbuotojų buvo prašoma „*Trumpai apibūdinkite vaiko globos (rūpybos) situaciją*“. Pateikti atsakymai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie vaikų globos (rūpybos) situaciją

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Vaiko globos (rūpybos) situacija	Globėjų (rūpintojų) trūkumas	4	<i>Globėjų pasiūla labai maža, <> specialistai sunkiai randa, <> asmenų, norinčių globoti vaikus (1).</i>
			<i>Globėjų, galinčių laikinai priimti vaikus šeimoje ištikus krizei, Lietuvoje galima sakyti, nėra (1).</i>
			<i>Globėjais dažniausiai tampa tik artimi giminaičiai (seneliai, broliai, seserys, tetos ir pan.) (1).</i>
			<i><> vaikų netekusių tėvų globos skaičius nemažėja. Lietuvoje nepakankamai populiarinama globa šeimoje (2).</i>
	Globos (rūpybos) situacijos kaita	1	<i>Pastaruosius tris metus situacija gerėja, nes sumažėjo gražinamų vaikų skaičius į globos institucijas. <> globėjų išsamesnė atranka, jų ilgesnis, išsamesnis parengimas bei darbas su globėjais po globos nustatymo (4).</i>
	Stacionarios globos (rūpybos) lyderiavimas	2	<i>Tėvų globos netekusių vaikų globa šeimose Lietuvoje kol kas nėra pakankama, labiausiai paplitusios stacionariosios globos alternatyva (1).</i>
			<i>Vis dar dažniau skiriama institucinė globa (2).</i>
	Trūksta paslaugų šeimai ir vaikui	1	<i>Priežastis, kodėl vaikas atsiduria valstybinėse ir savivaldybių įsteigtose globos įstaigose, yra ta, kad mūsų šalyje dar nėra pakankamai socialinių paslaugų vaikui ir šeimai (5).</i>
	Problemos	3	<i>Nepakankama globos kokybė <> daugiausia vaikus globoti imasi senyvi asmenys (giminaičiai), ne visada</i>

	globos (rūpybos) situacijoje		<i>galintys užtikrinti visaverčio ugdymo sąlygas, nes dauguma jų patys gauna mažas pajamas, turi žemą išsilavinimą, dažnai dalis globos pinigų tenka bendriesiems šeimos poreikiams tenkinti (1).</i>
			<i>Dalis globotinių į globos įstaigą grįžta dėl santykių nesuderinamumo, dėl globėjų nepasitikėjimo savo jėgomis ir globotiniu, negebėjimo jam padėti įveikti paauglystės krizę, dėl nesusiformavusio prierašumo (1).</i>
			<i>Vaiko globos situacija gana kebli ir jautri tema Lietuvoje (6).</i>

Pirmoje lentelėje pateikti duomenys sudaro prielaidą, jog vaikų globos (rūpybos) situacija vertinama pagal tai, jog socialinių darbuotojų nuomone vyrauja globėjų (rūpintojų) trūkumas, vyksta nesibaigianti globos (rūpybos) situacijos kaita, lyderiauja stacionari (institucinė) vaikų globa, trūksta paslaugų šeimai ir vaikui, taip pat iškyla įvairių problemų globos (rūpybos) metu.

Ši situacija rodo, jog dabartinė globos (rūpybos) padėtis yra komplikauta, reikalaujanti didelių socialinių darbuotojų pastangų ir paslaugų, aktyvios pagalbos globėjams (rūpintojams).

Šiai dienai socialiniai darbuotojai dirba su nemenku kiekiu globėjų (rūpintojų): artimų giminaičių, svetimų asmenų, globojančių vaikus, kuriems nustatyta laikinoji arba nuolatinė globa. Todėl socialinių darbuotojų klausta „Kokias dažniausiai stebite globėjų (rūpintojų) šeimas?“. Atsakymai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie stebimas globėjų (rūpintojų) šeimas

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Stebimos globėjų (rūpintojų) šeimos	Globėjai (rūpintojai) nėra susiję giminystės ryšiais	3	<i><> užauginusios savo biologinius vaikus, <> turi jėgų, noro ir galimybių padėti svetimiems, tėvų globos netekusiems vaikams. <> tokiu būdu bando save realizuoti. Tai globėjai, kurie yra išklause mokymus (1).</i> <i>Jau kurį laiką tarpą bendrauja su konkrečiu vaiku, pasiima jį svečiuotis savaitgaliais ir atostogų metu (2).</i> <i>Kurie yra praėję mūsų organizuojamus įvadinis mokymus (3).</i>
	Tinkamai pasirengę globėjai	1	<i><>gerai pasirengę atlikti savo pareigas, kaip globėjai (4).</i>
	Menkai pasirengę globai	1	<i><>susidūrė su įvairiais sunkumais, kai kurie iš jų buvo nepasirengę globoti vaiko (4).</i>
	Globėjai (rūpintojai) susiję	2	<i><> globojami anūkai, nes kyla daug problemų dėl didelio amžiaus skirtumo tarp globėjų ir globotinių. Daugiausia yra šeimų, kurios ima globoti savo giminaičių vaikus, siekdamas juos apsaugoti nuo</i>

	giminystės ryšiais		<i>apgyvendinimo globos įstaigoje (1)</i>
			<i>Pageidaujantys globoti tolimų giminaičių vaikus (2).</i>
	Įvairios globėjų (rūpintojų) šeimos	1	<i>Stebime įvairias globėjų (rūpintojų) šeimas (5).</i>

Socialinių darbuotojų nuomone, jiems tenka stebėti įvairias globėjų (rūpintojų) šeimas, tame tarpe giminaičius, svetimus asmenis globėjus (rūpintojus), tinkamai ar net menkai pasirengusius globai (rūpybai). Tai rodo, jog vis dar esant nevienodai globėjų (rūpintojų) rengimo sistemai, kai artimi giminės nėra rengiami GIMK kursuose, globojamam (rūpinamam) vaikui augant didėja socialinių ir pedagoginių problemų tikimybė, nes globėjai (rūpintojai) yra įvairūs.

Lyginant šias tyrimo metu išryškėjusias globėjų (rūpintojų) šeimų situacijas, galima teigti, jog skirtingos globos (rūpybos) situacijos, vaikus globojant biologiniais ryšiais nulemtose šeimose ar ne giminaičių šeimose, kiek skirtingai priimamas vaikas ir jo socialinės raidos galimybės. Tačiau galimybė augti šeimose yra pozityvi ir nepalyginamai svarbesnė vaiko asmenybės ir socializacijos atveju (Uzdila, 1993; Rupšienė, 2001).

Bendrai vaiko globa (rūpyba) šeimose leidžia išvengti žalingo institucionalizacijos poveikio, bet ir suteikia vaikui galimybę augti aplinkoje, kurioje susiformuoja nuolatinis ir individualizuotas globos (rūpybos) santykis su tėvų vaidmenį atliekančiais asmenimis ir kurioje vaikas turi galimybę gyventi normalų šeimyninį ir bendruomeninį gyvenimą. Gyvenimas šeimose leidžia vaikui sveikai vystytis ir išvengti daugybės potencialių raidos problemų (Pūras, 2012). Todėl respondentų prašyta nurodyti „*Kaip apibūdintumėte vaiko, netekusio tėvų globos, padėtį globėjų (rūpintojų) šeimose?*“. Atsakymai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie vaiko, netekusio tėvų globos, padėtį globėjų (rūpintojų) šeimose

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Vaiko, netekusio tėvų globos, padėtis globėjų (rūpintojų) šeimose	Randama artima aplinka	4	<i>Kiekvienam vaikui šeima yra pati artimiausia jį supanti aplinka, kurioje formuojasi požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save jame (1).</i>
			<i>Globėjai vaikui tarsi atstoja jo biologinę šeimą (2).</i>
			<i>Jei adaptacijos procesas praėjo, <> vaikas šeimose pradeda jaustis šeimos nariu, pradeda pasitikėti savimi ir aplinkiniais, mokosi gyventi jį globojančioje šeimose, pradeda jaustis saugus, reikalingas ir netgi mylimas (4).</i>
			<i>Šeima yra svarbiausia vaiko auklėjimo terpė (5).</i>

	Formuojasi socialiniai ir gyvenimo įgūdžiai	3	<i>Šeimoje vaikas įgyja savo pirmąją patirtį, pirmąsias žinias, patiria pirmuosius išpūdžius. Namų aplinka turi didelę įtaką vaiko patyrimui, nes jis joje gyvena, mokosi naudotis tam tikrais daiktais (1).</i>
			<i>Rūpinamasi vaiku ir jis saugomas, mokamas suprasti save ir kitus, formuojamas ir kontroliuojamas jo elgesys (5).</i>
			<i>Šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje (5).</i>
	Įgyjama psichologinė pusiausvyra	3	<i>Čia formuojasi vaiko charakteris, elgesys. Globotinio veikla šeimoje daugeliu atveju yra visavertė, nes vaiką supa emociškai saugi, stabili aplinka. Šeimoje, priešingai nei vaikų globos įstaigose, vaikai gali patirti nuoširdų bendravimą, stabilius emocinius ryšius, nejausti įtampos, baimės, nerimo ir nereikalingumo ar diskriminacijos jausmo (1).</i>
			<i>Globėjų šeimoje vaikas gali daug greičiau pamiršti neigiamą gyvenimo patirtį. Šeimoje, kurioje beglobiui vaikui suteikiamas reikiamas dėmesys, šiluma, rūpestis, jo emocinė būseną pagerėja (1).</i>
			<i>Manau, kad globėjai stengiasi suteikti globotiniui tikrus namus, apsupti jį meile, rūpesčiu ir dėmesiu. Globėjai padeda vaikui įveikti jo gyvenimo sunkumus, "išsigydyti žaizdas" (2).</i>
	Jaučiamas tokio vaiko netikrumas	2	<i>Vaikas, patekęs į globą, jaučiasi nesaugiai, jį kamuoja nežinia dėl ateities, baimė dėl savo tėvų, brolių ir seserų, jaučiasi nejaukiai, naujoje, neįprastoje aplinkoje. Gali nežinoti kaip tinkamai elgtis, nežino, kaip elgtis su jį globojančiais asmenimis, kaip bendrauti su tėvais ir pan. Vaiką, patekusį į globą, kamuoja daugybe jausmų, ir dauguma iš jų neigiami. Retas kuris vaikas iš tikrųjų džiaugiasi atsidūręs globėjų šeimoje (4).</i>
			<i>Vaiko padėtis globėjų (rūpintojų) šeimoje priklauso nuo daugelio faktorių: ar pilna globėjų šeima, globėjų finansinė padėtis, globotinio santykiai su globėjais, jų biologiniais vaikais, kitais artimaisiais, požiūris, nuostatos į globą (rūpybą) (6).</i>

Socialinių darbuotojų nuomone, globėjų (rūpintojų) šeimose vaikai, netekę tėvų globos, dažniausiai randa artimą aplinką, šeimoje formuojasi socialiniai ir gyvenimo įgūdžiai, įgyjama psichologinė pusiausvyra.

Visgi yra pastebėjimų, jog vaikas, patekęs į globėjų (rūpintojų) šeimą, labai dažnai patiria netikrumą. Tai nulemia, jog realiai egzistuoja priešprieša vaiko jausmuose: biologinės šeimos netektis, svetimų ar giminaičių priėmimas, nauja namų aplinka, besiformuojantys santykiai su globėjais (rūpintojais) ir jų šeima.

Z. Bajoriūnas (2004), K. Miškinis (2003), R. Barth (2002), M. Pileckaitė-Markovienė, T. Lazdauskas (2007) pritaria, jog tėvų globos netekimas, atsiskyrimas nuo jų, sustiprina neigiamą paauglio pasaulio supratimą, nesugebėjimą prisitaikyti prie aplinkos, menkina savivertę ir

supratingumą. Todėl tenka pritarti, jog atsiradus naujai šeimai, vaiko gyvenime vyksta nelengvas adaptacijos procesas, kurio metu ir vaikui, ir globėjams (rūpintojams) reikalinga kompleksinė specialistų pagalba.

Toliau šiame tyrime būtina globos (rūpybos) problemų analizė: problemų formulavimas, jų kilimo priežasčių analizė, globėjų (rūpintojų) kreipimasis į socialinius darbuotojus, socialinių darbuotojų pagalbos galimybės.

Atitinkamai socialinių darbuotojų klausta „Kaip globėjų (rūpintojų) šeimoje socializuojasi globotinis (rūpintinis)? Kokių problemų šioje situacijoje pasitaiko?“. Atsakymai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie globotinių (rūpintinių) socializaciją šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Globotinių (rūpintinių) socializacija šeimoje	Galimybė mokytis savarankiškumo ir pažangos	3	<i>Šeimoje globojamiems vaikams yra geresnės sąlygos išmokyti gaminti maistą, skalbti savo rūbus, tvarkyti kambarius. Taip pat jie sužino pinigų vertę, įgyja higieninius įgūdžius. Vaikai išmoksta vertinti materialinę – buitinę savarankiško gyvenimo pusę (1).</i>
			<i>Šeimoje vaikas yra įtraukiamas į ūkinę veiklą: maisto pirkimą ir gaminimą, patalpų remontą, rūbų ir avalynės priežiūrą ir pan.(1).</i>
			<i>Beglobių vaikų buities, higienos įgūdžiai yra labai menki, tad jie turi viso to mokytis iš naujo. Mokslo pažangumas pas daugelį vaikų yra blogas (4).</i>
	Adaptacijos sunkumai	5	<i>Globojamiems vaikams reikia daug ką įsisavinti, išmokyti, kad pritaptų globėjų šeimoje, o tai sudaro daug problemų tiek vaikams, tiek globėjams. Globėjai privalo apsišarvuoti kantrybe, supratimu norint padėti vaikui įgyti naujų įgūdžių, pakeisti ydingus įgūdžius, skatinat saviraišką, individualumą (1).</i>
			<i>Adaptaciniu periodu vaikų jausmai yra sumišę, jie nežino kaip tinkamai elgtis, bijo prisirišti ir pasitikėti, dažnai demonstruoja savo blogą elgesį (2).</i>
			<i>Adaptacijos procesas visada kelia įvairių sunkumų tiek globėjams, jų šeimos nariams, tiek globojamam vaikui, bei jo biologinei šeimai (4).</i>
			<i>Apsigyvenus beglobiui vaikui globėjų šeimoje kyla, nemažai krizių, nes dauguma tokių vaikų turi mokymosi, pažinimo, ryšio užmezgimo ir palaikymo, bendravimo sunkumų (5), (6).</i>
	Į globėjų šeimą atsinešamos skirtingos vaikų patirtys	2	<i>Taip pat įtakos turi vaiko patirtis įgyta biologinėje šeimoje ar globos namuose. Vaiko ryšiai su biologine šeima, broliais, seserimis, kitais artimaisiais bei globėjų požiūris į tai taip pat įtakoja socializacijos procesą (3).</i>
			<i>Priklauso nuo globėjų (rūpintojų) ir globotinio</i>

			<i>santykių, lūkesčių, nuostatų vertybių, religijos, tautybės (6).</i>
	Pokyčiai globėjų (rūpintojų) šeimose	1	<i>Būna ir tokių atvejų, kai pačioje globėjų šeimoje kyla nesutarimai, pavydas, kad globojamas vaikas turi gauti daug dėmesio, ko pasekoje gali sutuoktiniai išsiskirti, o šeimos biologiniai vaikai pradėti elgtis netinkamai (4).</i>
	Skirtingos socializacijos situacijos	2	<i>Vaiko socializacija šeimoje labai priklauso nuo vaiko amžiaus ir jo situacijos. Vienokios problemos yra kuomet vaikas mažas, kitokios – kai vaikas paauglys. Vienaip – kai vaikas giminaitis, kitaip, kai jis svetimas (3).</i>
			<i>Būna įvairių situacijų (4).</i>

R. Raudeliūnaitė, J. Urbikaitė (2011) atlikusios vaikų globos (rūpybos) ypatumų šeimose tyrimą nustatė, jog pagrindinės problemos, su kuriomis susidūrė apie pusė ne giminaičių globėjų (rūpintojų) ir daugiau nei pusė giminaičių globėjų (rūpintojų) – tai pedagoginių, psichologinių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui, stygius. Taip pat beveik pusė giminaičių ir ne giminaičių globėjų (rūpintojų) dažnai susiduria su sunkumais, spręsdami globojamo (rūpinamo) vaiko psichologines ir elgesio problemas.

Klausimo analizės metu, 4 lentelėje, paaiškėjo taip pat egzistuojanti priešprieša, jog kai kuriais socialiniams darbuotojams žinomais atvejais globojami (rūpinami) vaikai šeimose turi galimybę mokytis savarankiškumo, formuoti įgūdžius, kurie stacionaraus pobūdžio globos įstaigose retai suformuojami, tačiau daugiau nei pozityvių galimybių minimi sunkumai adaptacijos periodu, sunkiai suvaldoma vaikų į šeimą atsinešama skirtinga patirtis, kas nulemia pokyčius globėjų (rūpintojų) šeimose bei skirtingas socializacijos situacijas.

Sekančiu klausimu „*Dėl kokių rūpesčių dažniausiai į jus kreipiasi globėjai (rūpintojai)?*“ socialiniai darbuotojai detalizavo problemines situacijas ir kreipimosi į juos poreikius.

5 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie globėjų (rūpintojų) kreipimosi į juos kontekstas

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Kreipimosi į socialinius	Globos (rūpybos)	3	<i>Globėjų giminaičių šeimoms trūksta motyvacijos, jos imasi globos tiesiog iš pareigos, o kartais jiems globa būna primetama tiesiog prievarta (1).</i>

darbuotojus kontekstas	motyvacijos problemos		<i>Vaiko padėtis priklauso nuo globėjų motyvacijos, jų patirties, gebėjimo suprasti vaiko poreikius (3), (6).</i>
	Globotinių (rūpintinių) elgesio ir emocijų sunkumai	6	<i>Globotinių drausminimas, globotinių ryšių su biologiniais tėvais ir giminaičiais palaikymas, prierašumo sutrikimai (1).</i>
			<i>Globotinių elgesio, mokymosi sunkumų problemos (2).</i>
			<i>Vaikų baimės, negebėjimas tinkamai reikšti neigiamas emocijas, vagiliavimas, melavimas, bėgimas iš namų (3).</i>
			<i>Šeimos globos (rūpybos) procese susiduria su įvairiais nesklandumais: vaikų fizinis bei emocinis apleistumas, didžiulės mokslo spragos, negebėjimas reikšti neigiamas emocijas konstruktyviai, negebėjimas prisirišti prie globėjų, neturėjimas buitinių įgūdžių ir pan. (4).</i>
			<i>Globėjai dažniausiai susiduria su globotinių nenoru lankyti mokyklos, ruošti pamokas, blogu pažangumu (4).</i>
			<i>Pagalbos kreipiasi dėl vaikų elgesio sutrikimų, tokių kaip agresyvus elgesys, negebėjimas teigiamu būdu išreikšti savo emocijas, nuolatinis vagiliavimas iš parduotuvių, klasės draugų, melavimas (5).</i>
	Globėjų (rūpintojų) nuostatos apie globotinį	1	<i>Kaip rodo praktika, problemos dažniausiai kyla globėjų-giminaičių šeimose. Giminaičiai dažniausiai jaučia pyktį vaiko tėvams, kas apsunkina globotinio ryšio su biologiniais tėvais palaikymą (1).</i>
	Globėjų (rūpintojų) ir globotinių (rūpintinių) ryšių sutrikimas	2	<i>Taip pat dažnai vaikai tokiose šeimose vaikai girdi neigiamus globėjų vertinimus tėvų atžvilgiu, kas apsunkina ryšio su globotiniu formavimąsi (1).</i>
			<i>Ne giminaičių globėjų šeimose problemos kartais taip pat kyla dėl globotinio ryšių su giminaičiais palaikymo, tačiau daug rečiau nei giminaičių šeimose (1).</i>
	Globotinių stigmatizavimas	1	<i>Globotinių stigmatizavimo mokykloje problema (2).</i>
	Įvairios	1	<i>Kreipiasi dėl socialinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių sunkumų (6).</i>

5 lentelėje pateikti duomenis leidžia teigti, jog globėjų (rūpintojų) kreipimosi į socialinius darbuotojus kontekste esama taip pat negatyvių situacijų: globos (rūpybos) motyvacijos problemos, globotinių (rūpintinių) elgesio ir emocijų sunkumai, globėjų (rūpintojų) nuostatos apie globotinį (rūpintinį), globėjų (rūpintojų) ir globotinių (rūpintinių) ryšių sutrikimas, globotinių (rūpintinių) stigmatizavimas ir kt., kas lyginant su teorinėmis prielaidomis atitinka minėtas problemas ir jų pobūdį. Kaip teigia L. Rupšienė (2001; 2004), esant skirtingoms auklėjimo situacijomis galimi vaiko elgesio sunkumai, motyvacijos problemos.

Todėl ypač svarbus socialinių-psichologinių problemų sprendimas ir savipagalba globos (rūpybos) metu.

V. Jasiulevičienės (2012) ir L.C. Johnson (2003) pateiktos savipagalbos sąvokos aiškinime vyrauja bendras grupės narių pagalbos patiemis sau supratimas. Šioms grupėms būdingos mažos savanoriškos grupės, susikuriančios dažniausiai spontaniškai, yra kaip žmonių tarpusavio pagalbos priemonė. Tuo remiantis socialinių darbuotojų teirautasi „Ką Jums sako savipagalbos sąvoka?“.

6 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie savipagalbą

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Savipagalbos sąvoka	Panašių problemų sprendimas	4	<i>Tai asmenų, turinčių tą pačią ar panašią problemą, grupė, kurioje diskutuojant ir bendraujant išugdomi įgūdžiai, kaip padėti kitiems ir pačiam sau (1).</i>
			<i>Susirinkę globėjai kartu analizuoja problemines situacijas, dalinasi patirtimi, ieško problemų sprendimo būdų (3).</i>
			<i>Grupinio problemų sprendimo ieškojimo, patikrinimo, ar tai, kas vyksta su manim yra normalu (4).</i>
			<i>Tai abipusio pasitikėjimo ir bendrumo erdvė, kurioje žmonės aktyviai keičiasi. Savipagalbos grupę vienija visiems jos dalyviams panaši problema (5).</i>
			<i>Tai kompleksinė grupinė pagalba globėjais aptarti kilusius savo sunkumus grupėje su kitais globėjais, <> rasti problemos sprendimo būdą, gauti grįžtamąjį ryšį iš kitų globėjų ar specialistų (6).</i>
	Emocinė parama	2	<i>Emocinė parama ir pagalba susibūrusiems į grupę asmenims, ieškantiems atsakymų į rūpimus klausimus (2).</i>
			<i>Palaiko vieni kitus, guodžia, drąsina. Kartu džiaugiasi pasiekimais, gražiomis akimirkomis (3).</i>
			<i>Gauti emocinį palaikymą (6).</i>
	Pagalbos metodas	1	<i>Kaip pagalbos metodą grupei žmonių, turinčių panašią patirtį ir susiduriant su vienokiais ar kitokiais sunkumais. Pagalba orientuota į žmonių išsikalbėjimą bei blogosios ar gerosios patirties pasidalijimą (4).</i>

Socialinių darbuotojų teigimu, savipagalba charakterizuojama kaip panašių problemų sprendimas, emocinė parama, pagalbos metodas.

Palyginus teorijoje (Saulaitis, 2010) ir praktikoje gautus savipagalbos sąvokos aiškinimus, paaiškėjo, jog socialiniai darbuotojai savipagalbą traktuoja konkrečiame pagalbos globėjams (rūpintojams) kontekste, sąvoka aiškinama prasmingiau, giliau. Ypač akcentuojamas panašių problemų sprendimas, kaip jungiamasis savipagalbos grupės veiksnys, noras padėti ne tik sau, bet ir kitiems.

Nurodant „Kokia Jūsų asmeninė patirtis šiame procese?“, socialiniai darbuotojai atsakė, jog visiems jiems tenka dirbti savipagalbos grupėse, dalyvauti jose, spręsti susidariusias situacijas ir probleminius atvejus.

Savipagalbos grupės veikla nėra tik bendras pokalbis, bet tai yra procesas: atsivėrimo, pasitikėjimo, išklausymo, papildymo. Atsakydami į klausimą „Kokia veikla vykdoma globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėje?“, socialiniai darbuotojai pateikė savo atsakymus.

7 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie vykdomą veiklą globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Veikla globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėje	Diskusijos	2	<i>Globėjai diskutuoja tarpusavyje (1).</i>
			<i>Įsijungia į diskusiją (3).</i>
	Bendravimas	2	<i>Susirinkę į savipagalbą globėjai bendrauja rate (3).</i>
			<i>Globėjai savipagalbos grupės metu visada nori išsikalbėti, būti suprasti, išklausyti (5).</i>
	Dalijimasis patirtimi	2	<i>Yra pasidalinama gerąja ir blogąja patirtimi, išsakomi jausmai (4).</i>
			<i>Pasidalinti savo patirtimi (5).</i>
	Aktualių klausimų sprendimas	4	<i>Aktualius klausimus sprendžia drauge su socialiniais darbuotojais (1).</i>
			<i>Savipagalbos grupės nariai dalinasi savo patirtimi, kartu ieško išečių iš susidariusių problematiškų situacijų (2).</i>
			<i>Savipagalbos metu yra iškeliamos tam tikros problemos. Jos yra susistemintos. Išrenkamos viena ar kelios labiausiai reikalaujančios sprendimo (4).</i>
			<i>Savipagalbos grupėse vykdoma įvairi veikla, visada yra atsižvelgiama į globėjų poreikius (5).</i>
	Pratybos, žaidimai	2	<i>Susitikimų metu atliekamos įvairios pratybos, vaidmenų žaidimai (1).</i>
			<i>Globėjų savipagalbos susitikimų metu atliekamos įvairios pratybos, vaidmenų žaidimai bei rodomi filmai (5).</i>

Pateikti atsakymai parodė, jog daugiausiai savipagalbos grupių veikloje yra diskutuojama, bendraujama, dalijamasi patirtimi, sprendžiami aktualūs klausimai, vykdomos pratybos ir žaidimai. Apibendrinus galima teigti, jog savipagalbos grupės veikoje vykdomas tęstinis globėjų (rūpintojų) rengimo ir mokymo programų variantas, kai susirinkusi grupė ne tik sprendžia kylančias problemas, bet ir mokosi, įgauna arba palaiko įgūdžius, būtinus globos (rūpybos) procese. Atitinkamai V. Rimkaus (2010) analizuotas socialinis palaikymas, kaip problemų sprendimo galimybė, savipagalbos grupėse tiesiogiai įgauna praktinę įgyvendinimo galimybę.

Vykdam savipagalbą labai svarbūs tampa globėjų (rūpintojų) ir socialinių darbuotojų vieningos veiklos buvimas. Tuo remiantis socialinių darbuotojų klausta „Kokie ryškėja globėjų (rūpintojų) interesai savipagalbos grupės veikloje?“. Atsakymai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie globėjų (rūpintojų) interesus savipagalbos grupėse

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Globėjų (rūpintojų) interesai savipagalbos grupės veikloje	Išsikalbėjimas	2	<i>Globėjai dažniausiai nori išsikalbėti apie savo problemas (1).</i>
			<i>Dauguma globėjų grupėje tikisi išsikalbėti apie susikaupusias problemas, išsakyti savo jausmus, pasitarti su panašią patirtį turinčiais žmonėmis, kaip esamoje situacijoje elgtis, ar tai ką jaučia, yra normalu ir pan. Tikisi gerosios patirties iš grupės narių (4).</i>
	Sunkumų sprendimas	3	<i>Dalyvavimas savipagalbos grupėje leidžia globėjams geriau suprasti savo vertybes, sunkumus, padeda išlaisvėti nuo baimių, kankinančių emocijų bei atrasti naujų sprendimo būdų (1).</i>
			<i>Rasti atsakymus į aktualius klausimus: vaikų elgesys, reakcijos, tarpusavio santykiai, problemos darželyje, mokykloje, bendravimo su biologine vaiko šeima būdai (3).</i>
			<i>Globėjai dažniausiai tikisi iš kitų globėjų (rūpintojų) pagalbos sprendžiant problemas savo globėjų šeimoje bei emocinio palaikymo, bendravimo (6).</i>
	Palaikymas	2	<i>Globėjai noriai susitinka vieni su kitais, atvirai pasisako apie iškylančias problemas, jiems svarbu emocinis palaikymas (2).</i>
			<i>Dalyvaudami savitarpio paramos grupėse globėjai supranta, kad ne vieni jie tokie, kad daugelis žmonių susiduria su tokiomis pačiomis problemomis (5).</i>

Pagrindiniai globėjų (rūpintojų) interesai savipagalbos grupėse yra susiję su išsikalbėjimu, sunkumų sprendimu, palaikymo gavimu. Tai leidžia savipagalbos grupėse dalyvaujantiems globėjams (rūpintojams) geriau suprasti vaiką, globos (rūpybos) procesą, vertybes (Uzdila, 1993; Bajoriūnas, 2004; Rimkus, 2007).

Savipagalbos grupėse esama ir socialinių darbuotojų interesų, t.y. sudaryti galimybes globėjams (rūpintojams) būti aktyviems, savarankiškai spręsti kylančius sunkumus, todėl socialinių darbuotojų klausta „Kokias globėjų (rūpintojų) kompetencijas tenka formuoti?“.

9 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie formuojamas globėjų (rūpintojų) kompetencijas

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Globėjų (rūpintojų) kompetencijas	Žinios	1	<i>Priklausomai nuo savipagalbos dalyvių kartais vykdoma ir švietėjiška veikla. Savipagalbos metu suteikiamos globėjams žinios socialiniais, psichologiniais, teisiniais klausimais (6).</i>

	Įgūdžiai	2	<i>Kurie būtini padedant vaikui užmegsti saugius ir patvarius ryšius (2).</i>
			<i>Bendravimo įgūdžius (3).</i>
	Gebėjimai	6	<i>Vaiko raidos poreikių tenkinimas (ugdymas, drausminimas, savivertės formavimas, netekties suvaldymas) (1), (5).</i>
			<i>Gebėjimų aiškintis problemas ir jas spręsti (3).</i>
			<i>Kaip kompensuoti raidos spragas (4), (5).</i>
	Pareigos ir teisės	2	<i>Kaip vaikui kelti savivertę, kaip užmegzti ryšį su vaiku bei kaip tikslingai drausminti vaikus (4).</i>
			<i>Vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimas (šėimos svarbos vaiko gyvenime supratimas) (1).</i>
			<i>Kaip bendrauti su biologine šeima (4).</i>

Daugiausiai globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių veikloje formuojamos ir palaikomos pačios įvairiausios globėjų (rūpintojų) kompetencijos: žinios, įgūdžiai, gebėjimai, pareigos bei teisės. Daugiausiai dėmesio skiriama gebėjimų formavimui (vaikų poreikių tenkinimo, raidos spragų kompensavimo, problemų sprendimo, savivertės kėlimo).

Per šias kompetencijas sudaroma galimybė geriau pažinti besikeičiantį globojamą (rūpinamą) vaiką, rasti sprendimus įvairiose situacijose (Jovaiša, 2003; Miškinis, 2003).

Socialinių darbuotojų taip pat klausta „Kokius pastebėjote veiklos trūkumus ir privalumus savipagalbos grupėse?“. Atsakymai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie savipagalbos grupių veiklos privalumus ir trūkumus

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Savipagalbos grupių veiklos privalumai	Patirčių dalijimosi	3	<i>Tikslinga būtų organizuoti globėjų savipagalbos grupes, kuriuose dalyvautų patirties turinčių globėjų biologiniai ir globojami vaikai bei pilnamečiai buvę globotiniai (1).</i>
			<i>Dalinimasis patirtimi, pagalbos ir palaikymo paieškos (2).</i>
			<i>Globėjai noriai dalinasi savo patirtimi, išlieja savo emocijas, dalinasi problemų sprendimo būdais (5).</i>
	Sunkumų sprendimo	2	<i>Padedą spręsti sudėtingus globos klausimus (4).</i>
			<i>Privalumai globėjų tarpusavio bendravimas, problemų sprendimo būdų aptarimas, emocinis palaikymas (6).</i>
	Socialinio darbo tobulinimo	1	<i>Socialinis darbuotojas savipagalbos grupės metu geriau susipažįsta su globėjais, išsamiau išgirsta jų šeimos problemas bei efektyviau gali jiems padėti, nukreipti į kitas institucijas (5).</i>
Savipagalbos	Grupių	5	<i>Grupės reikėtų formuoti pagal problemos pobūdį ir</i>

grupeių veiklos trūkumai	formavimo		<i>globojamų vaikų amžiaus tarpsnį (1).</i>
			<i>Kai susirenka vienu metu globėjai, vedini skirtingų problemų, susitikimo laikas labai užsitiesia, ne visi gali išdėstyti savo problemą ir sulaukti patarimų (1).</i>
			<i>Globėjus, dalyvavusius įvadinuose mokymuose, reikėtų rinkti į atskirą grupę, nedalyvavusius – į kitą (1).</i>
			<i>Skirtingi globojamų vaikų amžiai kelia skirtingas problemas (3).</i>
			<i>Sunku surinkti grupę, atsiskleidimo problema grupėje, vengimas (6).</i>
	Nenuoseklumo	1	<i>Nenuoseklus dalyvavimas susitikimuose (3).</i>
	Kitų užgožimo	1	<i>Per didelis noras kalbėti, kartais reikia net stabdyti ir leisti kitiems globėjams pasisakyti (5).</i>
	Globėjų nenoro bendrauti, jų užsispyrimo	2	<i>Globėjų nenoras bendrauti grupėje, globėjų konfrontacija, kas gali apsunkinti tolimesni darbą su šeima. Kai kurie globėjai nenori girdėti dėsnių teorinių dalykų, pageidauja tik asmeninių pasisakymų (4), (5).</i>

Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių privalumuose socialiniai darbuotojai nurodė patirčių dalijimosi, sunkumų sprendimo ir socialinio darbo tobulinimo prioritetus. Šie privalumai rodo, jog savipagalbos grupė funkcionuoja ir padeda produktyviai spręsti globėjų (rūpintojų) problemas, tuo pačiu sudaro galimybes tobulėti ir socialiniams darbuotojams.

Globėjų (rūpintojų) savipagalbos trūkumų kontekste nurodyti grupių formavimo, nenuoseklumo, kitų užgožimo, globėjų (rūpintojų) nenoro bendrauti, jų užsispyrimo problemos. Šie įvardinti trūkumai iš esmės trukdo savipagalbos grupių veiklai, tačiau daugiau ar mažiau gali būti kontroliuojami.

Tuo remiantis ryškėja refleksijos poreikis, galimybė patiems socialiniams darbuotojams remtis kitų kolegų patirtimi, ieškoti palankių problemų sprendimo (Dirgėlienė, 2010).

Taip pat socialinių darbuotojų klausta „Kokia globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių praktinė reikšmė Jums?“.

11 lentelė. Socialinių darbuotojų nuomonė apie savipagalbos grupių praktinę reikšmę

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Savipagalbos grupių praktinė reikšmė socialiniams darbuotojams	Gera patirtis ir žinios, profesinis augimas	7	<i>Vedant globėjų savitarpio paramos grupes socialinis darbuotojas taip pat įgauna daugiau patirties, turi galimybę identifikuoti bei analizuoti dažniausiai kylančias problemas globėjų šeimose, ieškoti įvairių sprendimo būdų (1).</i>
			<i>Gvildenami klausimai suteikia žinių apie globos problematiką bei lūkesčius (2).</i>

			<i>Didelė praktinė patirtis įgyjama analizuojant probleminius atvejus bei aptariant jų sprendimo būdus (3).</i>
			<i>Dar geriau galiu pažinti šeimą, su kuria dirbu. Tai geras darbo įrankis formuojant ar stiprinant globėjų, globotinių tam tikras kompetencijas (4).</i>
			<i>Dalyvavimas grupėje man padeda spręsti sudėtingus globos klausimus, ieškoti sprendimų, pasidalinti savo geraja patirtimi, galiu pasisemti patirties, išsakyti savo jausmus, nerimą, taip sumažindama riziką perdegti, kaip specialistui (4).</i>
			<i>Savipagalbos grupėse gvildenami klausimai socialiniam darbuotojui suteikia žinių apie globos problematiką bei lūkesčius (5).</i>
			<i>Suteikti žinių globėjams, bendrauti. Leidžia augti kaip specialistui, gilinti savo profesines žinias (6).</i>
			<i>Turint atgalinį ryšį su šeimomis, kurioms pavyko išspręsti sunkumus rekomenduotais metodais, tą pačią praktiką galima taikyti ir kitose šeimose (1).</i>
	Grižtamasis ryšys	1	
	Moralinis pasitenkinimas	1	<i>Socialinis darbuotojas taip pat gauna moralinį pasitenkinimą, kai pavyksta stabilizuoti situaciją šeimoje, kai globėjas, ketinęs vaiko atsisakyti, savo sprendimą pakeičia (1).</i>

Šioje lentelėje pateikti atsakymai rodo, jog socialiniai darbuotojai savipagalbos grupėse labiausiai vertina gerą patirtį ir žinias, profesinį augimą, tuo pačiu gaunamą grįžtamąjį ryšį iš globėjų (rūpintojų), moralinį pasitenkinimą. Tai lyginant su I. Dirgėlienės (2008) keltomis teorijos ir praktikos sąsajomis pateisina poreikį ne tik teoriniam savipagalbos grupių narių rengimuisi, bet ir praktiniam veiksmingumui.

Apibendrinus galima teigti, jog socialinių darbuotojų nuomone, savipagalbos grupių kūrimas ir globėjams (rūpintojams) teikiama pagalba yra prasminga dėl tarpusavio santykių, gerosios patirties, problemų sprendimo mechanizmo.

3.2. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių patirties analizė

Globos (rūpybos) situacijos vertinimas

Kiekvienas žmogus yra individualus. Kiekviena globos (rūpybos) situacija yra specifiška ir labai individuali: į vieną šeimą sueina visiškai skirtingi asmenys, kurie turi savo lūkesčius, įpročius ir normas (Rupšienė, 2001). Vaiko globos (rūpybos) situacijoje, išvelgiama galimybė padėti vaikui augti ir formotis pozityvioje aplinkoje, iki šiol nėra rasta tinkamesnė terpė vaikui augti. Tuo

remiantis globėjų (rūpintojų) buvo prašoma „*Tiesiogiai patyrę globos (rūpybos) situaciją, įvertinkite, Jūsų nuomone, Jums priimtina vaiko globos (rūpybos) situaciją*“. Atsakymai pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Priimtinausia vaiko globos (rūpybos) situacija

Nurodant priimtinausią vaiko globos (rūpybos) situaciją, globėjai (rūpintojai) rinkosi daugiau nei po vieną, jų nuomone, tinkantį atsakymą. Todėl matyti, jog svarbiausia vaikui – galimybė augti šeimoje (26 pasirinkimai). Taip pat 18 globėjų (rūpintojų) nurodo, kad institucinė vaiko globa daro žalą vaiko vystymuisi. 14 respondentų išvelgia, jog reikėtų ne tik globėjus (rūpintojus), bet ir vaikus rengti globai (rūpybai) šeimoje.

Palyginus globėjų (rūpintojų) pateiktus atsakymus su socialinių darbuotojų nuomone, paaiškėjo, kad išties institucinė (stacionari) vaiko globa (rūpyba) yra nepalanki vaiko gerovei, o galimybė vaikui augti šeimoje yra pati svarbiausia (Miškinis, 2003).

Vaiko globą (rūpybą) užtikrinančiuose dokumentuose ir literatūroje (Bajoriūnas, 2004) teigiama, jog vaiko globos (rūpybos) poreikius užtikrina pripažinimas, išklausymas, emociniai ryšiai, bendravimo galimybės, negatyvių emocijų ir santykių vengimas. Visgi globos (rūpybos) nustatymas nėra vien tik socialinis faktas. Visi be išimties globėjai (rūpintojai) susiduria su globos teisiniu įforminimu. Atitinkamai jų klausta „*Kaip vertinate teisinę vaiko globos (rūpybos) situaciją Lietuvoje?*“. Atsakymai pateikti 8 paveiksle.

8 pav. Teisinė vaiko globos (rūpybos) situacija Lietuvoje

Aptariant teisinę vaiko globos (rūpybos) situaciją išryškėjo du aktualiausi faktai: 24 respondentai nurodė, jog reikėtų koreguoti teises normas globėjų (rūpintojų) ir globotinių (rūpintinių) naudai, o 21 respondentas pritaria, jog pritaria vykdomam globėjų (rūpintojų) rengimui. Tai leidžia apibendrinti, jog teisinė vaiko globos (rūpybos) situacija iš dalies yra efektyvi, t.y. numato vaiko globėjų (rūpintojų) rengimo poreikius, tačiau kiti globos (rūpybos) nustatymo formalumai yra sudėtingi ir užtrunkantys.

Palyginus su socialinių darbuotojų nuomone, galima teigi, jog abi respondentų grupės sutinka, jog teisinė vaiko globos (rūpybos) situacija Lietuvoje yra neišbaigta ir gana sudėtinga.

Globos (rūpybos) istorijoje yra teigiama apie vaiko pagrindinius poreikis augti šeimoje, joje bręsti, mokytis šeimos funkcijų ir jas vykdyti (Braslauskienė, 2002). Pagal tai respondentų prašoma „*Įvertinkite vaiko globos (rūpybos) situaciją, patiriamą šeimoje*“. Formaliai pateiktoje lentelėje buvo nurodyti ne tik teigiami globos (rūpybos) šeimoje teiginiai, bet ir negatyvios pozicijos išraiška. Globėjų (rūpintojų) atsakymai pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Vaiko globos (rūpybos) situacijos šeimoje vertinimas

Teiginiai	Visiškai sutinku	Sutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Vaikas patiria palankų tarpusavio ryšį su globėjais ir jų šeimos nariais	22	24	4	-
Šeimoje vaikas yra pripažintas, išklausytas ir emociškai saugesnis nei globos institucijoje	20	27	3	-
Šeimoje vaikas auga laisvesnis nei institucijoje	24	22	4	-
Vykdoma tinkama vaiko priežiūra ir interesų gynimas	18	26	6	-
Vaikui kyla adaptacijos sunkumų šeimoje	8	32	10	-
Patirdamas globos situaciją šeimoje, vaikas	-	7	39	4

vis vien lieka emociškai izoliuotas ir nepritampa				
Vaiko globa šeimoje lygiavertė globai institucijoje	-	-	19	31
Vaikai retai kada visiškai socializuojasi šeimoje	3	11	30	6

Pateiktoje globėjų (rūpintojų) atsakymų 12 lentelėje matyti, jog į pateikus pozityvius globos (rūpybos) reiškinio bruožus (Miškinis, 2003; Bajoriūnas, 2004), dauguma globėjų (rūpintojų) sutinka, jog vaikas patiria palankų tarpusavio ryšį su globėjais (rūpintojais) ir jų šeimos nariais (24 sutinka, o 20 visiškai sutinka), šeimoje vaikas yra pripažintas, išklausytas ir emociškai saugesnis nei globos institucijoje (27 sutinka, o 20 visiškai sutinka), šeimoje vaikas auga laisvesnis nei institucijoje (24 visiškai sutinka, 22 sutinka), vykdoma tinkama vaiko priežiūra ir interesų gynimas (26 sutinka, o 18 visiškai sutinka).

Vertinant negatyvius globos (rūpybos) bruožus (Rupšienė, 2001; Miškinis, 2003) globėjai (rūpintojai) taip pat palaiko, jog visgi vaikui kyla adaptacijos sunkumų šeimoje (32 sutinka), tačiau globėjai (rūpintojai) prieštarauja, kad patirdamas globos (rūpybos) situaciją šeimoje, vaikas vis vien lieka emociškai izoliuotas ir nepritampa (nesutinka 39 respondentai). Kad vaiko globa (rūpyba) šeimoje lygiavertė globai institucijoje visiškai nepitaria 31 globėjas (rūpintojas), o kad vaikai retai kada visiškai socializuojasi šeimoje taip pat nepalaiko 30 respondentų.

Apibendrinus galima teigti, jog esant ne tik pozityviems, bet ir negatyviems globos (rūpybos) bruožams, globėjai (rūpintojai) visgi linkę manyti, jog globa (rūpyba) šeimoje yra fenomenali: teikiant pagalbą vaikui, sudarant sąlygas augti laisvesniam, adaptuotis, socializuotis lengviau, nei institucijoje.

Tapimas globėju (rūpintoju) – tai įsipareigojimas būti atsakingu už globojamą (rūpinamą) vaiką visą likusį gyvenimą. Kiekvienu globos (rūpybos) atveju yra paisoma ne tik vaiko intereso gyventi šeimoje (Miškinis, 2003), bet ir globėjų (rūpintojų) lūkesčiai. Anketoje buvo prašoma nurodyti *“Kiek globos (rūpybos) situacijoje Jums pavyksta įgyvendinti turėtus ir su globa (rūpyba) sietus lūkesčius?”*. Atsakymai pateikti 9 paveiksle.

9 pav. Globos (rūpybos) lūkesčių įgyvendinimas

Pateiktų atsakymų pagrindu matyti, jog 27 globėjai (rūpintojai) nurodo, jog jų globos (rūpybos) lūkesčių įgyvendinimas yra sėkmingas, tačiau 20 globėjų (rūpintojų) mano, jog šis procesas tik iš dalies sėkmingas. Tai leidžia manyti, jog globos (rūpybos) situacija nėra romantizuojama ir pervertinama. Realiai kiekvienu atveju gali pasitaikyti lūkesčių įgyvendinamumo sunkumų.

Globos (rūpybos) problemų analizė

Kadangi globa (rūpyba) nėra tik pozityvių santykių situacija, globėjų (rūpintojų) prašoma atsakyti: *„Jau kuris laikas esate globėju (rūpintoju). Kaip trumpai apibūdintumėte Jus palietusią globos (rūpybos) situaciją nuo globos (rūpybos) pradžios iki dabar?“*. Atsakymai pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Globos situacijos apibūdinimas

Globos (rūpybos) situacijos apibūdinime nuo jos pradžios iki vertinimo momento, paaiškėjo, jog buvo poreikis apsiprasti visai šeimai, o šis procesas vyko palaipsniui ir gana sėkmingai, tačiau kilo įvairių klausimų (28 respondentai), o net 22 globėjai (rūpintojai) nurodė, jog patyrė labai

sudėtingą adaptacijos ir pripratimo laikotarpį, jiems kilo sunkumų. Tai rodo, jog globos (rūpybos) situacija yra sudėtingesnė nei galima manyti iš pirmo karto, kad net pasiengimas globai (rūpybai) ne visuomet padeda spręsti kylančius sunkumus.

Daugeliui šeimų, auginančių vaikus, reikalinga psichopedagoginė ir socialinė parama bei pagalba. Likusiam be tėvų globos vaikui yra reikalinga įvairiapusiška ir kokybiška socialinė, pedagoginė ir psichologinė pagalba, tačiau tam, kad užtikrinti tokios pagalbos teikimą būtina gerai organizuota vaiko globos sistema (Kvieskienė, Pabedinskienė, 2002). Atitinkamai respondentų buvo prašoma „*Nurodykite kokių dažniausiai kyla klausimų ir nesklandumų globos (rūpybos) metu?*“. Atsakymai pateikti 11 paveiksle.

11 pav. Kilkę klausimai ir nesklandumai globos (rūpybos) situacijoje

Tyrime dalyvavę globėjai (rūpintojai) nurodė, jog daugiausiai globos (rūpybos) metu kyla psichologinių ir pedagoginių sunkumų (14), taip pat aktualūs visi nurodytieji sunkumai (11), o 8 globėjai (rūpintojai) nurodė, jog jiems aktualiausi pedagoginiai sunkumai. Tačiau taip pat paaiškėjo, kad visi globėjai (rūpintojai) patiria vienokių ar kitokių sunkumų.

Palyginus globėjų (rūpintojų) atsakymus su socialinių darbuotojų nuomone, paaiškėjo, jog globos (rūpybos) metu kyla įvairūs sunkumai: pedagoginiai, socialiniai, psichologiniai.

Problemų sprendimas globos (rūpybos) metu taip pat yra viena iš globėjų (rūpintojų) rengimo temų, tačiau teorinis pasirengimas ir praktinis sunkumų sprendimas akivaizdžiai skiriasi. Globėjų (rūpintojų) buvo prašoma „*Įvertinkite globėjų (rūpintojų) mokymus per jų praktiškumo ir pritaikomumo prizmę?*“. Atsakymai pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Buvusių globėjų (rūpintojų) mokymų vertinimas

Pateikti atsakymai leidžia teigti, jog organizuojami mokymai visais atvejais padeda globėjams (rūpintojams) tolesnėje globos (rūpybos) situacijoje, tačiau ne visi globėjai (rūpintojai) yra praėję mokymus ir tinkamai pasirengę, todėl tikėtina, jog privalomas mokymų numatymas sudarytų galimybę visiems be išimties globėjams (rūpintojams) įgyti žinių apie globą iš anksto.

Globos (rūpybos) nustatymas neįmanomas be bendradarbiavimo su socialiniais darbuotojais, todėl globėjų (rūpintojų) klausta „*Kiek dažnai Jums tenka kreiptis pagalbos į socialinius darbuotojus, konsultuojančius Jus globos (rūpybos) klausimais?*“. Atsakymai pateikti 13 paveiksle.

13 pav. Kreipimosi į socialinius darbuotojus dažnumo vertinimas

Pagal 13 paveiksle pateiktus duomenis matyti, jog dauguma globėjų (rūpintojų) į socialinius darbuotojus kreipiasi kartais, t.y. nėra sistemingas kreipimasis, tačiau net 17 apklaustųjų kreipiasi dažnai, o 4 – labai dažnai. Apibendrinus galima teigti, jog kreipimais į socialinius darbuotojus nėra sistemingas, dėl ko problemų sprendimas ne visada yra savalaikis ir padedantis.

Kadangi visi globėjai (rūpintojai) dažniau ar rečiau kreipiasi į socialinius darbuotojus, buvo prašoma „*Savais žodžiais apibūdinkite kreipimosi į socialinius darbuotojus priežastis?*“. Atsakymai pateikti 13 lentelėje.

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Globėjų (rūpintojų) kreipimosi į socialinius darbuotojus priežastys	Netinkamas ir agresyvus vaiko elgesys	13	<i>Kreipiausi dėl agresyvaus vaiko elgesio <>. Taip pat vaikas nepareidavo laiku namo <>. Dėl nuolatinio melavimo, vogimo iš parduotuvių.</i>
			<i>Dėl globotinių elgesio, jų tarpusavio santykių <>. Mergaitės vagiliauja, nesutaria tarpusavyje ir konkuruoja dėl globėjos dėmesio.</i>
			<i>Dėl vaiko elgesio problemų.</i>
			<i>Kreipiausi dėl agresyvaus vaiko elgesio.</i>
			<i>Vaikas vogė, melavo, ne laiku grįždavo namo.</i>
			<i>Dėl vaiko elgesio sutrikimų, hyper aktyvumo bei delinkventinio elgesio.</i>
			<i>Globotinio pykčio prieuoliai < >.</i>
			<i>Dėl vagiliavimo, melavimo ir t.t.</i>
	Valgymo sutrikimai	2	<i>Dėl valgymo sutrikimo < >.</i>
			<i>< > besaikio vaiko valgymo ir maisto slėpimo.</i>
	Konfliktų sprendimas	1	<i>Dėl konfliktiškų tarpusavio santykių su globotiniu.</i>
	Mokymosi sunkumai	3	<i>Dėl mokymosi sunkumų.</i>
			<i>Mokyklos nelankymo, pamokų ruošos, blogo pažangumo.</i>
	Adaptacijos sunkumai	6	<i>Dėl ryšio užmezgimo ir adaptacijos.</i>
	Globėjo palaikymas	7	<i>Pasidalinti jausmais, gauti palaikymą, išgirsti patarimą, pasakyti, kad tai normalu, viskas bus gerai.</i>
			<i>Kreipiausi dėl palaikymo, pastiprinimo, nukreipimo į kitas institucijas, dėl informacijos, išsikalbėjimo, pastiprinimo.</i>
			<i>Pasitarti, pasikalbėti apie problemas, sunkumus.</i>
			<i>Gauti padrąšinimą veikti toliau.</i>
			<i>Dėl asmeninio nesupratimo apie vaikų poreikius. Dėl per didelių lūkesčių (noriu, kad gerai mokytųsi, klausytų, gebėtų pasirūpinti savo higiena), tačiau savipagalbos grupių dėka supratau, kad šitie vaikai atėjo iš socialinės rizikos šeimos, kurioje viso šito nebuvo reikalaujama).</i>
	Socialinių įgūdžių nebuvimas	1	<i>Nemokėjo naudotis pinigais.</i>
	Emocijų reiškimo problemos	3	<i>Nemokėjimo teigiamai išreikšti savo emocijų.</i>
			<i>Vaikas žaisdamas su lėlytėmis vaidina lytinį aktą, su globėja bučiuojasi ne kaip vaikui būdinga, o kaip suaugusieji bučiuojasi.</i>

	Bendravimo su globotinio artimaisiais ir giminėmis	2	<i>Dėl bendravimo su globotinių giminėmis.</i>
			<i>Dėl bendravimo su vaiko biologine mama.</i>
	Auklėjimo problemos	5	<i>Dėl vaiko auklėjimo.</i>
	Taisyklių nesilaikymas	5	<i>Nemokėjimo laikytis sukurtų taisyklių.</i>
			<i>Auklėjimo taisyklių nustatymo, ribų nustatymo,</i>
			<i>Reikalinga pagalba kuriant taisykles ir pasirenkant drausmines priemones.</i>
			<i>< > ribų nustatymo bei palaikymo, aiškumo įgijimo, susivokimo.</i>

Apklaustos metu globėjai (rūpintojai) nurodė itin didelį kiekį jiems kylančių rūpesčių, dėl kurių sprendimo kreipiasi į socialinius darbuotojus. Dažniausiai ir daugiausiai globėjai (rūpintojai) mini netinkamą ir net agresyvų globotinių (rūpintinių) elgesį, kuris sukelia rimčiausius sunkumus. Taip pat svarbus globėjų (rūpintojų) palaikymas (Rimkus, 2010), kaip viena iš globojančių asmenų psichosocialinių problemų sprendimo galimybė.

R. Ilgūnienė (2009) atliktame tyrime apie vaiko globos (rūpybos) organizavimą šeimynose nurodė, jog taip pat viena iš pagrindinių globėjams (rūpintojams) kylančių problemų – netinkamas globotinių (rūpintinių) elgesys, susirūpinimą kelia silpna globotinio (rūpintinio) sveikata, bendravimas su globotinio (rūpintinio) biologiniais tėvais, taip pat susiduria su aplinkinių neigiamo požiūrio problema.

Palyginus gautus šio tyrimo duomenis su R. Ilgūnienės (2009) gautais rezultatais, paaiškėjo, jog netinkamas globotinių (rūpintinių) elgesys, kaip problema, dominuoja abiejuose tyrimuose, taip pat išlieka problemiškas bendravimas su globotinio (rūpintinio) biologiniais tėvais. Tačiau šiame tyrime taip pat kaip priežastys kreiptis į socialinius darbuotojus išryškėja globėjo (rūpintojo) palaikymo būtinybė, auklėjimo problemos ir jų nulemti sunkumai.

Socialinių-pedagoginių problemų sprendimas ir savipagalba

Globėjams (rūpintojams) nurodžius pagrindines jiems kylančias problemas globos (rūpybos) procese, atitinkamai klausta „Kokiais būdais dažniausiai sprendžiate globos (rūpybos) metu kylančias socialines-pedagogines problemas?“. Atsakymai pateikti 14 paveiksle.

14 pav. Problemų globos (rūpybos) procese sprendimas

Pagal pateiktus atsakymus matyti, kad globėjai (rūpintojai) daugiausiai bando kylančius sunkumus spręsti savipagalbos grupių veiklos metu (19), taip pat individualiai dirbant su vaiku, bendraujant su juo (15). Taip pat padeda socialiniai darbuotojai, kiti globėjai (rūpintojai) ar šeimos nariai. Tarp globėjų (rūpintojų) yra tokių, kurie patys skaito literatūrą ir ieško atsakymų. Apibendrinus galima teigti, jog problemų sprendimas yra asmeniškasis ir priklauso nuo globėjo (rūpintojo) poreikių ieškoti sprendimų, jų inicijavimo, pagalbos prašymo įgūdžių.

Kadangi tarp globėjų (rūpintojų) atsakymų dominavo savipagalbos grupių pasirinkimas kaip problemų sprendimo galimybė, todėl globėjų (rūpintojų) prašoma „*Trumpai apibūdinkite, kas yra savipagalba*“. Atsakymai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Savipagalbos samprata

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Globėjų (rūpintojų) pateikta savipagalbos samprata	Pagalba	23	<i>Pagalba vienas kitam.</i>
			<i>Problemų sprendimas, sprendimo būdų ieškojimas.</i>
			<i>Sulaukti patarimo ir palaikymo</i>
			<i>Grupinė terapija, emocijų palaikymas.</i>
			<i>Kompleksinė pagalba.</i>
			<i>Tai tokia pagalbos forma, kai padeda vienas kitam paprasti žmonės, atsidūrę toje pačioje situacijoje ar turintys tokią pačią problemą.</i>
			<i>Tai galimybė stabilizuoti situaciją šeimoje, kai kyla krizė. Suteikia pasitikėjimo savo jėgomis.</i>
	Patirties perteikimas	18	<i>Panašios patirties perteikimas</i>
			<i>Pokalbiai su globėjais, kurie turi panašią patirtį.</i>
			<i>Dalijimasis patirtimi.</i>

	Kompetencijų formavimo ir palaikymo galimybė	5	<i>Bendravimas su turinčiais panašią patirtį turinčių žmonių grupe.</i>
			<i>Galimybė išsipasakoti, įgauti įgūdžių.</i>
			<i>Įgūdžių įgavimas, galimybė išsipasakoti, informacijos gavimas.</i>
			<i>Žinių įgijimas.</i>
	Bendraminčių grupė	4	<i>Tai išgirstos patirties, informacijos analizavimas ir lyginimas su savo situacija ir perkėlimas į realius veiksmus, kurie įtakoja pokyčius, problemų sprendimą.</i>
			<i>Asmenų dalyvaujanti grupė, kuriuos sieja tos pačios ar bent panašios problemos.</i>
			<i>Bendraminčių, turinčių vienodų patirčių, žmonių grupė.</i>
			<i>Žmonių grupė, kuri keičiasi savi patirtimi, išgyvenimais, gyvenimo istorijomis, padeda suprasti, sulaukia pagalbos.</i>
			<i>Žmonių susibūrimas, turinčių bendrų tikslų, lūkesčių, problemų.</i>

14 lentelėje pateikta savipagalbos samprata daugiausiai siejama su pagalbos teikimu ir gavimu (23) bei patirčių perteikimu (18), taip pat siejama su kompetencijų formavimu ir palaikymu bei bendraminčių jungiama grupe.

Kadangi dar socialinių darbuotojų pateiktame savipagalbos grupių sąvokos aiškinime jis buvo lygintas su teorijoje esančiu sampratos pateikimu, galima teigti, jog abi respondentų grupės savipagalbą aiškina panašiai, t.y. apibūdindami savipagalbą kaip galimybę kreiptis pagalbos, sužinoti kitų dalyvių patirtį, ją pasidalinti ir kt. (Saulaitis, 2010).

Globėjų (rūpintojų) taip pat klausta: „Kiek socialinių - pedagoginių problemų kontekste jas įveikti padeda savipagalbos grupės lankymas?“. Atsakymai pateikti 15 paveiksle.

15 pav. Savipagalbos grupės pagalba sprendžiant socialines-pedagogines problemas

Globėjų (rūpintojų) nuomone, savipagalbos grupės veikla iš dalies padeda jiems spręsti socialines-pedagogines problemas (29), o daliai padeda (21) jas visiškai išspręsti. Tai leidžia teigti, jog savipagalbos grupių veikla yra palanki ir paranki spręsti globos (rūpybos) metu kylančias įvairias situacijas ir sunkumus.

Globėjų (rūpintojų) taip pat buvo prašoma „*Apibūdinkite, globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėje naudojamų metodų veiksmingumą*“. Atsakymai pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė. Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėje naudojamų metodų veiksmingumas

Metodai	Neveiksminga	Abejoju	Veiksminga	Nebuvo taikoma
Diskusijos	-	-	50	-
Pokalbiai	-	-	50	-
Individualios konsultacijos	-	-	50	-
Dalinimasis patirtimi	-	-	50	-
Žaidimai/pratybos	3	13	25	9
Filmų peržiūra	3	19	22	6

Visais atvejais, globėjai (rūpintojai) nurodė, jog visi taikomi metodai savipagalbos grupių veikloje yra veiksmingi. Šis veiklos vertinimas leidžia teigti, jog mokymų, savipagalbos organizavimo metu yra palaikomos pačios įvairiausios veiklos, kurios skatina tiek globėjų (rūpintojų), tiek socialinių darbuotojų kompetencijas, gaunama abipus nauda. Šie atsakymai sutampa su socialinių darbuotojų pateiktomis nuomonėmis, jog daugiausiai savipagalbos grupių veikloje yra diskutuojama, bendraujama, dalijamasi patirtimi, sprendžiami aktualūs klausimai, vykdomos pratybos ir žaidimai.

Kompetencijų formavimui svarbi ne tik socialinių darbuotojų iniciatyva, bet ir globėjų (rūpintojų) domėjimasis, aktyvumas. Todėl globėjų (rūpintojų) buvo prašoma „*Įvertinkite savipagalbos grupės poveikį Jūsų kompetencijoms*“. Atsakymai pateikti 16 lentelėje.

16 lentelė. Savipagalbos grupės poveikis globėjų (rūpintojų) kompetencijoms

Kompetencijos	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku	Nežinau
Pastebėjau teigiamus pokyčius santykiyje su vaiku (vaikais)	-	-	10	21	19	-
Padidėjo supratimas apie skirtingus vaikų poreikius;	-	-	2	22	26	-
Pagilinau žinias apie skirtingus auklėjimo metodus	-	-	-	20	28	2
Suvokiu save kaip profesionalios vaiko globos komandos narį	-	-	13	17	7	13

Globėjų (rūpintojų) nuomone, savipagalbos grupėse yra palaikomos jų kompetencijos, kas teigiamai veikia globėjo (rūpintojo) santykius su vaiku, padeda perprasti vaiko poreikius, padeda pagilinti žinias ir leidžia globėjui (rūpintojui) jaustis komandos dalimi globos (rūpybos) situacijoje. Palyginus šiuos atsakymus su socialinių darbuotojų nurodytomis formuojamomis globėjų (rūpintojų) kompetencijomis, paaiškėjo, jog daugiausiai dėmesio skiriama gebėjimų ir įgūdžių, būtinų įvairiose globos (rūpybos) situacijose formavimui.

Globėjų (rūpintojų) pateikti atsakymai leidžia susidaryti vaizdą, jog savipagalba yra palanki socialinių ir pedagoginių problemų sprendimui, todėl siekiant patikslinti jų teirautasi „*Nuo ko priklauso savipagalbos grupės efektyvumas?*“. Atsakymai pateikti 16 paveiksle.

16 pav. Savipagalbos grupės efektyvumo vertinimas

Globėjų (rūpintojų) teigimu, grupės efektyvumas priklauso nuo dalyvių ir savipagalbą organizuojančių socialinių darbuotojų. Vienas globėjas (rūpintojas), nurodė, jog savipagalbos grupių sėkmė priklauso nuo visų minimų veiksnių.

Sekančiu klausimu „*Jūsų nuomone, kokius klausimus labiausiai vertėtų aptarti globėjų (rūpintojų) susitikimų metu*“, globėjai (rūpintojai) pateikė savo nuomones (17 lentelė).

17 lentelė. Labiausiai rūpimi klausimai, aptariami globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Klausimai, aptariami globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse	Auklėjimo klausimai	18	<i>Drausminimo metodus.</i>
			<i>Vaiko auklėjimo, emocijų valdymo.</i>
			<i>Drausmė, savivertė, pastovių ryšių tvirtumas.</i>
			<i>Auklėjimo, vaiko adaptacijos.</i>
			<i>Ryšio stiprinimo su vaiku.</i>
			<i>Religijos ir tautybės aiškinimo klausimus.</i>
			<i>Kaip auklėti vaiką, taisyklių.</i>

	Vaiko raidos ir psichologinių sunkumų klausimai	15	<i>Temos, susijusias su vaiko psichika, raidos etapais.</i>
			<i>Psichologiniai klausimai.</i>
			<i>Paliečiantys jausmus ir lūkesčius.</i>
			<i>Kur kreiptis dėl problemų sprendimo.</i>
			<i>Kaip užmegzti labai artimą ryšį su globotiniu.</i>
			<i>Tiesos apie globą ar įvaikinimą pasakymas vaikui.</i>
	Sunkumai bendraujant su vaiko biologine šeima ir giminėmis	10	<i>Sunkumus, bendraujant su vaiko biologinėmis giminėmis.</i>
			<i>Kaip bendrauti su vaiko biologiniais tėvais, kodėl būtina organizuoti susitikimus su vaiko tėvais.</i>
			<i>Bendravimo su globotinio giminaičiais, ryšio palaikymo.</i>
	Įvairūs klausimai	7	<i>Visi klausimai kyla susitikimų metu, kai diskutuojama vaiko auklėjimo, priežiūros ir kt. klausimais.</i>
			<i>Rūpinimus klausimus.</i>

17 lentelėje išskirtos šios pagrindinės subkategorijos: auklėjimo klausimai, vaiko raidos ir psichologinių sunkumų klausimai, sunkumai bendraujant su vaiko biologine šeima ir giminėmis bei kiti įvairūs ir savipagalbos grupės kontekste išryškėjantys klausimai. Apibendrinus galima teigti, jog savipagalbos grupės metu globėjai (rūpintojai) labiausiai siekia spręsti pedagogines ir socialines problemas.

Apibendrinant savipagalbos veiksmingumą respondentų buvo prašyta nurodyti „*Kaip Jūs vertinate globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupės veiklą?*“. Atsakymai pateikti dešimties balų skalėje.

17 pav. Savipagalbos grupės efektyvumo vertinimas

Savipagalbos grupės veikla, globėjų (rūpintojų) nuomone, daugiausiai vertinta 9-10 balais. Paskaičiavus matematinį vidurkį paaiškėjo, jog savipagalbos grupės efektyvumas vertinamas 9,14 balo. Tai leidžia teigti, jog globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupė vertinama labai gerai. Palankus savipagalbos grupės vertinimas palaiko grupės reikšmingumą, jos poreikį bei globėjų (rūpintojų) efektyvų problemų sprendimą.

Apibendrinant savipagalbos grupės veiklos prasmę, globėjų (rūpintojų) taip pat klausta „Kuo naudinga savipagalbos grupė Jums?“. Atsakymai pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė. Savipagalbos grupės nauda

Kategorija	Subkategorija	Prasminių vienetų skaičius	Teiginiai
Savipagalbos grupės nauda	Supratimas ir palaikymas	24	<i>Kai gali išsikalbėti ir visada busi suprastas, gausi naudingų patarimų, sprendimo būdų.</i>
			<i>Gavau socialinių darbuotojų palaikymą, supratimą.</i>
			<i>Dėl išsipasakojimo.</i>
			<i>Bendrumo jausmas, išgirsti apie naujus auklėjimo būdus, sunkumus.</i>
			<i>Emocinio palaikymo, bendravimo, supratimo ir nepasmerkimo.</i>
	Patirties įgijimas	13	<i>Naudinga, kad galim pasidalinti patirtimi, išgirsti kito globėjo problemas, suprasti, kad ne vienas susiduri su tokiais sunkumais ir žinoti, kad socialiniai darbuotojai visada padeda ar padės.</i>
			<i>Gavau daug patarimų.</i>
			<i>Žinių gavimo.</i>
			<i>Naudinga sužinoti, kad globotiniai vaikai nesiskiria nuo biologinių vaikų. Tėvai kurie augina savo vaikus susiduria su tomis pačiomis problemomis.</i>
	Pagalba šeimai	8	<i>Šeima yra pastiprinama.</i>
			<i>Padedu sau, vyrui ir kitiems.</i>
	Galimybė keistis	5	<i>Galimybė pažvelgti į save kaip globėją, aplinkinių akimis pamatyti klaidas, bandyti jas taisyti.</i>

Globėjų (rūpintojų) nuomone, savipagalbos grupė naudinga tuo, jog yra gaunamas supratimas ir palaikymas iš socialinių darbuotojų ir kitų grupės narių (Rimkus, 2010), įgyjama patirtis, kuri pritaikoma realiai sprendžiant sunkumus, gaunama pagalba globėjų (rūpintojų) šeimai, o taip pat sudaroma galimybė keistis bei prisitaikyti. Tuo pačiu galima teigti, jog tenka pritarti I. Dirgėlienės (2010) minčiai, jog ši gaunama pagalba skatina bendravimo įgūdžius, stiprina

pasitikėjimą savimi, sprendžia vienišumo pojūčius, socialinės izoliacijos problemas, kurias patiria globėjai (rūpintojai).

Apibendrinus galima teigti, jog globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių buvimas, globėjų (rūpintojų) kreipimasis ir problemų sprendimo inicijavimas, sudaro palankias galimybes sprendimų radimui, bendradarbiavimui su socialiniais darbuotojais, vaiko globos (rūpybos) kokybės plėtrai.

3.3. Globėjų (rūpintojų) socialinių – pedagoginių problemų sprendimo galimybių modelis: savipagalbos grupių patirties aspektas

Modeliuojant globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių veiklą jų metu sprendžiant socialines-pedagogines globos (rūpybos) metu kylančias problemas, buvo siekiama detalizuoti savipagalbos grupių veiklą, jos metu išskiriant esminį dėmesį problemų identifikavimui ir sprendimų paieškai.

Socialinių darbuotojų inicijuojamoje savipagalbos grupėje pirmiausia svarbus planavimas, organizaciniai veiklos aspektai, globėjų (rūpintojų) palaikymas bei apibendrinimas – grįžtamasis ryšys.

- ***Globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupės identifikavimas pagal problemų pobūdį.***

Atlikto tyrimo ir teorinės analizės pagrindu galima teigti, jog grupės skirtos savipagalbai yra sudaromos nesistemiškai: į socialinius darbuotojus kreipiasi įvairias problemas patiriantys globėjai (rūpintojai), todėl tikslinga būtų skirstyti savipagalbos grupes į atskiras veiklos grupes:

- Globėjų (rūpintojų) ne giminaičių grupė;
- Globėjų (rūpintojų) giminaičių grupė;
- Grupės pagal vaikų amžių (ikimokyklinio, jaunesnio mokyklinio, paauglius ir pan.);
- Skirstant pagal charakteringas problemas.

- ***Savipagalbos grupės veiklos paskirstymas.***

Socialiniai darbuotojai turėtų itin dėmesingai skirstyti ir inicijuoti grupių veiklas, nukreipti globėjus (rūpintojus) tinkama problemų sprendimo linkme. Pirmiausiai skatinant įsitraukti į atvirą ir bendrą pokalbį iš anksto numatyta tema (pvz., dėmesys vaikui, atsakomybės formavimas, šeimos finansai ir globotinis (rūpintinis) bei kt.), po to laiką skirstant keliamoms problemoms. Ypač svarbus yra laiko grupės veiklai paskirstymas.

- ***Savipagalbos grupės veiklos stebėjimas.***

Ši veikla specifinė, tačiau leidžia aktyvinti pasyvius globėjus (rūpintojus), nelinkstančius atsiverti ir pasidalinti pastebėjimas. Toks vykdomas stebėjimas atlieka ir monitoringo funkciją:

padedą įvertinti individualius globėjų (rūpintojų) poreikius, jų aktyvumą, įsitraukimą į problemų sprendimą.

- ***Aktyvus globėjų (rūpintojų) įtraukimas.***

Pastebima, jog daugelis globėjų yra linkę problemas spręsti asmeniškai be kitų pagalbos, arba per individualias konsultacijas, kas ne visuomet yra efektyvu, susiduriama su didelėmis laiko sąnaudomis, todėl efektyvinant problemų sprendimą svarbu įtraukti tokius globėjus, kurie gali įsitraukę į savipagalbos grupes per jų pagalbą spręsti kylančius sunkumus. Tuo atveju ilgąmetę savipagalbos grupių patirtį turinčius globėjus įtraukti į savipagalbos grupių veiklą, organizavimą, skirtingų problemų analizę ir aptarimą (pvz., globojamų (rūpinamų) vaikų adaptacija, globėjų (rūpintojų) nerimas, konfliktų sprendimas, bendradarbiavimas su biologine vaiko šeima, globojamų vaikų elgsenos keitimasis paauglystės laikotarpiu ir pan.).

Apibendrinus galima teigti, jog savipagalbos grupių patirčių ir atvejų analizė rodo, jog savipagalbos grupėse tikslinga skatinti susiskirstymą grupelėmis pagal problemas, stebėti ir inicijuoti veiklas, įtraukti naujus narius, produktyviai spręsti jų problemas.

IŠVADOS

1. Atlikus teorinę analizę paaiškėjo, jog globos (rūpybos) teisinę situaciją akcentuoja suformuluota vaiko globos sąvoka, kuri apima vaiko priežiūrą, auklėjimą bei asmeninių ir turtinių teisių bei teisėtų interesų atstovavimą ir gynimą per laikinąją ir nuolatinę globą (rūpybą), ją organizuojant šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Nustatant laikinąją ar nuolatinę globą (rūpybą) skirtingai traktuojama tik vaiko globos trukmė, tačiau šiuo atveju vienodai numatomas vaiko priežiūros, auklėjimo procesas. Vaiko globos (rūpybos) tendencijos Lietuvoje yra siejamos su vyraujančia institucine vaikų globa, o vaiko globos šeimoje specifiškumą lemia globėjų paieška, atranka, rengimas. Svarbu akcentuoti tai, jog literatūroje itin pabrėžiamas šeimos reikšmingumas globojamam vaikui: pozityvus poveikis socializuojantis, mokantis vaidmenų, formuojant įgūdžius, sprendžiant sunkumus, tačiau teisiškai globos procesas yra neįmanomas be globėjų (rūpintojų) rengimo, kuris siejama su GIMK programa. Šių mokymų pagrindu sudaromos prielaidos efektyviam vaiko globos procesui, tačiau realybėje vis daugiau globėjų susiduria su sudėtingais globos atvejais, kuriuos spręsti turi socialiniai darbuotojai ar jų sudaromos savipagalbos grupės. Savipagalbos grupių metu globėjai (rūpintojai) turi galimybę diskutuoti jiems rūpimais klausimais, pasidalinti gera patirtimi, suprasti vaikų socialinius ir psichologinius poreikius bei jų tenkinimo svarbą. Savipagalbos grupė yra grindžiama bendradarbiavimo ir dalijimosi patirtimi principu.

2. Numatant socialinio darbuotojo veiklą pagalbos globėjams (rūpintojams) teikime ir savipagalbos grupių veikloje, socialinis darbuotojas realizuoja visas galimas savo funkcijas, kurios labiausiai siejamos su vadovavimu grupei, konsultavimu, įgalinimu ir kt. Socialinio darbuotojo funkcijos savipagalbos grupių veikloje yra ne tik formalios, bet ir neformalios, o jų pagrindu yra formuojamos globėjų (rūpintojų) kompetencijos: formuojamos žinios, gebėjimai, įgūdžiai bei verstybės, tiesiogiai nulemiančios gebėjimą priimti sprendimus, rasti išeitis sprendžiant socialines bei pedagogines globojamų (rūpinamų) vaikų problemas.

3. Socialinių darbuotojų nuomone, atlikus empirinį tyrimą, paaiškėjo, jog vyksta nesibaigianti globos situacijos kaita, lyderiauja stacionari vaikų globa, trūksta paslaugų šeimai ir vaikui, todėl dabartinė vaiko globos (rūpybos) padėtis yra komplikauta, reikalaujanti didelių socialinių darbuotojų pastangų. Socialinių darbuotojų ir globėjų (rūpintojų) nuomone, šeimose vaikai, netekę tėvų globos, dažniausiai randa artimą aplinką, čia formuojasi socialiniai ir gyvenimo įgūdžiai, įgyjama psichologinė pusiausvyra. Globojami vaikai šeimose turi galimybę mokytis savarankiškumo, formuoti įgūdžius, tačiau išlieka galimi sunkumai adaptacijos periodu, pasireiškia sunkiai suvaldoma vaikų agresija, skirtinga patirtis, kas nulemia pokyčius globėjų (rūpintojų) šeimose bei skirtingas socializacijos situacijas. Socialiniai darbuotojai ir globėjai (rūpintojai) savipagalbą traktuoja per panašių problemų sprendimą, norą padėti ne tik sau, bet ir kitiems.

Socialinių darbuotojų nuomone, savipagalbos grupių kūrimas ir globėjams (rūpintojams) teikiama pagalba yra prasminga dėl tarpusavio santykių, gerosios patirties, problemų sprendimo mechanizmo. Globėjų (rūpintojų) nuomone, savipagalbos grupėse yra palaikomos jų kompetencijos, kas teigiamai veikia globėjo (rūpintojo) santykius su vaiku, padeda perprasti vaiko poreikius, padeda pagilinti žinias ir leidžia globėjui (rūpintojui) jaustis komandos dalimi globos situacijoje.

Pasitvirtino iškelta hipotezė, kad globėjų (rūpintojų) savipagalbos organizavimas padeda išspręsti esmines socialines-pedagogines problemas.

REKOMENDACIJOS

Socialinio darbo įstaigoms, organizuojančioms globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupes:

- Sudaryti sąlygas savipagalbos grupių organizavimui.
- Motyvuoti socialinius darbuotojus nuolatiniam kompetencijų plėtimui kokybiškam globėjų (rūpintojų) konsultavimui vykdyti.
- Skirti daugiau dėmesio socialinių darbuotojų vaidmeniui globėjų (rūpintojų) savipagalbos teikime.

Socialiniams darbuotojams, vykdančioms globėjų (rūpintojų) rengimą:

- Padėti globėjams (rūpintojams) suprasti globos (rūpybos) procesą bei jų vaidmenį jame. Savipagalbos metu sukurti jaukią, tarpusavio pasitikėjimą keliančią atmosferą, kuri skatina betarpišką, atvirą bendravimą.
- Savipagalbos grupes organizuoti atsižvelgiant į susidariusios globėjų (rūpintojų) grupės poreikius, analizuojamas temas adaptuoti konkrečiai globėjų (rūpintojų) grupei. Apmokymų metu naudoti siūlomas darbo formas, metodus, kurios padėtų labiau atskleisti globėjų (rūpintojų) poreikiams sprendžiant globos (rūpybos) eigoje kylančias socialines-pedagogines problemas.

Globėjams (rūpintojams):

- Geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su socialiniu darbuotoju: nebijoti kreiptis pagalbos, rinktis savipagalbos grupes.
- Aktyviai dalyvauti globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupėse – reikšti savo nuomonę, turimą patirtį, dalyvauti diskusijose.
- Bendrauti atvirai, nebijoti atskleisti savo baimes, lūkesčius, viltis susijusias su globos (rūpybos) procesu bei asmenine situacija.
- Reikšti savo nuomonę, pasiūlymus dėl globėjų (rūpintojų) savipagalbos grupių darbo formų, organizacinių dalykų.

LITERATŪRA

1. Aurylienė G. ir kt. 2006. Vaiko globos (rūpybos) aktualijos Klaipėdos mieste: pranešimas. Sėkminga vaiko globa šeimoje: globėjo motyvacija, kompetencija ir parengimas: respublikinė konferencija. Klaipėda: KU leidykla.
2. Bakutytė R. 1999. Vaiko pozityvus požiūris į veiklą – humaniškumo ugdymo pamatas. ACTA PEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 6.
3. Barkauskaitė M., Griepėdienė V. 1998. Vaikų globos rūpybos Lietuvoje istorinės pedagoginės raidos apžvalga. Vilnius: VPU leidykla.
4. Barth R. 2002. Outcomes of Adoption and what they tell us about designing Adoption Services. Adoption Quaterly. New York: Oxford University press.
5. Bitinas B. 2000. Ugdymo filosofija. Vadovėlis. Vilnius: Enciklopedija.
6. Boterf Le G. 2010. Dar kartą apie kompetenciją. 15 pasiūlymų įprastoms idėjoms išplėtoti. Klaipėda: KU leidykla.
7. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: KU leidykla.
8. Braslauskienė R. 2002. Bešeimių vaikų socialinis-kognityvinis patyrimas globos institucijoje. Tiltai, Priedas Nr. 11.
9. Butkienė G., Kepalaitė A. 1996. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius: Margi raštai.
10. Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymo Nr. 56 „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo. 2007. 2007-05-28. Nr. A1-145. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=298531&p_query=&p_tr2 [2011-11-13].
11. Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų. 2012. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217161&p_query=&p_tr2 [2012-07-10].
12. Dirgėlienė I. 2008. Teorijos ir praktikos ryšio plėtotė socialinio darbuotojo profesinėje veikloje. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 20. P. 90-101.
13. Dirgėlienė I. 2010. Edukaciniai aspektai socialiniame darbe: bendruomeninio įgalinimo patirtis. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 25. P. 172-180.
14. Fromas E. 1992. Menas mylėti. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
15. Gage N. L., Berliner D. C. 1994. Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma littera.

16. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. 2002. Asmenybės ir bendravimo psichologija. Vilnius: Tyto Alba.
17. Gedvilienė G. 2000. Mokymasis bendradarbiaujant kaip socialinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymo jaunesniame mokykliniame amžiuje veiksnys. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: KTU.
18. Globėjų ir tėvių rengimo programa PRIDE. 2008. Mokytojo knyga. Pirmoji dalis.
19. Gvaldaitė L. 2004a. Savipagalbos grupių veiklos aspektai: Italijos patirtis. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 13.
20. Gvaldaitė L. 2004b. Socialinio tinklo intervencija kaip socialinės paramos metodas. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 12.
21. Gvaldaitė L. 2010. Šeimų savipagalbos grupių veikla socialinio kapitalo perspektyvoje. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 22.
22. Humphreys K. ir kt. 2004. Self-help organizations for alcohol and drug problems: Toward evidence-based practice and policy. Journal of Substance Abuse Treatment. Nr. 26. P. 151–158.
23. Ilgūnienė R. 2009. Vaiko globos organizavimas šeimynoje: globėjų pasirengimas globoti vaikus. Socialinis ugdymas. Nr. 10 (21). P. 56-66.
24. Išoraitė M. 2007. Socialinių paslaugų administravimas. Vilnius: MRU.
25. Yalom I.D., Leszcz M. 2005. The theory and practice of group psychotherapy, 5th edition, New York: Basic Books.
26. Jasiulevičienė V. 2012. Savipagalbos bei paramos grupės. Prieiga internetu: http://www.nonasoft.lt/Rolld/index.php?option=com_content&view=article&id=129%3Asavitarpio-pagalba&catid=40&Itemid=75&lang=lt [2012-08-27].
27. Johnson L. C. 2003. Socialinio darbo praktika. Bendras požiūris. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
28. Jovaiša L. 1999. Profesinio konsultavimo psichologija. Vilnius: Agora.
29. Jovaiša L. 2001. Ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius: Agora
30. Jovaiša L. 2003. Hodegetika. Vilnius: Agora.
31. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. 1995. Vilnius.
32. Kardelis K. 2002. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
33. Kočiūnas R. 1998. Psichoterapinės grupės: teorija ir praktika. Vilnius: VU leidykla.
34. Kuzmickas B., Astra L. 1996. Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimonė. Vilnius: Rosma.
35. Kvieskienė G. 2005. Pozityvioji socializacija. Vilnius: VPU.
36. Kvieskienė G., Pabedinskienė R. 2002. Vaiko globos tendencijos Lietuvoje. Socialinis ugdymas, V d.

37. Laužackas R. 2005. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas: VDU.
38. Laužackas R. 1995. Profesinės kvalifikacijos tobulinimas: metodologinės problemos. Suaugusiųjų švietimo reforma: dabartis ir perspektyvos. Vilnius. P.70-72.
39. Legkauskas V. 2004. Savimonės turinio kitimas vaikystėje ir paauglystėje. Ugdymo psichologija, 11-12. P. 61-68.
40. Leliūgienė I. 2003. Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas: Technologija.
41. Leliūgienė I. 2002. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija.
42. Leliūgienė I. 1997. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas: Technologija.
43. Lepeškienė V. 1996. Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
44. Lietuvos vaikai. 1996. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
45. Lietuvos vaikai. 1995. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
46. Litvinienė J. 2002. Šeima vaiko ugdymo institucija. Klaipėda: KU leidykla.
47. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. 2000. Vilnius. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=107687 [2011-10-29].
48. Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatymas (negalioja). 1998. Nr. VIII-674. Valstybės žinios, 35-933.
49. Lukoševičienė I. 1996. Profesinio socialinio darbo pagrindai. Vilnius: Caritas.
50. Martišauskienė E. 2009. Pedagogų požiūris į mokytojo kompetencijų raišką. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Nr. 22. P. 88-101.
51. Meilienė R., Elijošienė L. 2003. Modernių (metakognityvinių) specialiųjų didaktikų (metodikų) rengimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai. Prieiga internetu: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ataskaita-Meliene-2003.doc [2011-12-09].
52. Miškinis K. 2003. Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
53. Morkūnienė J. 1995. Humanizmas: filosofinės teorijos metmenys. Vilnius: Baltic ECO.
54. Muceniekas G. 2007. Praktinis gidas savitarpio pagalbos grupių vadovams. Vilnius: Lodvila.
55. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. 2007. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
56. Pamištos šeimos. Europos Sąjungos giminaičių globėjų projektas. Rekomendacijos globėjams. 2011. (Sud. R.V. Pivorienė, J. Šablevičienė). Vilnius: Mentor Lietuva.
57. Petty G. 2007. Šiuolaikinis mokymas. Vilnius: Tyto Alba.
58. Pileckaitė-Markovienė M.; Lazdauskas T. 2007. Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
59. Plužek Z. 1996. Pastoracinė psichologija. Vilnius: Amžius.
60. Pruskus V. 2003. Sociologija. Teorija ir praktika. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija.

61. Pūras D. 2012. Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas. Vilnius: LRS. Prieiga internetu: <http://www3.lrs.lt/docs2/TJSYLCNC.PDF>.
62. Raudeliūnaitė R., Urbikaitė J. 2011. Vaikų globos šeimose ypatumai. Socialinis darbas. Nr. 1. P. 27-35.
63. Rimkus V. 2010. Socialinis palaikymas socialiniame darbe. Mokomoji knyga. Klaipėda: KU leidykla.
64. Rimkus V. 2007. Socialinės kontrolės ir palaikymo dėmė, kaip nusikalstamumo prevencijos šeimoje prielaida. Tiltai. Nr. 1 (38). P. 37-54.
65. Rockeach M. 1977. The nature of human values and value systems. Practical guide to Value Clarification. La Jolla: University associates.
66. Sakalauskas G. 2000. Vaikų teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras.
67. Saulaitis A. 2010. Savitarpio pagalbos grupės. Socialinis darbas: profesinė veikla, metodai ir klientai. Vilnius: MRU.
68. Savipagalbos grupės. 2012. Prieiga internetu: http://www.mususeima.lt/lt/straipsniai/paslaugos_seimai/psichosocialines_paslaugos/savipagalbos_grupes/ [2012-01-05].
69. Schofield G. ir kt. 2013. Professional foster carer and committed parent: role conflict and role enrichment at the interface between work and family in long-term foster care. Child and Family Social Work. Nr. 18, P. 46–56.
70. Snieškienė D. 2001. Vaikus globojančios šeimos samprata. Filosofija, sociologija, Nr. 3.
71. Tarybų Lietuvos enciklopedija 1988. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
72. Vaiko globos organizavimo nuostatai. 2012. LR Vyriausybės nutarimas. Nr. 806 redakcija. Vilnius.
73. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai. 2007. Valstybės žinios, Nr.: 61-2360.
74. Vaitkevičiūtė V. 2001. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas.
75. Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnybos duomenys. 2012. Prieiga internetu: <http://www.ivaikinas.lt> [2012-03-08].
76. Visockienė O., Šiaučiukėnienė L. 2000. Kritinio mąstymo ugdymo būdų pagrindimas konstruktyvizmo teorijos požiūriu. Socialiniai mokslai, 3 (24), 147-154.
77. Vitkauskas K. 2010. Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS. Nr. 31. P. 133-146.

PRIEDAI

1 priedas. Tyrimo objekto operacionalizacija;

2 priedas. Anketa;

3 priedas. Socialinių darbuotojų interviu planas;

4 priedas. Socialinių darbuotojų interviu;

5 priedas. Lankstinukas „Išsaugokime vaiką šeimoje, bendruomenėje, visuomenėje“;

6 priedas. Straipsnis 2013-03-16 Vakarų ekspreso dienraštyje „Ar verta globoti vaiką“;

7 priedas. Informacinis straipsnis 2012-09-20 Klaipėdos dienraštyje „Pasidalinkite namų šiluma“.